M. Tul. Ciceronis Paradoxa, ad M. Brutum,

Francisci Syluij, [redacted], cuiusdam etiam incerti authoris, commentariis, & annotationibus B. Latomi, locis item aliquot multùm quàm antea emendatis per Leodegarium à Quercu, illustrata.

PARISIIS,
Apud viduam Mauricij à Porta, in clauso Brunello, ad D. Claudij insigne.
1556.

IN M. T. CICERONIS PARADOXA
Argumentum, per Franciscum Syluium.

PAradoxa interpretatur Quintilianus lib. 9. inopinata: Cicero in lib. Academicarum Quæstionum 4. admirabilia. παρὰ enim præter, & δόξα opinio Græcè dicitur. Hæc autem quia discrepant ab opinione populari, admirabilia videntur. Ea autem à Zenone Citieo, qui Stoicorum author fuit, originem habent. Cuius illæ sententiæ atque præcepta sunt apud Ciceronem in Oratione pro L. Murena: Sapientem gratia nunquam moueri: nunquam cuiusquam delicto ignoscere Neminem misericordem esse nisi stultum & leuem. Viri esse, neque exorari, neque placari Solos sapientes esse, si distortissimi sint, formosos: si mendicissimi, diuites: si seruitutem seruiant, reges. Nos autem qui sapientes non sumus, fugitiuos, exules, hostes, insanos denique esse dicunt. Omnia peccata esse paria. Omne delictum scelus esse nefarium. Nec minus delinquere eum qui gallum gallinaceum, quum opus non fuerit, quàm eum qui patrem suffocauerit. Sapientẽ nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, sententiam mutare nunquam. Iidem Stoici dicunt, vt ait idem lib. quarto Academicarũ: Omnia quæ vbique essent, sapientis esse: Neminem Consulem, Prætorem, Imperatorem nescio an ne Quinqueuirum quidem nisi sapiẽtem, solum ciuem, solum liberum. Insipiẽtes omnes, peregrinos, exules, seruos, furiosos. Denique scripta Lycurgi, Solonis, Duodecim tabulas nostras non esse leges, ne vrbes denique aut ciuitates, nisi quæ essent sapientum. Alia quoque sunt apud Diogenem Laertium in vita Zenonis Citiei in lib. 7. quæ prudẽs omitto. Ex his tam multis Stoicorũ Paradoxis Cicero in hoc libello sex tantum tractat: vt inde specimen præbeat alia quoque probari posse. Hecatonem Stoicum alia quoque multa probasse coniicere licet: quem idẽ Laertius eodẽ lib. citat ex lib. de Paradoxis 3. Ad M. Brutum.) Hic est Brutus qui fuit vnus ex Cæsaris interfectoribus, cuius vitam Plutarchus scripsit. Cicero quantum hunc dilexerit, scribit ad M. Cælium lib. Epist. famil. 2. Brutum, inquit, à me amari intelligis. Quid est caussæ cur mihi non in optatis sit complecti hominem florentẽ ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinibus, amicis. Collegam meum præsertim, & in ipsa collegii laude & scientia studiosum mei. Idem ad Dolabellam lib. 9. Semper amaui M. Brutum, propter eius summum ingeniũ, suauissimos honores, singularem probitatem atque constantiam.

M. TVL. CICERONIS

PARADOXA, AD MARcum Brutum.

LATOM.

Dicit se motũ Catonis exẽplo audacius quam illũ de Paradoxis disputasse, eásq; disputationes se ad Brutum mittere.

Nimaduerti Brute, sæpe M. Catonem auunculum tuum, cùm in Senatu sententiam diceret, locos graues ex philosophia tractare, abhorrẽtes ab hoc vsu forensi, & publico: sed dicendo consequi tamẽ, vt illa etiam populo probabilia viderẽtur. Quod eò maius est illi, quàm aut tibi, aut nobis, quia nos ea philosophia plus vtimur, quæ peperit dicendi copiam: & in qua dicuntur ea, quæ non multum discrepent ab opinione populari. Cato autem perfectus (mea sententia) Stoicus, & ea sentit, quæ non sanè probantur in vulgus: & in ea est hæresi, quæ nullũ sequitur florem orationis, neque dilatat argumẽtum, sed minutis interrogatiunculis, & quasi punctis, quod proposuit, efficit. Sed nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile: nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur. Quod cùm ita putarem, feci etiam audacius, quàm ille ipse de quo loquor. Cato enim duntaxat de magnitudine animi, de continentia, de morte, de omni laude virtutis, de diis immortalibus, de charitate patriæ, Stoicè solet, nullis oratoriis ornamentis adhibitis, dicere: Ego autem illa ipsa, quæ vix in gymnasiis, & in ocio Stoici probant, ludens conieci in commu-

Cõparatione sectarũ ostendit, Catoni quàm sibi & Bruto difficilius esse. Loc⁹ est ex efficientibus.

Intelligit argumentandi genus, quod interrogando aduersarium per inductionẽ colligitur.

Conferendo genus disputationis probat se audaci⁹ quàm Catonẽ fecisse: à loco à materia & efficientibus.

Cõmunes loci communes sententiæ, & vulgo etiam probabiles.

παράδοξα i. à cõmuni opinione abhorrentia. Popularis oratio ad vulgi captum accommodata. Alia scribẽdi causa. Tusculanas quæstiones intelligit. θετικὰ i. proposita, vnde quæstio infinita apud rhetores.

nes locos. Quæ quia sunt admirabilia, contráque opinionem omnium, ab ipsis etiam παράδοξα appellantur, tentare volui, possentne proferri in lucem, id est in forum, & ita dici, vt probarentur: an alia quædam esset erudita, alia popularis oratio. Eóque scripsi libentiùs, quòd mihi ista παράδοξα, quæ appellant, maximè videntur esse Socratica, longéque verissima. Accipies igitur hoc paruum opusculum, lucubratum his iam contractioribus noctibus: quoniam illud maiorum vigiliarum munus in tuo nomine apparuit. Degustabis & hoc genus exercitationum mearum, quibus vti consueui, cùm ea quæ dicuntur in scholis θετικὰ, ad nostrum hoc oratorium transfero dicendi genus. Hoc tamen opus in apertum vt proferas, nihil postulo. Non enim est tale vt in arce poni possit, quasi Minerua illa Phidiæ, sed tamen vt ex eadem officina exisse appareat.

Cato auunculus Bruti. Dicere sentẽtiam & ferre. Philosophia quantum conferat oratori. Stoicorũ disputatio & vita. M. Cato Stoicus.

FR. SYLVIVS. Catonem auunculum tuum) Seruilia Bruti mater, Catonis minoris soror fuit, vt ait Asconius Padianus: scribit Plutarchus hunc Brutum referre genus paternum ad Brutum eum qui Tarquinios ex vrbe eiecit: & maternum ad Seruilium Halam, à quo magistro equitum Sp. Melius occisus est. Sententiam diceret) id est deliberaret. Senator enim sententiam dicit: Iudex autem dicit & fert. Publico) id est concionatorio, quod genus ad populum fit. Dicendo) id est vi orationis & copia. Consequi) id est obtinere. Etiam populo) id est non solùm Senatui, sed etiam populo. Probabilia) id est verisimilia & credibilia. Quod eo maius) id est magis arduum & difficile. Ea philosophia) Academica, aut Peripatetica, quanuis vterque Academicus fuerit: sed nõ longè differunt Academici & Peripatetici. Quæ peperit dicendi copiam) Quanuis multæ sint philosophiæ genera, tamen de philosophia morali præcipuè locus hic intelligitur. Quod genus semper oratoru fuit. Carneades Academicus, vt ait Cic. lib. de Orat. 1. significabat eos qui rhetores nominarentur, & qui dicendi præcepta traderẽt, nihil planè tenere, neque posse quenquam facultatem assequi dicendi, nisi qui philosophorum inuenta didicisset. Idem de Claris Oratoribus, Peripateticorum, inquit, & Academicorum cõsuetudo in ratione dicendi talis est, vt nec perficere oratorem possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus. Paulò pòst commendat Platonis vbertatem, vim Aristotelis, suauitatem Theophrasti. Quæ non multum discrepant ab opinione populari) Peripatetici & Academici corporis & fortunæ bona esse dicunt. Negant Stoici quicquam esse bonum præter virtutem. Vitia esse paria hi dicunt, illi negant. Aliáque innumerabilia sunt, quibus non cõuenit inter Stoicos & Academicos, & Peripateticos. In quibus hi dicunt ea, quæ nòn multum discrepant ab opinione populari. Et ea sentit) Stoici aliter in scholis de virtute disputant, aliter domi viuunt. M. autem Cato homo ingeniosissimus authoribus eruditissimis præceptoribus inductus Stoicorum præcepta arripuit, neque disputandi causa, vt magna pars, sed ita viuendi, vt ait Cicero pro L. Murena. Non igitur aliter sentit Cato ac disputat. In ea hæresi) id est

in ea secta, Stoicorum scilicet. Est autem vocabulum Græcum ἀπὸ τοῦ αἱρεῖσθαι, id est ab eligendo. Quæ nullum sequitur florem orationis.) Stoici enim sunt inelegantes, quanquam vt ait Cicero libro de Finibus quarto scripsit artem rhetoricam Cleãthes, Chrysippus etiam: sed sic, vt si quis obmutescere concupierit, nihil aliud legere debeat. Neque dilatat argumentum) id est dicendi copia non dilatat materiam, vt Peripatetici & Academici faciũt. Catonem tamen eloquentem fuisse Cicero de Claris oratoribus tradit. Cuius verba plusculа huc ascribo, quòd ad hanc rem pertineant. Hoc, inquit, idem in nostris contingere intelligo, quod in Græcis: Omnes vt ferè Stoici prudentissimi in disserendo sint, & id arte faciant, sintq; architecti penè verborum: iidem traducti à disputando ad dicendum, inopes reperiantur, vnum excipio Catonem, in quo perfectissimo Stoico summam eloquentiam non desiderem. Stoicorum enim in dialecticis omnis cura consumitur. Vagum illud orationis & fusum & multiplex non adhibetur genus. Cato autem habet à Stoicis id quod ab illis petendũ fuit: sed dicere didicit à dicendi magistris, eorúmque more se exercuit. Sed minutis interrogatiunculis.) Solent enim Stoici breuiter perstringere argumenta, vt ait Cicero libro Tusculanarum Quæstionum tertio. Et vt idem ait libro de Finibus quarto. Pungunt quasi aculeis, interrogatiũculis angustis, quibus etiam qui assentiuntur, nihil cõmutantur animo, & iidem abeunt, qui venerant. Horum astrictior est oratio, vt ait Cic. de claris oratoribus, aliquantóque contractior, quàm aures populi requirunt. Eodem authore libro de Orat. tertio orationis genus Stoici habent fortasse subtile, & certè acutum, sed vt in oratore exile, inusitatũ, abhorrẽs ab auribus vulgi, obscurum, inane, ieiunum: attamen eiusmodi, quo vti ad vulgus nullo modo possis. Argumenta Stoicorum idem libro de Oratore 1. laqueos disputationum & interrogationum appellat. Nec omnia eorum argumenta sunt per interrogationem, sed certè acuta sunt & breuia.

Hæresis.

Stoici inelegãtes.

Catonis eloquentia.

Stoicorũ interrogatiũculæ.

Quale est illud libro Tusculanarum tertio. Quemadmodum misericordia ægritudo est ex alterius rebus aduersis: sic inuidentia ægritudo est ex alterius rebus secundis. In quem igitur cadit misereri, in eundem etiam inuidere: non cadit autem inuidere in sapientem, ergo ne misereri quidem. Quod si hoc ægrè ferre sapiens soleret, misereri etiam soleret. Abest ergo à sapiente ægritudo. Hæc, inquit, sic dicuntur à Stoicis, concluduntúrque contortius. Item in lib. de Finibus 3. Conclusa eorum me, inquit, Stoicorum breuia & acuta delectat. Concluduntur igitur eorum argumenta sic, Quod est bonum, omne laudabile est: Quod autem laudabile est, omne est honestum: Bonum igitur quod est, honestum est. Quasi punctis) id est rebus breuissimis. Punctum enim, quod breue admodum est, dicitur à pungendo. Inde punctum temporis Cic. sæpe, & pro Murena, interpunctiones clausulas breuissimas appellat: Res, inquit, sunt paruæ propè in singulis literis & interpunctionibus verborum occupatæ. Et quia spinæ pungunt, orationis genus quo Stoici vtuntur, Cic. appellat spinosum, vt lib. de Oratore 1. Sed hæc erat spinosa quædam & exilis oratio, longéque à nostris sensibus abhorrebat. Lib. de Finibus 3. Stoicorum nõn ignoras quàm sit subtile vel spinosum potius dicendi genus. Eadem ratione idem lib. Academicarum 4. Stoicorum dumeta appellat: Quum sit, inquit, campus, in quo exultare possit oratio, cur eam in tantas angustias, & in Stoicorum dumeta compellimus?

Punctũ & interpũctiones.

Spinosum genus orationis

Dumeta Stoicorum.

Efficit) id est probat & concludit. Qua in re id verbum sæpe & à Quintiliano & à Cicerone dicitur. Sed nihil tã incredibile) Sibi facilius esse quàm Catoni facere, vt hæc Paradoxa viderentur probabilia significat. Dicendo) id est vi & copia orationis. Feci etiam audacius) Nam maiora aggressus quàm Cato. De magnitudine animi) id est de magnanimitate. Vt in virum sapientem non cadere dolorem, non cadere ægritudinem. De continentia) Vt virum bonum voluptate non frangi. De morte) Vt mortem malum non esse. De omni laude virtutis) Vt sine virtute beatè viui non posse, cum illa posse. Stoicè solet nullis oratoriis.) In codice antiquo inuenio scriptum, Stoicè solet oratoriis ornamentis, &c. Quæ lectio si vera esset, cõueniret cum eo, Feci etiã audacius: sed ab illo discreparet, In ea hæresi est, quæ nullum sequitur florem orationis, &c. In gymnasiis & in ocio) id est in scholis & disputationibus. Ludens) vt se audacius fecisse ostendat. In communes locos) qui sunt generales citra vllum personarum complexum. παράδοξα appellan-

Paradoxa.

tur.) Nam παρὰ *præter, &* δόξα *opinio Græcè dicitur, vt antè dixi. Vt probarentur) id est vt crederentur. Erudita) quæ eruditi inter se vterentur, aut in scholis, aut in circulis, aut scribendo. Maximè videntur esse Socratica) Authore Cicerone lib. Academicarum 4. Sunt Socratica pleraque mirabilia Stoicorum, quæ Paradoxa nominantur. Idem cõtendit omnia non esse Socratica. Nunquam enim diceret Socrates sapientes solos reges, solos diuites, solos formosos, &c. Socrates autem nihil vnquam scripsit, sed eius sententiam Plato scriptis mandauit, vt est apud Ciceronem lib. de Oratore 3. Zeno qui fuit Stoicorum author, fuit post Socratem. Ne credas paradoxa hæc Socratica post Zenonem nata esse. Contractioribus) id est minoribus. Quod enim contrahitur, fit minus. Inde contractio frontis, & contractio animi à Cicerone sæpe dicitur. Trahere verò aut extrahere contrarium est, id est ampliare, dilatare, vt extrahere tempus aut negocium, pro differre, apud T. Liuium sæpe licet inuenire. Illud maiorũ vigiliarũ munus) Quæstiones Tusculanas intelligit. Quantum Cicero M. Brutum dilexerit, antè diximus. Multos ei Cicero ex suis libros nuncupauit, vt libros quinque de Finibus bonorum & malorum, libros tres de Natura Deorum, librum quendam Epistolarum, librum de Oratore, libros de Claris oratoribus, hunc librum Paradoxorum, & Quæstiones Tusculanas. In Tusculanis Stoicorum disciplinam sectatus est: in quibus tam diligens Cicero fuit, tam accuratus, vt nullum existimem in philosophia librũ ab eo scriptum esse, in quo magis vigilauerit, in quo vires ingenij, atque eloquentiam maiorem ostenderit. Fuit igitur hoc munus maiorum vigiliarum, longioribus & pluribus noctibus lucubratum.* θετικὰ *id est positiua: &, vt vulgò appellant, positiones, quum videlicet ponitur de quo quis disputare velit. In apertũ vt proferas) id est vt edas & publices.*

Socratica.

Cõtractiores noctes.

M. Bruto multos libros Cicero nuncupauit.

Tusculanæ quæstiones.

Tale) id est ita perfectum. In arce) id est in publico, in loco eminentiore. In vrbibus enim arces appellantur, quæ vulgò castella dicuntur. Minerua autem Athenis in arce colebatur. Quasi illa Minerua Phidiæ) Phidias statuarius diis quàm hominibus efficiendis melior artifex traditur. In ebore verò longè citra æmulum, vel si nisi Mineruam Athenis, aut Olympium in Elide Iouem fecisset. Cuius pulchritudo adiecisse aliquid etiã receptæ religioni videtur, adeò maiestas operis deum æquauit. Autor est Quintilianus lib. 12. Cicero in libro de Oratore ad Brutum negat Phidiæ simulachris quicquam in illo genere videri perfectius. Hic speciem sui similem in Mineruæ clypeo inclusit, quum scribere non liceret, vt ait Cicero libro Tusculanarum Quæstionum primo. Eam si quis dissoluisset, collocationis vniuersam speciem sustulisset, vt ait idem libro de Oratore ad Brutum. Ex eadem officina) ex quo exiit illud maiorum vigiliarum munus. Persistit autem in Phidiæ translatione.

Phidias eiúsque Minerua & Iupiter.

[illegible] *Paradoxa.) Sicut Pythagorici symbola quædam habuerunt, atque aurea præcepta: sic Stoici* παράδοξα *sua dogmata nominarunt, quæ Cicero non vno loco admirabilia interpretatur, sicut etiam Græci* θαυμαστὰ *&* ἀπροσδόκητα*, eò quòd sint opinione & expectatione maiora. Componitur enim vox à* παρὰ καὶ δοκέω*, quod futurum non modò regulariter format* δοκήσω*, sed etiam ἀνωμάλως* δόξω*, inde in definito primo* ἔδοξα*, & subducto augmento relinquitur* δόξα*, id est, existimatio. Stoicos, opinor, Epicurei sunt imitati, qui sua dogmata* κυρίας δόξας *appellare sunt ausi: titulo, vt Plinius inquit, propter quem vadimonium deseri possit. Ad M. Brutum.) Ad quem etiam Ciceronis liber Epistolarum de bello ciuili extat: cuius nomine Cicero clarorum oratorum Catalogum inscripsit, in quo Brutum & Atticum secum loquentes fecit, cui dicauit libros de Finibus bonorum & malorum, atque de Natura deorum. Brutus vicissim ad Ciceronem scripsit librum de Virtute, cuius de Finibus mentionem ipse Cicero facit. Animaduerti.) Exordium ab occasione & imitatione. Obserua exemplum Senatore dignum. Auunculum tuum.) Captatio beneuolentiæ à persona. Fuit autem non auunculus modò, verùm etiam socer. Nam quemadmodum Seruiliam Catonis Vticensis sororem matrem habuit, sic Portiã eiusdem Catonis filiam habuit coniugem. Ne desint mihi huius rei testes, citabo Plutarchum, apud quem in vita Cæsaris, cùm Cæsar Brutos propter gentilem huius Bruti, primum libertatis Romanæ vindicem, tanquã seditiosos, & suis tyrannicis conatibus resistentes, ingeminatis vocibus ceu turbulentos increparet, tantum effecit, vt se huic quoque Bruto, tan-*

quam alteri libertatis vindici, & tyrannidis osori, ciues certatim iungerent. Inde inquam Plutarchus huius propinquitatis occasionem arripuit, his verbis: γένος μὲν ἐκεῖθεν εἶναι δοκοῦντα πρὸς πατέρα, καὶ μητρὸς δὲ ἀπὸ σερβιλίων οἰκίαν ἑτέρας ἐπιφανοῦς, γαμβρὸν δὲ καὶ ἀδελφιδοῦν κάτωνος. *Idem Plutarchus in Bruto:* σερβιλίας δὲ τῆς βρούτου μητρὸς ἀδελφὸς ἦν ὁ κάτων φιλοσόφος, ὃν μάλιστα ῥωμαίων ἐζήλωσεν οὗτος, θεῖον ὄντα, καὶ πενθερὸν ὕστερον γενόμενον. *Sed quia Genealogia ad historias exactè intelligendas plurimum adferunt momenti, Catonis genus ex A.Gelly noctibus, Plutarchi vitis, atque adeò ex Ciceronis paßim monumentis, ab ipsis vsque Scipionibus deductum, lectori exhibebo.*

GENEALOGIA SCIPIONVM.

Cùm in senatu sententiam diceret.) Cuius præclarum extat exemplum apud Sallustium, Oratio contra Catilinarios, aduersus Cæsaris sententiam habita. Neque in Senatu modò, sed etiam in militaribus orationibus, in locos philosophicos excursiones facere solitus fuit. Cuius rei clarißimum argumentum est, quòd apud Dyrrhachium orationem ad milites habuit de libertate, de virtute, de gloria, de contemnenda morte, quæ in philosophia didicerat, pro temporis commoditate disseruit: & oratione ad Deum conuersa, militum, qui pro patria iam pugnaturi erant, animos ita accendit, vt iam summo decernendi desiderio pugnam poscerent. Hæc Plutarchus. Eò magis.) Grauius, difficilius. Amplificatio à professione. Quæ ea philosophia.) Academica. Nam Cicero non tantùm se debere scholis rhetorum, quantū Academiæ spaciis, frequenter ipse testatus est, præsertim in Oratore ad Brutum hunc scripto. Nec Quintilianus dubitat, Platonem præcipuum philosophorum esse, ex quibus plurimum se traxisse eloquentiæ M. Tullius confitetur. Ita Brutus etiam, vt de eo Cicero testatur, cùm in philosophia, tum in optimo philosophiæ genere multum processerat. Optimum genus philosophiæ Academiam veterem nominat, id quod Plutarchi testimonio certum fiet. scribit enim de eo, quòd audiuerit Græcos philosophos ferè omnes, nec vllius ipsorum disciplinæ vel expers vel ignarus fuerit: Platonicos tamen eximè coluerit, nouam & mediam Academiam missas faciens, veteri se addixerit, atque ob id Antiochum Ascalonitam ingenti admiratione obseruarit. Cato perfectus Stoicus.) Hoc latère neminem potest, qui Ciceronis de Finibus libros diligenter euoluerit. Inducit enim se cum Catone de summo bono disputantem: ibi ipse Academicas, ille Stoicas partes pro virili vterque tuetur. Probantur in vulgus.) In vulgus probari, est populare, plausibiléque esse. Nam sic alibi: Sed tamen hoc euenit, vt in vulgus insipientium opinio valeat honestatis. Alij dicunt etiam, Ad vulgus.

In ea est hæresi.) Hæresin vetustiores Theologi, vt Epiphanius, Hieronymus & Augustinus, capitalem faciunt, σχι[redacted]: infame vtrunque Christianis vocabulum, sed illud grauius. Hæreseos vocabulum alij sectam, alij factionem, alij disciplinam interpretantur: de quo apud Lactantium, nisi memoria me fallit, alicubi dixi. Cic. de Orat. 3. periphrasi honesta, familias inter se dissidentes dixit. Florem orationis.) Hinc floridum dicendi genus, de quo Cicero in Oratore: Est, inquit, quoddam etiam insigne & florens orationis, pictū & expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes sententiarum illigantur lepôres: sed spretum à subtilibus, repulsum à grauibus. Plutarchus hoc genus poetæ frequens affirmans, sic describit: τὸ ἀνθηρὸν εἶδος τῶν λόγων ἔστιν κάλλος ἔχον, καὶ χάριν ἐς τὸ τέρπειν καὶ ἥδειν, ὥσπερ ἄνθος. Stoicos autem eloquentiæ nihil operæ impendisse, Quintilianus libro 10. docet his verbis: Minus indulsere eloquentiæ Stoici veteres, sed cùm honesta suaserunt, tum in colligendo probandoq; quæ instituerant, plurimum valuerunt: rebus tamen acuti, magísque, id quod sanè non affectarunt, oratione magnifica. Item libro 12. Stoici, sicut copiam nitorémque eloquentiæ ferè præceptoribus (vide num Præceptis rectius legas) suis defuisse concedant necesse est, ita nullos aut probare acrius, aut concludere subtilius contendunt. Cato tamen præter Stoicorum morem eloquens, (teste Fabio) senator fuit. Eloquentiæ siquidem ea de causa operam dedit, vt philosophiæ præceptis, aliquid roboris neruorúmque in agendo consultandóque adiungeret. Verba Plutar. sunt: ἤσκει δὲ καὶ τὸν ὀργανικὸν εἰς πλῆθος λόγον, ἀξιῶν ὥσπερ ἐν πόλει μεγάλῃ τῇ πολιτικῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ μάχιμόν εἶναί τι παρατρεφόμενον. Vide num εἰς πλῆθος idem sit, quod suprà, in vulgus. Minutis interrogatiunculis.) Laertius de Chrysippi captionibus verba faciens, interrogatiunculis vsum scribit, τινὰς ἠρώτα λόγους.

Quasi punctis.) Sic terminos syllogismorum nominare videtur veriùs quàm Gryphos Scyrpos, seu κυρτοὺς & laqueos. Metaphora à Geometris ducta, qui puncta σημεῖα nominant, partes videlicet, ex quibus lineæ conficiuntur minutißimæ. Sic de Orat. 2. puncta argumentorum occulere dixit: & in eodem, Stoicorum spinas, siue (vt in Academicis quæstionibus nominat) dumeta notat, ipsos de suis acuminibus compungere dixit, quo loco Antonius præclarè de discrimine orationis popularis & dialecticæ dicendi generis differit. Quod propositum.) Propositionem. sic etiam vocat conclusionem, quæ in Syllogismo Rhet. propositio est. Sed nihil.) Amplificatio à laude eloquentiæ: quâ fretus, hæc Stoicorum dogmata vulgò probabilia reddere conatur. Nullis oratoriis.) Quæ superiùs de Catonis eloquen-

tia notauimus, faciunt, vt Camerarij censura, & lectioni Veneta libentius astipuler, & nullis expungam. Quæ vix in gymnasijs.) *His verbis indicat, quædam Stoicorum dogmata esse, vel à communi consensu non abhorrentia, vel omnino consona. deinde τὰ παράδοξα, quæ cum omnium opinione pugnant, & ad hoc vt in vulgus probentur, maiori eloquentiæ vi opus habent.* In locos communes.) *Mosellanus quoque in Progymnasmatis affirmat, tot esse locorum communium exempla, quot sunt in hoc libello capita. Non arbitror opus, vt loci communis definitiones huc ex Aphthonio, Hermogene, seu Theone proferam.*

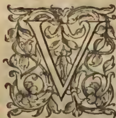
Paradoxa appellantur.) *Quintil. lib. 4. ca. de exordio: Genera (inquit) causarum plurimi quinque fecerunt, honestum, humile, dubium vel anceps, admirabile, obscurum: ἔνδοξον, ἄδοξον, ἀμφίδοξον, παράδοξον, δυσπαρακολούθητον. Sunt quibus rectè videatur adiici turpe, quod alij humili, alij admirabili subiiciunt. Admirabile autem vocant, quod est præter opinionem hominum constitutum. In ancipiti maximè beneuolum iudicem, in obscuro docilẽ, in humili attentum parare debemus. Nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet. In admirabili & turpi remedijs opus est. Et ob id exordium diuidit in principium & insinuationem. Qui locus totus desumptus videtur ex Ciceronis Rhetoricis, vbi de exordio agit. Neque abs re est quòd hæc annotaui. Nam erit fortassis qui dicat, hîc θέσεις tractari, & locos communes, seu quæstiones generales, non causas. Atqui his respondebo eiusdem Quintil. verbis, quibus docet parum referre, an quis in genere in vitia inuehatur, quod τῆς ἀντιρρολογίας est proprium, an certam aliquam personam perstringat. Nam quid interest, inquit, Cato Martiam honesténe tradiderit Hortensio; an conueniát ne res talis bono viro? de personis iudicatur, sed de rebus contenditur. Nam sicut Rhetorum præceptum est, sæpe hypothesim ad theses trãsferendas esse: sic in thesibus sæpe personæ, vt in his etiam Paradoxis nuncupatim vel laudantur, vt Regulus: vel vituperantur, vt Crassus.* Socratica.) *Ad hæc respondet Maioragius. Cicero tamen in 3. de Orat. docet, philosophos olim omnes Socraticos se dici voluisse, licet Socrates literam reliquisset nullam, Platonem tamen varios ipsius sermones immortalitati scriptis suis tradidisse. Hincque dissidium illud extitisse, quasi linguæ & cordis, atque hinc philosophorum inter se dissidentium familias fuisse proseminatas.*

Accipies igitur.) *Epilogus continet dicationis occasiones.* His iam contractioribus noctibus.) *Æstiuis videlicet. Hoc modo commendantur lucernæ Demosthenis, Cleanthis, Aristophanis Grammatici, Epicteti. Hinc præclaræ illæ Auli Gellij noctes Atticæ, studiosam iuuentutem ad nocturnas lucubrationes inuitare meritò debent.* θετικά.) *Quintil. lib. 10. cap. 5. In hoc optimè facient infinitæ quæstiones, quas vocari θέσεις diximus, quibus Cicero iam princeps in Rep. exerceri solebat. Sed quid opus est alienis testibus? Ipse hoc ad Atticum scribens lib. 9. non testatur modò, sed etiam exemplo, & eo Græco, comprobat. Sic inquam ad Atticum scribit: Sed tamen ne me totum ægritudini dedam, sumpsi mihi tanquam theseis, quæ & politicæ sunt, & temporum horum, vt & abducã animum à querelis, & in eo ipso de quo agitur, exercear. deinde subiicit exemplum de Tyrannide. Cum his itaq; progymnasmatis hæc quoque paradoxa nominanda sunt.* Minerua Phidiæ.) *Prouerbiale quiddam redolet. Aristoteles de Mundo, de Phidiæ Minerua, interprete Budæo, sic scribit: Fama est etiam Phidiam illum statuarium, cùm Mineruam illam, quæ est in Arce, coagmentaret, in medio eius scuto faciem suam expressisse, oculósque fallenti artificio ita deuinxisse simulacro, eximere inde vt ipsam si quis cuperet, minime posset aliter quidem certè, quàm vt ipsum solueret simulachrum, opúsque eiusmodi compactile confunderet. huius meminit etiam Cic. in 1. Tuscul. Quæst. Hanc Mineruam ὑγιάν Plut. in Pericle cognominat. Celebrantur à Plinio & Pausania etiam aliæ Mineruæ, quas Phidias fecit: præ cæteris verò quæ in Parthenone templo posita fuit. Thucydides lib. 2. scribit aurum excoctum, quo Dea fuit circundata, quadraginta pondo talentorum habuisse, & bis cẽtena millia, & 608. millia, & 800. coronatorum.*

INNOMINATVS. Paradoxa.) *Sunt sententiæ quæ dicuntur de Philosophia contra vulgi opinionem, vt si quis Curium aut Fabritiũ (pauperes & qui diuitias spreuerunt) dicat fuisse ditissimos. Origo Paradoxorum Stoicorum inde fluxit, quòd bona omnia in virtute ponebant, cũ vulgus ponat etiam in corpore & fortuna. Hoc opus Bruto de-*

dicauit, Romanorum præstantiss. De quo Cæsar dixit, Brutum post ipsum dignum imperio, & tandē Cæsarem interfecit. Animaduerti Brute.) Arripuit initio personæ fauorabilis exemplum, vt Brutum magis alliceret, ac sibi scribenda esse paradoxa doceret. Quod eò magis) Amplificat in Catone difficultatem tractandi Paradoxa ex collatione Stoicæ sectæ cum Academica & Peripatetica. Cicero enim lib. 3. de Orat. ait ad eloquentiam cōducere duas sectas, Peripateticam & Academicam: duas non conducere, Stoicam & Epicuream. Cato autem) Dictionem Stoicorum comparat cum vbertate Academicorum ad augendam difficultatem. Solent autem Stoici magna ex parte vti Sorite, id est aceruato syllogismo, in quo vt ait Cic. quia Academica lubrica est, & periculosa interrogatio, solēt mira breuitate hæc argumenta perstringere. Itaque à Cic. lib. de Finib. consectaria appellantur. Hi, vt ait Cic. in Bruto, multa tradiderunt de philosophia, sed aridi & inertes luxuriantem orationem aspernati sunt, dialecticen tanti facientes, vt eam sapiētiæ nomine dignarentur. Conciso sermone vtebātur, ex assumptione maximè & conclusione constante. vt si virtus prodest, vitia nocent. Si dies est, lux est. In vulgus) notanda locutio, quam multi nouè dictā putant. Sed alibi Cic. sic loquitur. Vt in vulgus insipientiū opinio valeat honestatu. Itē in Bruto, Quare tibicen dixerit discipulo frigenti ad populum. Sed nihil.) Assumit antitheticam sententiam de virtute eloquentiæ, ex cuius vi colligit sibi procliuius paradoxa tractare quàm Catoni. Quod cùm ita.) Alia est comparatio, ac paradoxa quæ tractaturus est commendat à difficultate, cùm ea Cato vsurparet, quæ non vsqueadeo abhorrerent ab opinione vulgi. Locus est etiam attentionis. Erudita.) Erudita oratio est Philosophica, quæ de rebus est grauibus, ac sæpenumero populo non probabilibus. Popularis verò oratio est oratoria, ac de rebus quæ sunt populo credibiles. Genus exercitationum) Istud testatur Tranquillus, Ciceronem Declamationes magis exercuisse in thesibus, quàm in caussis fictis, vt etiam declarat hic locus. θετικὰ.) Multi existimabant theses ad oratorem non pertinere, sed esse Philosophorum. Itaque ait Fabius à quibusdam appellari Quæstiones Philosopho conuenientes. Minerua illa Phidiæ.) Hanc Phidias Athenis fecit ex ebore, quæ statua posita fuit in Acropoli: ad quam rem alludit Cicero, per imaginem.

ὅτι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν. Quod honestum sit, id solum bonum esse. PARAD. I.

Ereor, ne cui vestrum ex Stoicorū hominum disputationibus, non ex meo sensu deprompta hæc videatur oratio. Dicam tamen quod sentio, & dicam breuius, quàm res tanta dici posit. Nunquā mehercule, ego neque pecunias istorum, neque tecta magnifica, neque opes, neque imperia, neque eas quibus maxime adstricti sunt voluptates, in bonis rebus, aut expetendis esse duxi. Quippe cùm viderem homines rebus his circunfluentes, ea tamen desiderare maximè, quibus abundarent. Neque enim vnquā expletur nec satiatur

LATOM. Incipit ab occupatione ad rei adseuerationé, & mox trásfert thema ad hypothesin, quò fiat popularis magis & euidens oratio: ostédit auté pecunias in bonis numerandas nō esse quòd pecuniosi plura desiderét, quod est argumétū

cupiditatis ſitis: neque ea ſolùm quæ habent, libidine augendi cruciantur, ſed etiam amittendi metu. In quo equidē cōtinentiſsimorum hominum maiorum noſtrorū ſæpe requiro prudentiam, qui hæc imbecilla, & commutabilia pecuniæ membra ſolo verbo bona putauerunt appellanda, cùm re ac factis longè aliter iudicaſſent. Poteſtne bonum cuiquā malo eſſe? aut poteſt quiſquam in abundantia bonorum ipſe eſſe non bonus? Atqui iſta omnia talia videmus, vt etiam improbi habeant, & obſint probis. Quamlibet irrideat ſiquis vult, plus apud me tamē vera ratio valebit, quàm vulgi opinio. Neque ego vnquam bona perdidiſſe dicam, ſi quis pecus, aut ſupellectilem amiſerit. Nec non ſæpe laudabo ſapientem illum Biantem (vt opinor) qui enumeratur inter ſeptem: cuius cùm patriam Prienen cepiſſet hoſtis, cæterique ita fugerent, vt multa de ſuis rebus ſecum aſportarent: cùm eſſet admonitus à quodam, vt idem ipſe faceret: Ego verò, inquit, facio: nam omnia mea mecum porto. Ille hæc ludibria fortunæ, ne ſua quidem putauit, quæ nos appellamus etiam bona. Quid eſt igitur, quæret aliquis, bonum? Si quid rectè fit, & honeſtè, & cum virtute, id bene fieri, verè dicitur: quod rectum & honeſtum, & cum virtute eſt, id ſolū opinor bonum. Sed hæc videri poſſunt obſcuriora, cùm ſine appoſitione exemplorum lentius diſputantur. Vita atque factis illuſtranda ſunt ſummorum virorum hæc, quæ verbis ſubtilius, quàm ſatis eſt diſputari videntur. Quæro enim à vobis, num vllam cogitationem habuiſſe videantur hi, qui hanc Rempublicam tam præclarè fundatam nobis reliquerunt, aut auri, aut argenti ad auaritiam, aut amœnitatum ad delectationem, aut ſupellectilis ad delitias, aut epularū ad voluptates? Ponite ante oculos vnumquenque Regum.

ab adiūctis pecuniarū & veri boni differētia. Etenim repugnāt inter ſe cupidū vllius rei, & beatū eſſe. Reprehendit nominis appellationē, quòd pecuniæ non rectè bona vocētur. Probat ex repugnātib9. Cōcluſio per occupationē, cui exēplū Biantis ſubiūgit. Epiphonema, quo extollit Biantis ſententiā & cōcludit Occupatio, qua colligit veri boni definitionem, & exēplis firmat, quæ habent vim ex coniugatorū natura Nā falſum bonum hactenus cōfutauit.

Vult rē exemplis docēdam eſſe, nimirum in populari oratione.

Vultis à Romulo? vultis post liberam ciuitatem ab his ipsis qui liberauerunt eam? Quibus tandem Romulus gradibus ascendit in cœlum? Iísne, quæ isti bona appellant? an rebus gestis atque virtutibus? Quid? à Numa Pompilio? minusne gratas diis immortalibus capedines, ac fictiles vrnulas fuisse, quàm delicatas aliorum pateras arbitramur? Omitto reliquos. Sunt enim omnes pares inter se, præter Tarquinium Superbum. Brutum verò si quis roget, quid egerit in patria liberanda: si quis item reliquos eiusdem consilij socios, quid spectauerint, quid secuti sint: num quis existat, cui voluptas, cui diuitiæ, cui denique præter officium fortis & magni viri quicquam aliud propositum fuisse videatur? Quæ res ad necem Porsenæ Q. Mutium impulit sine vlla spe salutis suæ? Quæ vis Coclitem contra omnes hostium copias tenuit in ponte solum? Quæ patrem Decium, quæ filium deuouit, ac immisit in armatas hostium copias? Quid continentia C. Fabritij? Quid tenuitas victus M. Curij sequebatur? Quid duo propugnacula belli Punici C. & P. Scipiones, qui Carthaginensium aduentum corporibus suis intercludendum putauerunt? Quid Aphricanus maior, quid minor? quid inter horum ætates interiectus Cato? Quid innumerabiles alij? nam domesticis exemplis abundamus, an cogitasse quicquam in vita sibi expetendum, nisi quod laudabile esse & præclarum videretur? Veniant isti igitur irrisores huius orationis ac sententiæ, & iam vel ipsi iudicent, vtrum se horum alicuius, qui marmoreis tectis, ebore & auro fulgentibus, qui signis, qui tabulis, qui cælato auro & argento, qui Corinthiis operibus abundant: an C. Fabritij, qui nihil eorum habuit, nihil habere voluit, se similes esse malint? Atque hæc quidem, quæ modò hûc,

Pulchra distributio.

Profert varia exempla.

Enumeratio vehemens & copiosa.

Conclusio acris per concessionem.

Disputauit de pecuniis, idẽ sentit de voluptate, & Epicureos inuadit, quos reprehendit à dignitate humanę naturę, qui locus est à persona siue subiecto, & probat voluptatem bonũ non esse, ex repugnantibus.

modò illûc transferuntur, facilè adduci ſolent, vt in rebus bonis eſſe negent. Illud arctè tenent, accuratéque defendũt, Voluptatem eſſe ſummum bonum. Quæ quidem mihi vox pecudum videtur eſſe, non hominum. Tu cùm tibi, ſiue deus, ſiue mater (vt ita dicam) rerũ omnium natura dederit animum, quo nihil eſt præſtantius, neque diuinius, ſic te ipſe abiicies atque proſternes, vt nihil inter te atque inter quadrupedem aliquem putes intereſſe? Quicquámne bonum eſt, quod non eum, qui id poßidet, meliorem facit? Vt enim quiſque eſt maximè boni particeps, ita & laudabilis maximé. Neque eſt vllum bonum, de quo non is, qui id habeat, honeſtè poßit gloriari. Quid autem eſt horum in voluptate? meliorémne efficit aut laudabiliorem virum? an quiſquam in potiundis voluptatibus gloriando, ſe ea prædicatione effert? Atqui ſi voluptas (quæ plurimorum patrociniis defenditur) in rebus bonis habenda non eſt, eáque quò eſt maior, eò magis mentem è ſua ſede & ſtatu dimouet: profectò nihil eſt aliud bene & beatè viuere, niſi honeſtè & rectè viuere.

Aſſumptio argumentationis.

Concluſio.

Honeſtũ ſolũ id quod bonum.

SYLVIVS. Quod ſolum honeſtum, bonum.) Hoc paradoxon Stoicorum eſt. Quanuis enim Academici & Peripatetici tria bonorum genera eſſe dicant, bona fortunæ, corporis, & animi, & ſummum bonum in bonis animi eſſe dicant: Stoici tamen fortunæ & corporis bona eſſe negant, nec vllum bonum eſſe dicunt, præter bonum animi, id eſt honeſtum ad virtutem. Idq; ſolum bonum eſſe dicunt, vt vitium ſolum malum. Beatum eſſe dicunt eum qui virtutem habeat, quanuis careat omnibus bonis fortunæ & corporis (quæ commoda ipſi non bona appellant) quanuis ſit in tauro Phalaridis. Non ex meo ſenſu) id eſt, non ex animi mei ſententia. Deprompta hæc.) In antiquo codice inuenio ſcriptum diſputata, non deprompta. Pecunias iſtorum.) Nomine pecuniarum diuitiæ intelliguntur, quæ ſunt in pecoribus, prædiis, aliíſque rebus eiuſdem generis: quo modo à Iuriſperitis accipi eo loco docuimus. Imperia) id eſt, magiſtratus. Quibus maximè aſtricti ſunt) id eſt, quas ſequuntur, tanquam ſi iis alligati eſſent. In bonis rebus eſſe numerandas duxi.) In antiquo codice ſcriptum eſt, in bonis rebus aut expetendis eſſe duxi. His rebus circunfluentes.) In eodem codice antiquo æquè bene ſcriptum eſt, quibus rebus circunfluentibus, id eſt affluentibus vndique.

Pecuniæ quæ ſint.

Nec ſatiatur cupiditatis ſitis.) Diuitiarum, imperiorum, voluptatum cupiditas, quantò maior copia eſt, tantò magis creſcit: tantum abeſt, vt minuatur. Quemadmodum hæc

ætate profundam sacerdotiorum cupiditatem multitudine augeri videmus. Voluptatum sitis abundantia quantum crescat, Xerxes Persarum rex ostendit, qui opum regiarum ostentatione eximia eò vsque luxuria gauisus est, vt edicto præmium proponeret, qui nouum aliquod genus voluptatis reperisset, vt ait Valer. Max. lib. 9. de luxuria. Cupiditatis sitis.) Vnde facta translatio sit, ignotū non est. Bona autem potio non est, quæ sitim non satiat, sed quæ tantò magis augeat sitim, quantò sumatur frequentius. Legati Scytharum dictum illud inscitum non est, Quantò plus biberint, tantò magis sitire Parthos. Ab efficientibus argumentum est. Neque ea solum quæ habent.) In codicibus aliis scriptum est, neque ea solum qui habent. Libidine) id est, cupiditate. Continentissimorū) .i. opes, imperia, voluptates contemnentium. Requiro prudentiam.) Prudentes enim mihi, inquit, visi non

Requiro prudentiam.

sunt, quòd bona appellarint ea quæ re ipsa bona esse nō crederent. Romani enim veteres paupertatis studiosi erant, imperia inuiti accipiebant, voluptates aspernabantur, quo tempore Asiaticæ delitiæ Romam nondum allatæ fuerant. Commutabilia) .i. incerta & fortuita, quæ in manu fortunæ sunt, & facilè vt fortuna ipsa mutari possunt. Pecuniæ membra.) Nā, vt dixi, pecuniæ nomine intelliguntur pecora, prædia, aliáque eiusdem generis, quæ possidentur, quorum multa sunt quasi membra. Bona putauerunt appellanda.) Nam bona

Bona fortunæ.

etiam appellauerunt. Potéstne bonum cuiquā malo esse.) In codice antiquo aliter scriptū inuenio, sed eadem sententia. Ita enim scriptum est, Potéstne cuiquā bonum nisi bono inesse? Ab efficientibus autem arguit hæc bona non esse. His autem rebus multi fiunt deteriores. Authore Quintil. lib. 3. Diuitiæ, potentia, & gratia quum plurimū virium dent in vtranque partem, certissimum faciunt morum experimentum. aut enim meliores propter hæc aut peiores sumus. Etiam improbi habeant) .i. nō solùm boni, sed etiam improbi pecunias &

Improbi sunt diuites.

imperia habeant. Scribit Aristot. lib. problematum 29. vsu venire, vt improbi sint diuites, propterea quòd fortuna cæca sit. itaque, vt ait Pacuuius, Nihil cernat quò sese applicet. Idē

Pauperes boni.

scribit eodem libro paupertatem apud bonos, non apud improbos habitare. Nam, vt ait author Rhetoricorum ad Herennium lib. 2. Omnes qui in paupertate sunt, malunt maleficio parare diuitias, quàm officio paupertatē tueri. Et obsint bonis.) Quantum diuites & ho

Pauperes diuitib⁹ odiosi.

norati bonis iis qui pauperes obsint, licet vnicuique considerare. Non ignoramus quantum odiosi sint Pontificibus ij qui in scholis diu versati iuuētutem erudierunt, eámque meliorem reiq; publicæ vtiliorem reddiderunt. Eos enim coquis suis & mulionibus in conferendis sacerdotiis, quorum dispensatores sunt, longè postponunt. Si quis pecus.) Pecus & pecudem

Pecus quid sit.

ita distinguunt grammatici, vt hoc speciale nomē sit, illud generale, quamuis perpetuum nō sit, & pecus pro vno animali sæpe dicāt Latini. Pecoris autē, aut pecudis nomine nō quadrupedes modò, sed etiam pisces & apes No. Marcellus scribit. Vt opinor.) Nescit certò Cicero an fuerit Bias, qui id responderit. Diogenes Laertius lib. 1. scribit Prienen Thebanorū

Priene.

coloniam, quum à rege Halgate obsideretur, Biantis consilio liberatam fuisse. Sed hanc Ciceronis sententiam Valer. Max. secutus est lib. 7. de sapienter dictis aut factis. Asportarent) ne sibi perirent, deportarent. Asportare autem dicitur pro eo quod est, alium in locū

Asportare.

longè caussa vtilitatis suæ aut voluptatis deportare, etiam cū iniuria eorum vnde res asportatur. Vt actione in Verrem 6. Adsunt Segestani clientes tui, socij pop. Ro. atque amici, certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulacrum Dianæ maioribus suis restituisse, idque apud Segestanos eius Imperatoris nomine positum ac dedicatum fuisse. Hoc Verrem demoliendum & asportandum, noménque omnino P. Scipionis delendum tollendúmque curasse. Itémque, Qua ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse, abreptámque ex eo loco virginem secum asportasse. Asconius Pedianus enarrans illud Ciceronis ex diuinatione, Illud quidem, vt est hominum genus minus acutum & suspitiosum, non te ex Sicilia literas in Verrem deportare velle arbitrantur. sed cùm iisdem literis illius Pretura & tua Quæstura consignata sit, asportare te velle ex Sicilia literas suspicantur. Hoc inquam enarrans Pedianus, asportare aliquid, inquit, est, vt intereat: deportare, vt mutet locum. Omnia mea mecum porto.) Pectore quidem, vt ait Valerius, illa gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimanda animo. Quæ domicilio mentis inclusa nec hominum nec deorū manibus labefactari queunt: & vt manētibus præsto sunt, ita fugientes nō dese-

Ludibria fortunæ.

runt. *Ludibria fortunæ*) quibus fortuna solet ludere eos qui habeant, quum eripit. *Sine appositione exemplorum*) id est, quum exempla non apponuntur ad probandum. Exemplũ

Exẽpla quantum valeant.

Græci appellant παράδειγμα, quo nomine & generaliter vsi sunt in omni similium appositione, & specialiter in iis, quæ rerum gestarum authoritate nituntur, vt ait Quintilianus lib. 5. Eodem authore lib. 3. Exempla plurimum in consiliis possunt, quia facillimè ad consentiendum homines ducuntur experimentis. Sunt autem exempla velut experimẽta, & velut quædam futurarum rerum imagines. *Lentiùs*) id est, crassiùs, & minus, vt ita dicã, efficaciter, quòd minus persuadeant. *Vita atque factu.*) In codice antiquo melius scriptum est, Vita igitur atque factu. *Subtilius quàm satis est*) i. nimium subtiliter. Quàm satis est, legitur meliùs, quàm, vt in nonnullis codicibus scriptum est, quàm factu. *Quibus tandem Romulus, &c.* Romulum vt deum coluerunt Romani veteres. de eo illud Ennij est,

Romulus deus.
Aeuum quid sit.

Romulus in cœlo cum diis genitalibus æuum Degit. Æuum enim propriè æternitatis est, quæ non nisi in deos venit, vt ait Seruius lib. Commentariorum 6. Qua ratione à Iulio Proculo persuasi fuerunt: Plutarchus scribit fusiùs in vita Romuli. *Iísne, quæ isti bona appellant?*) Id est, magnáne vi auri & argenti, supellectile, amœnitatibus, epulis? *Numa Pompilius.*) Qui religionem Romæ instituisse dicitur. *Capedines.*) Capedo fictile vas erat, quo

Capedo quid sit.

in sacrificiis vtebantur, à captendo dictum, quòd amplum & capax esset. Vrnulis quoque fictilibus in sacrificiis ex Numæ Pompilij instituto vtebantur. Authore Plinio cap. 12. lib. 35. Numa Rex septimum collegium figulorum instituit, quo in loco plasticen. i. figulinã artem laudat maximé. Ea enim deorum simulachra, alia vasa ad sacrificãdum, alia ad vsum

Figulorũ collegium.

hominum, alia ad mortuorum sepulturam fingi ostendit. *Delicatas*) id est, aureas, argenteas, murinas, aut crystallinas. Delicatas templorum pateras insectans Persius, inquit, Dicite pontifices, in templis quid facit aurum? Patera quid sit M. Varro explicat his verbis libro de lingua Latina primo: In poculis, inquit, erant pateræ, eò quòd pateant Latinè ita dictæ. Hisce etiam nunc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ caussa, quum magistri fiunt, potio circunfertur: & in sacrificando diis hoc poculo magistratus dat deo vinum. hæc ille. Sext. Pomptius itidem significat Romanos vti patera in sacrificiis solitos. Pateram, inquit, perpluere in sacris cum dicitur, significat perpluere, aut pertusam esse. *Quid egerit?*) id est, quid spectarit, quid se assecuturũ animo proposuerit. De hoc Bruti facto Liuius, & Dionysius Halicarnasseus satis multa scripserunt. *Q. Mutium.*) De Q. Mutio, de Horatio Coclite, quanta virtutis exempla ediderint, ignotum non est, itaque consultò prætereo: si quis tamen amplius volet legere, apud T. Liuium lib. 2. inueniat: quemadmodum de P. Decio in bello Latino, déque eius filio in bello Samnitico se deuouentibus, idem lib. 8. &

Patera quid sit.

Fabritij continentia.

10. scripsit. *In ponte*) Sublicio. *Continentia C. Fabritij.*) Samnitum legati quum ad C. Fabritium grandem pecuniam dono afferrent, oraréntque vti acciperet: tum Fabritius planas manus ab auribus ad oculos, & infrà deinceps ad nares, & ad os, & ad gulam, atque inde porrò ad ventrem imum deduxit: Legatísque ita respondit, Dum illis omnibus membris quæ attigi, obsistere atque imperare potero, mihi nunquam quicquam deerit. Propterea pecuniam, qua nihil mihi opus est, ab iis non accipiam, quibus tam vsui esse scio. Hæc A. Gellius cap. 14. lib. 1. ex Iulij Higinij sententia. Valerius Maximus lib. 4. de abstinentia & continentia idem exemplum posuit, adiecítque Fabritium locupletem non

Continentia.

multa possidendo, sed pauca desyderando factum esse. Continentia autem, vt sit auaritiæ contraria, ex hoc loco satis cognosci potest, vt sit continens is, qui rebus suis contentus aliena non cupiat. *Quid tenuitas victus M. Curij.*) Hoc exemplum eodem in loco Valerius Maximus scripsit, Plutarcho in vita Catonis authore, quum Curium ad focum sedentem, & rapas coquentem Legati Samnitum offendissent, magnum auri pondus obtulerunt. Eo repudiato Curius negauit auro opus esse iis, quibus cœna tam tenuis satis esset. *Sequebatur.*) id est, sibi proponebat, & sperabat. *Duo propugnacula.*) Duo fulmina belli Cicero appellat pro L. Cornelio Balbo, Quum duo fulmina nostri imperij subitò in Hispania Cn. & P. Scipiones extincti occidissent. Duo fulmina belli Scipiadas Virgilius ap-

Scipiões duo fulmina belli.

pellat lib. Æneidos 6. De Cn. & P. Scipionum fratrum cæde in Hispania anno secundi belli Punici 8. T. Liuius lib. 25. scribit ampliter. *Aduentum.*) per Hispaniam in Italiam.

liam. Valla lib. 5. scribens intercludere esse iter impedire, & quasi iter claudere: locum hunc aliter citat, ad hunc modum: Qui iter Pœnorum cadaueribus corporum suorum intercludendum putauerunt. Quid Africanus maior, quid minor?) Africanus maior fuit filius P. Scipionis eius qui in Hispania occiditur. Minor filius Pauli Æmylij adoptatus est ab Africani maioris filio. Inter horum ætates interiectus Cato.) M. Cato quinque annis minor erat Africano maiore, vt scripsimus in Catonem maiorē Ciceronis. Is mortuus e st primo anno tertij belli Punici, quod Scipio minor confecit. Cato maior qua ætate.

Vel ipsi iudicent.) id est, ipsimet sint iudices. Horum alicuius.) Similes esse malint.

Corinthiis operibus.) vt vasis, sed præcipuè signis, quibus plerique ita capiuntur, vt secum circunferant, vt author est Plinius capit. octauo, lib. 34. Idem de ære Corinthio scripsit capite secundo eiusdem libri. Se similes esse malint) Quid hi iudicare debeant, Alexander magnus admoneat, qui à Diogene discedens amicis dixisse fertur, Ego profectò nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem. Ipse quoque Diogenes quantum diuitias contempserit, tum ostendit, quum Alexandro optionem danti petenti quicquid vellet, respondit, Vt sibi parumper à sole discederet. apricanti enim Diogeni Alexander officiebat. Atque hæc quidem) bona, quæ fortuna ludibria appellauit. Facilè adduci solent) nonnulli, id est sunt nonnulli qui facilè credunt, hæc bona non esse: sed voluptatem bonum esse summum dicunt, quorum sententiam hoc etiam in loco Cicero refutat. Abiicies) id est, abiectum facies. Vt nihil inter te & quadrupedem) Scribit Aristoteles in Ethicis duos sensus nobis communes cum beluis esse, gustum & tactum. Voluptates igitur, quæ his duobus sensibus percipiuntur, vt nihil inter hominem & beluam intersit, efficiunt. Nihil aliquid) vt sæpius dicitur, nihil quicquam. Quicquam ne bonum.) Ab efficientibus arguit voluptatem bonum non esse, quòd hominem non faciat meliorem, sed deteriorem. Vt enim quisque, &c.) Id consequens est. Plurimorum) Epicureorum. De voluptate quòd bonum non sit, Cicero in libro de Officiis tertio, in lib. de Senectute, & fusiùs in libris de Finibus bonorum & malorum disputat. Corinthia opera.

[illegible] *Mirari rudis lector posset, quúrnam Cicero in hoc opusculo singulis capitibus Græcos præfigat titulos, tantus nimirū linguæ Romanæ vindex. Respondeo, non capitum hic esse inscriptiones, seu titulos, sed declamationum themata, ex sacrosanctis Stoicorum adytis deprompta. Huius autem hæreseos, (vt cæterarū quoque) conditores Græci potißimū fuerunt, quorū dogmata, Paradoxa præsertim, veluti leges tabulis æneis insculpta, solennia, & verbis conceptis scripta, certitudine quadam firmata, ad posteros transmitterentur. Certiora verò sunt, quibus intelligendis interpretum opera non indigemus: qui vt sæpe mirabiliter variant, ita plurimas in disputando amphibologias & logomachias pariunt: sicut in hoc ipso τοῦ καλοῦ vocabulo, quod tam ex Platone quàm aliis, plerique pulchrum interpretantur, Cicero noster, & hi quibus Ciceroniana lectio familiarior est, semper honestum: apud quos pulchri vox, hac saltem significatione haud facilè inuenitur. τὸ δὲ καλὸν, ἀπὸ τοῦ καλεῖν Proclo deducitur, eò quod sua pulchritudine hominum contuentium mentes permulceat, atque in sui admirationem excitat, & ad sui amorem inuitat. Quamobrem, opinor, hoc Stoicis etiam ἐπικοσμοῦν appellatur, quòd hominem veris ornamentis exornat solum. Cicero in Rhetoricis honestum nominat, quod aut totū, aut ex parte propter se expetitur. Stoicis verò τὸ καλὸν λέγεται μοναχῶς μὲν, τὸ ἐπαινετοὺς παρεχόμενον τοὺς ἔχοντας ἀγαθὸν ἐπαίνου ἄξιον. Huius formæ sunt quatuor illi fontes, vnde Cicero noster omnia officiorum genera deducit, prudentia nimirum, iustitia, fortitudo, & temperantia: quas Stoici his nominibus recensent, numero nonnihil immutato, δίκαιον, ἀνδρεῖον, κόσμιον, ἐπιστημονικόν. Quibus opponunt contraria, τό τε ἄδικον, καὶ τὸ δειλὸν, καὶ ἀκόσμον, καὶ ἄφρον. Cicero noster alibi hoc paradoxon ad Zenonem autorem refert, Laertius ad Hecatonem & Chrysippum. Adscribam Laertij verba, negotium fusiùs declarantia: λέγουσι δὲ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν εἶναι, καθά φησιν Ἑκάτων ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ἀγαθῶν, καὶ Χρύσιππος ἐν τοῖς περὶ τοῦ καλοῦ. εἶναι δὲ τοῦτο ἀρετὴν, καὶ τὸ μετέχον ἀρετῆς, ᾧ ἐστιν ἴσον, τὸ πᾶν ἀγαθὸν, καλὸν εἶναι. καὶ τὸ ἰσοδυναμοῦν τῷ καλῷ, τὸ ἀγαθὸν, ὅπερ ἴσον ἐστὶ τούτῳ. ἐπεὶ γάρ ἐστιν ἀγαθὸν, καλόν ἐστι. ἔστι δὲ καλὸν, ἀγαθὸν ἄρα ἐστί. Vereor ne cui vestrûm ex Stoi-*

corum hominum disputationibus, &c.) Superiùs ex Cic. & Fabio didicimus, Admirabilium exordia remediis opus habere, atque ob id diuisum esse, in principium & insinuationẽ. Vtitur igitur insinuatione. Suspicionẽ itaque vitaturus, per cuniculos in causam surrepit. Inuitat auditorũ beneuolentiam autoritate sua, & breuitatis pollicitatione. Nunquam mehercle ego neque pecunias istorum, &c.) Non proponit suam sententiam, sed eleuat aduersariorum res fortuitas, præter meritum bona nominantium. Ista.) Cum contemptu. ἔστι δὲ ἡ τῶν φθονούντων διαβολὴ, ἅμα δὲ ἡ καὶ τοῦ πράγματος ἔνδειξις. Interea siquidem, dum Peripateticis & Epicureis litem intendit, suspectam eorum causam reddere satagit. Commodissima istam ad rem occasio est, auaritia. Perstringit autem tacitè Crassum, in cuius sordes inferiùs inuehitur, nomine minimè dissimulato. Expetendis.) In rebus expetendis ducere, est, ἐν αἱρετοῖς ὑπολαβεῖν. Res expetendæ diuiduntur à Rhetoribus in honestum, Stoicis solum per se expetendũ: & vtile, id est, corporis & fortunæ bona, propter aliud. Sed Peripatetici etiam corporis bona propter se expetenda censent, vt est in 5. de Finibus libro.

Et ea tamen desiderare maximé.) Id quod nobis Tantali fabula adumbrat. & ob hoc Auaritia confertur hydropisi. Horatius:

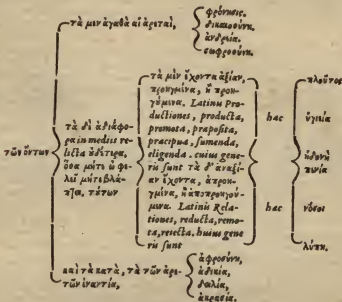
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Ex Diogenis opinor hoc natum est doctrina. οὗτος γὰρ τοὺς φιλαργύρους τοῖς ὑδρωπικοῖς ὡμοίωσε. ἐκείνους μὲν γὰρ πλήρεις ὄντας, ἀργυρίου ἐπιθυμεῖν πλείονος, τούτους δὲ ὕδατος. ἀμφοτέρους δὲ πρὸς κακοῦ. Libidine.) Etiam hoc παράδοξον quodammodo est: libidinem siquidem simul & vnà in eodem esse subiecto. fit tamen hoc diuersis respectibus, quemadmodum dicimus aliquem inter metum spémque consistere. Pecuniæ membra.) Formas numismatum, vel potiùs rerum corporalium possessiones. Pecuniæ siquidem vocabulum apud Iureconsultos latius patet, vt quod à pecore bonis autoribus deducitur. Hic regnat ἡ ταπείνωσις. Solo verbo bona.) Bonorum nomen pro facultatibus ita vsitatum est, vt in Iure Ciuili vix quicquam inuenias tritius. id comprobant tituli de bonorum possessione: & vsqueadeò tu quoque Cicero, cùm alibi sæpe, tum verò maximè, quando personam Iureconsulti sustines. Vnde illud quæso in Topicis exemplum: Mulier, cui vir bonorum possessionem legauit, &c. Vsurpant hoc nomen sacræ quoque literæ. Sic enim Diues apud Lucam dicit: ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά. nisi pro decoro personæ hoc dictum putaueris. Est tamen rursus apud eundem: μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου. Sed quid misceo sacra prophanis? Alcinous testatur, ipsum Platonẽ, hæc bona nominasse, sed Bona mortalia. Inualuit itaque in rebus mortalibus Peripateticorum loquendi ratio, ex vulgi nimirum errore: quem postquam semel obtinuit, philosophi deinceps emendare nequicquam fuerunt conati, tot videlicet opinionibus inter se dissentientes, nec sibi ipsis per omnia constantes. Suggillat autem personatus Stoicus Peripateticorum diuisionem, qui bona in tria genera diuidunt, vt alia bona sint animi, alia corporis, alia fortunæ: quæ diuisio apud Peripateticorum principem extat libro Ethicorum primo.

ἀγαθὰ τριχῆ νενεμημένα, λεγόμενα δὲ τὰ
- ἐκτὸς, οἷον οἱ φίλοι, καὶ ἡ τῆς πατρίδος εὐδαιμονία, καὶ ὁ πλοῦτος.
- περὶ
  - ψυχὴν, τὰ κυριώτατα, καὶ μάλιστα ἀγαθά. οἷον ἡ μὲν δικαιοσύνη, καὶ ἡ φρόνησις, καὶ ἡ ἀνδρεία, καὶ ἡ σωφροσύνη, καὶ τὰ τοιαῦτα.
  - σῶμα, οἷον τό δε κάλλος, καὶ ἡ εὐεξία, καὶ ἡ ὑγεία, καὶ ἡ ἰσχύς.

Et Aristoteles quidem hanc diæresin ad Platonem autorem si Laertio credimus, refert. Alia bonorum diuisio est apud Stoicos. Appingam & ipsam ex meliorũ notæ autoribus,

Cicerone nimirum, A. Gellio, & Diog. Laertio: missam intereà faciens eã quæ à Stoicis ex diametro Peripateticis opponitur, qua diuidunt τὰ ἀγαθὰ εἰς τὰ κατὰ ψυχὴν, καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς, καὶ εἰς τὰ οὐδὲ περὶ ψυχὴν οὐδὲ ἐκτὸς ἰς: sed generaliorem, qua res vniuersa in bona, mala, & indifferentia diuiduntur.

Hanc curiosam nominũ excogitationẽ ac litem Carneades, honorarius (vt eum Cicero nominat) arbiter, componere inter Peripateticos & Stoicos conatus, nominibus quàm re magis inter ipsos discordiam esse dixit: quam contentionem in hoc paradoxo noster Tullius instaurat. Poteſtne bonum.) A contrariis. In abundantia bonorum) A coniugatis, per traductionem. Et obsint.) A differentibus, argumentatio ex media Stoicorum disciplina deprompta. Quanquam interim hæc ratio, quam vt veram tantopere prædicat, parũ sibi constat. Nam si pecunia ἀδιάφορα sunt, & perinde (vt Terentianis vtar verbis) vt illius animus qui ea possidet: animo probi vtique erunt εὐχρηστήματα quæ ipse Cõmoda interpretatur. Nam δυσχρηστήματα in viro sapiẽte locũ non habent, & multo magis βλάμματα sunt: sed manent semper rectè vtentibus ὠφελήματα. Nec non sæpe.) Probat exemplo Biantis, opes in bonis habendas non esse: sed eo tamen nequicquam probat, eas nocere probis. Sapientem illum Biantem.) Apud Plutarchum, Laertium, Stobæum, varia leguntur Biantis Apophthegmata, & responsa: sed hoc apud solum Valerium Maximum inuenio: cuius verba, quia negotio huic plurimum lucis adferunt, non grauabor adscribere. Bias, cùm patriam eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, preciosarum rerum pondere onustis fugientibus interrogatus, Quid ita nihil ex bonis suis secum ferret? Ego, inquit, verò bona mea mecũ porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris: non oculis visenda, sed æstimanda animo: quæ domicilio mẽtis inclusa, nec mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt. Cæterum quod ad historiam attinet, constat ex Laertio, Prienen, πρηνὴν, Ioniæ vrbem, Thebarũ coloniam fuisse. Constat ex Strabone, hãc ab Ae-

gypto Nelei filio conditam esse, & postea à Philota Thebano coloniam eò ductam, atque ab eo etiam Cadmeu fuisse dictam. Constat ex eodem, hanc, cùm prius maritima fuerit, alluuione limi, continenti iunctam esse, ad stadia C C L. Cõstat ex eodem, quòd Priennenses ab Helice originem traxerint. Constat ex Herodoto, Ardyn Gygis V. Lydorum regis filium, πριηνέας (sic enim nominat) expugnasse. Fuit is Tulli Hostilij synchronos, Olympiade 29. Constat rursus ex Laertio, eandem ab Aliatte Ardys filio V I I I. Lydorum rege bellu, cùm hic Bias floreret, esse afflictam, quæ facta sunt Tarquiniorum temporibus. Constat ex Thucydide, eam bello Euboico etiam esse afflictam. Ludibria fortunæ.) Sic Budæus de Contemptu rerum fortuitarum, opes fortunæ ludificationes nominat, eleganti sanè prosopopœia. Quid est igitur.) Expositio boni, à coniugatis. Sunt qui putant, Bonum & honestũ ἀντιστρέφοντα omnino esse. Seneca tamen Epist. 118. hoc differre dicit, quòd honestũ per se bonum sit, bonum verò ex honesto fluere. & quod bonum est, malum esse potuisse: quod verò honestum est, nisi bonum esse non potuisse. & probat exemplis: Res adiaphoras, si rectè & honestè fiant, bonas esse. quibus verbis hunc locum pulchrè explicat, quid sit rectè & honestè fieri. Quod rectum, honestum, & cum virtute est.) Quid hæc inter se differant, tum fortaßis clarius fiet, si in conspectum ea proferemus, quæ Rhetores de Rebus expetendis in genere deliberatiuo tradiderunt. Author Rhetorices ad Herennium, Honestum diuidit in Rectũ & Laudabile. Rectum definit id esse, quod cum virtute & Officio fit: & hoc diuidit in quatuor fontes officiorum. Cæterùm, quando hic Laudabilis nulla fit mentio, in medio suspensum relinquemus. Rectè fit.) Inde rectè facta Stoici κατορθώματα nominant, quæ omnibus numeris sunt absoluta, & crescendi ascensionem nullam habent. Vt Cicero in 3. de Finib. docet, in Officialibus libris perfectum vocat officium. Aristoteles autẽ in 5. Moralium δικαιοπράγημα sinuosiore significatione nominat, rectè illud iustéque factum, quàm est δικαίωμα, quod correctionem τοῦ ἀδικήματος facit. Obscuriora.) παραδείγματα γὰρ σαφεστέραν ποιεῖται τὴν τέχνην. Hermog. Vita atque factis.) Posset hîc quis Ciceronem notare compositionis. Inueniuntur enim huiusmodi reprehensores Lactantij. Deinde obseruato, hac authoritate, hócque exemplo probari posse, nomen vitæ, singularis duntaxat numeri esse. alioqui Cicero potuisset pari ratione dicere, vitis atque factis. Verbis subtilius.) More Stoicorum. Præclare fundatam.) legibus atque institutis. Hæc enim fundamenta Reip. bene constitutæ sunt. Romulus ascendit.) Tusc. quæst. 1. huiusmodi exemplis probat immortalitatem animorum. Citatur hîc Ennij versus: Romulus in cœlo cũ dijs, agit æuum. Nascitur hoc ex opinione, quæ Iulij Proculi iusiurandum sequuta fuit: nempe, quòd cùm orta subita tempestate non comparuisset, ad deos transisse creditus est. Obseruẽt pueri inductionem crebris interrogationibus viuam & spirantem. Assurgit enim ad declamatoriam sublimitatem, præter Stoicorũ disputandi rationem. Numa Pompilius) Frugalitas Numæ Põpilij, quæ tam domi quàm in sacris vsui fuit, celebratur etiam à Plutarcho, & Plinio: sicut Romuli publicè priuatimq; Dionysius, atq; apud Gell. Piso posteritati cõmendarunt. Non opus esse duco, historiarũ concordantias colligere, partim quia notißima sunt, partim quia in superioribus libris sæpe istarũ mẽtio facta sit. Cæterũ in li. Cic. de Leg. 2. lex est, quæ opes à sacris remouere iubet. Sicut etiã Plato in 12. de Leg. luxũ simulacrorũ improbat. & miratur Persius, in sacro quid faciat aurũ. Nã olim, vt est apud Ouid. in Fastis, in Iouis dextra fictile fulmen erat. De hoc nobis dictum est apud Lactantiũ, lib. 2. cap. 4. Capedines.) Frugale hoc vasis genus, à Numa sacris adhibitũ fuisse, Alius Ciceronis locus ex 3. de Nat. deorum declarat. Verba sunt: Docebo meliora me didicisse de colẽdis dijs immortalibus, iure pontificio, & more maiorum, capedunculis, quas Numa nobis reliquit, &c. Quàm delicatas) Apud Plutarchum Antonio aureæ pateræ probri loco obijciuntur. Cæterũ Camerarius & Victorius, vetustas sequuti lectiones, Filicatas legũt. Lazarus Baysius in tit. de Auro & argento legato, quam tractationem de Vasculis inscripsit, Deliacas hoc loco legit, & huic lectioni astipulor: & vt eius lectionem facilius sequar, faciũt ea, quæ paulò pòst de Deliaca supellectile scribit. Eiusdem consilij socios) Sp. Lucretium, P. Valerium Tricipitinum, Collatinum, & alios. Hæc tria priora exempla extant apud Liu. lib. 2. primæ Dec. Dionys. lib. 5. Antiquit. Plutarchũ in vita Valerij Publicolæ.

Valer. Max. de Bruto lib. 5. cap. de Pietate erga patriam. De Sceuola lib. 3. cap. de Patientia. de Horatio Coclite, lib. 3. cap. de Fortitudine. Decium.) De Deciis Liuius lib. 8. ab V. Cond. Valer. Max. lib. 5. cap. 6. C. Fabricij.) De hoc Plutarchus in Pyrrho, Valerius li. 4. cap. de Paupertate, Gellius lib. 1. cap. 4. Plinius lib. 33. cap. 12. Curij.) Valerius ibidem, Plin. lib. 18. cap. 3. & lib. 19. cap. 5. Columell. lib. 1. in præfat. 8. & cap. 3. Plutarchus in Apophth. Duo propug.) Virgilius in 6.

- Scipiades duo fulmina belli.

Sillius Italicus,

- Belligeri mauortia pectora fratres.

Intelligit enim Cn. & Pub. qui postquam res egregias in Hispania gesserunt, incautiores tandem cum exercitibus interierunt, anno 8. quàm in Hispaniam iuerant. Anno ab V. C. 543. Historia scripta est apud Liuium Decade tertia, quinque prioribus libris. Quid Africanus.) Scipiones Africanos nemo ignorat. Sed hic locus requirere videtur, vt hîc Scipionum, sicut suprà Catonum genealogiam appingam: quanquam antiquiores quosdam ex rebus quidem gestis præclaros, non facilè connectere licebit. Apud Liuium lib. 9. ad Vrb. Cond. Pub. Cor. Scipio Aruina Cos. & dictator celebratur, anno 448. Item lib. 10. L. Cor. Scipio Cos. item L. Scipio proprætor ab hostibus circunuentus. Item Cn. Cor. Scipio Asina Cos. per fraudem captus. Item L. Scipio Cos. qui feliciter in Sardinia pugnauit. Itē C. Cor. Scipio. Quis ex istis, eorum qui in Hispaniis interierunt, pater fuerit, non satis constat. Atqui ex hac pictura perspicuum fit, quomodo Cato Censorius in vtrunque Scipionem fuerit interiectus.

Nam domest.) Nulla enim Respub. bonis exemplis ditior fuit. Liu. in præfat. pri- decadis.

Nisi quod laudabile esset.) Cicero in Officiis: Honestum quod verè dicimus, etiamsi à nullo laudetur, laudabile est natura. Corinthiis operibus.) Æs Corinthium, Vergil. Georg. 2. Ephyræa æra appellat. Nam Ephyre, inquit Seruius, Corinthus est. Hoc æs ex S. C. deleta à L. Mummio (de quo in Officiis dictum est) Corintho, factum & conflatum est. Nam æris notam preciosiorem, ipsa opulentissimæ vrbis fecit iniuria: quia incendio perustis plurimis statuis atque simulachris, æris, auri, argentique vena in commune fluxere. Æs Corinthium, Deliacum, & Ægineticum, cùm ex multis scriptoribus, tum maximè ex Plinio nota sunt, lib. 34. cap. 2. Legendus omnino tibi Lazarus in libro de Vasculis est.

Qua modò huc, modò illuc.) τὰ ἀδιάφορα. Atque hæc quidem.) Respondet sibi ipsi. Non video quur non antiqua lectio salua esse possit, quæ legit: Atque hi quidem. Illud tamen.) Sequentia contra Epicureos maximè sunt dicta. Quæ quidem nomine vox pecudū.) De hoc nobis alicubi apud Lactantium dictum est. Siue mater natura.) Quam tamen ceu nouercam multi insimulant, de quo etiam nobis tam apud Lactantium quàm alibi dictum est: præsertim de Opificio Dei. Quicquam ne bonum.) Ab effectu. Quid autem.) Minor amplificata. Atqui si.) Complexio.

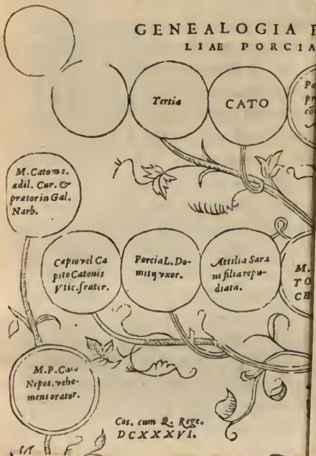
I N N O M I N A T V S. Vereor.) Occupatio est ironica, qua ingenuè fatetur, se ista mutuatum à Stoicis. Ideo autem ab hoc paradoxo auspicatus est, quia sectam Stoicam maximè continet: & ostendit in quo differat ab Academica & Peripatetica. Nunquam) Si tota argumentatio explicaretur, diuisione fuisset vtendum, vt inde sequeretur remotio: sed prætermissa diuisione remotionem adhibuit, qua ostendit commoda externa in bonis non habenda esse: interim notat Crassum, & Lucullum, Romanorum ditissimos. Neque ea solùm.) Amplificatio crescit gradu vno, éstque argumentum ab adiunctis: etenim diuites timent effractores.

In quo.) Reprehendit appellationem Romanam. cùm enim Latinè loquimur ac dicimus, Cui bono fuerit, pro emolumento accipitur. Igitur antiqui Romani in appellatione boni non satis prudentes fuisse videntur, cùm alioqui secundum Platonem, qui rebus nomina imponit, prudentissimus esse debeat, sed illam vituperationem alia laude compensat, & bona vsurpamus pro diuitiis. Potestne.) Integer syllogismus est, cuius maior à repugnantibus est: quæ vt sit firmior, duplicata est. Vt etiam improbi habeant, obsint bonis.) Sunt vetustissimi cod. qui hic absint habent. Necnon.) Addit comparationem ab apophthegmate Biantis petitam. Est tamen hac in re nonnulla controuersia. aiunt enim alij Prienen à Biante esse seruatam, Cicero significat captam, ex eáque Biantem migrasse: quē sequitur Valerius Maximus. Supellectilem.) Supellex instrumentum est patrisfamiliàs.

Ille hac.) Ad extremum addidit epiphonema per comparationem. Nam si fortunæ commoda non sunt nostra, quo pacto nobis erunt bona? Quid est.) Quoniam disputatio est de boni vocabulo, necessaria fuit finitio. quam Cicero addit, & argumentatur ab ea per cōiugata. Sed hac.) Reiecta subtilitate Stoica exemplis propositam thesim confirmat, vt oratio videatur esse popularior. Quæro enim.) initio apostrophes, vt rhetorica sit oratio, non solùm philosophica, adhibet merismum, ita vt membris distributis suos reddat fines.

Ponite ante oculos.) Adiicit exemplis inductionem, qua ostendit veteres Romanos, virtutem solam in bonis habuisse. Numa Pomp.) hic primus religionem apud Romanos instituit. Vsus est autem in sacris, vasis duntaxat fictilibus. Itaque scribit Apuleius hoc semper remansisse, vt cymbulo & catino fictili, in sacrificiis semper Romani vterentur. Delicatas aliorum pateras.) In codice antiquo scribitur, filicatas: interpretatur autem Festus, pateras in filicis similitudinē cælatas. nam vasa herbis cælabantur & exornabātur, vt est apud Vergil. in Bucol. Qua res.) Membratim agit vt acrius pungat. Cæterum horum omnium exemplorum finis est virtus. atque ita diuitiæ tolluntur. Qua patrem.) Cicero 1.

GENEALOGIA F
LIAE PORCIA

ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα, καὶ κατορθώματα. Quòd æqualia sunt peccata. PARAD. III.

Arua, inquis, res est, at magna culpa. Nec enim peccata rerum euentu, sed vitiis hominum metienda sunt. In quo peccatur, id potest aliud alio maius esse, aut minus: ipsum quidem illud peccare, quoquò te verteris, vnum est. Auri nauem euertat gubernator an paleæ, in re aliquantum, in gubernatoris inscitia nihil interest. Lapsa est libido in muliere ignota: dolor ad pauciores pertinet, quàm si etiam petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine: peccauit verò nihilominus, si quidem est peccare, tanquam transilire lineas. quod cum feceris, culpa commissa est: quàm longè progrediare, cùm semel transieris, ad augendam transeundi culpam nihil pertinet. Peccare certè licet nemini. Quod autem nõ licet, id hoc vno tenetur, si arguitur non licere. Id nec maius, nec minus vnquam fieri potest: quoniam in eo est peccatum, si non licuit. Quod semper vnum & idem est: quæ ex eo peccata nascantur, æqualia sint oportet. Quòd si virtutes pares sunt inter se, paria esse etiã vitia necesse est. Atqui pares esse virtutes, nec bono viro meliorem, nec temperante temperãtiorem, nec forti fortiorem, nec sapiente sapientiorem posse fieri facilè potest perspici. An virum bonum dices, qui depositum nullo teste, cùm lucrari impunè posset, auri pondo decem reddiderit, si idem in decem millibus pondo auri non idem fecerit? Aut temperantem eum, qui se in aliqua libidine continuerit, in aliqua effuderit? Vna virtus est consentiens cum ratione, & perpetua constantia. Nihil huic addi potest, quò magis virtus sit: nihil demi, vt virtutis nomen relinquatur. Etenim si

LATOM. Argumẽtatio ex efficiẽtibus Nã effectus sequitur naturã causæ. Ergo si vitia paria sũt, & peccata quę inde oriuntur paria sint necesse est. Declarat exẽplis quæ à speciebꝰ sumũtur per iductionẽ Similitudine declarat rem. Argumẽtatio per soritẽ, ex vi definitionis Argumẽtatio ex cõparatis, peccata inter se paria esse, quia virtutes sint pares. Nam sub eadem rationẽ veniũt peccata & rectè facta, sicut vitia & virtutes. Explicatur argumentatio syllogismum conditionalẽ. cuius adsumptio probatur per inductionẽ ex speciebꝰ ductã, quæ ex propriis iustitiæ & temperantiæ confirmantur. Cõclusio per soriten colligitur.

Epiphonema claudens probationis sententiam. Approbatio ex coniugatis. Conclusio argumétationis, quæ per soriten colligitur. Occupatio obiectionis, quá reprehendit ab officio prudentiæ, & vtilitatis ratione: á sapientibus doctrinam de bonis petendam esse, & homines salutari sententia ab improbitate arcendos. Alia obiectio, quá soluit distinguédo peccata natura inter se paria esse: sed rebus, téporibus, locis, causis, & personis aliud alio esse maius. Soluit dubitationem, facta per se nec bona nec mala esse: sed causa cur facta sint distingui.

bene facta, rectè facta sunt, & nihil recto rectius: certè nec bono quidem melius quicquam inueniri potest. Sequitur igitur, vt etiam vitia sint paria: siquidem prauitates animi rectè vitia dicuntur. Atqui quoniam pares virtutes sunt, rectè etiam facta, quando à virtutibus proficiscuntur, paria esse debent. Itémque peccata, quoniam ex vitiis manant, sint æqualia necesse est. A philosophis, inquis, ista sumis. Metuebam ne à lenonibus diceres. Socrates disputabat isto modo. Bene Hercule narras, nam istum doctum & sapientem virum fuisse memoriæ traditum est. Sed tamen quæro ex te, (quoniam verbis inter nos contendimus, non pugnis) vtrum potius de bonis est quærendum, quid baiuli atque operarij, an quid homines doctißimi senserint, præsertim cum hac sententia non modò verior, sed ne vtilior quidem hominum vitæ reperiri vlla poßit? Quæ vis est enim, quæ magis arceat homines ab improbitate omni, quàm si senserint nullum in delictis esse discrimen? & æquè peccare se, si priuatis, ac si magistratibus manus inferant? quancunque in domum stuprum intulerint, eandẽ esse labem libidinis? Nihílne igitur interest (nam hoc dicet aliquis) patrem quis necet, an seruum? Nuda ista si ponas, iudicari qualia sint, non facilè possunt. Patrem vita priuare, si per se scelus est: Saguntini qui parentes suos liberos emori, quàm seruos viuere maluerunt, parricidæ fuerũt. Ergo & parenti nonnunquã adimi vita sine scelere potest, & seruo sæpe sine iniuria non potest. Causa igitur hæc non natura distinguit. quæ quum* vltrò acceßit, id fit propensiùs: si vtrique adiũcta est, paria fiãt necesse est. Illud tamen interest, quòd in seruo necando, si id fit iniuria, semel peccatur: in patris vita violanda multa peccantur. violatur is qui procreauit: is qui aluit: is qui*

* aliàs quoniam
* aliàs vltrò

Quum causa peccatis proposita est, peccatur procliuius: at post-

*erudiuit: is qui in ſede, ac domo, atque in Republica collocauit. multitudine peccatorum præſtat, eóque pœna maiore dignus eſt. Sed nos in vita non quæ cuique peccato pœna ſit, ſed quantum cuique liceat, ſpectare debemus. Quicquid non oportet, ſcelus eſſe: quicquid non licet, nefas putare debemus, etiam in minimis rebus? Etiam. ſiquidem rerum modum fingere non poſſumus, animorum modum tenere poſſumus. Hiſtrio ſi paulùm ſe mouit extra numerum, aut ſi verſus pronunciatus eſt ſyllaba vna breuior, aut longior, exibilatur & exploditur: in vita, quæ omni geſtu * moderatior, omni verſu aptior eſſe debet, vt in ſyllaba te peccaſſe dices? Poëtam non audio in nugis, in vitæ ſocietate audiam ciuem digitis peccata dimetientem ſua? Si viſa ſint breuiora, leuiora videantur. Quî poßint videri, cùm quicquid peccetur, perturbatione peccetur rationis atque ordinis? perturbata autem ſemel ratione & ordine, nihil poßit addi, quo magis peccari poſſe videatur?*

quam peccatũ eſt admiſſum, tum paria ſint inter ſe neceſſe eſt.

Exemplum à minori.

Repetit vim exempli, quã ſubiecta approbatione confirmás diſputationem abruptè concludit.

* In aliis legitur modulatior.

SYLVIVS. Hoc paradoxum eſt Stoicorum. Ij enim peccata paria exiſtiment, vt Chryſippus ait in quarto Naturalium quæſtionum, & Perſeus & Zeno. Nam ſi verum vero maius non eſt, nec falſum falſo maius erit. Ita nec fraus fraude, nec peccato peccatum. Nam & qui centum ſtadia abeſt à Canopo, & qui vnum, aquè in Canopo non ſunt. Itaque & qui minus peccat, & qui amplius, aquè in recto opere non ſunt. Authore Cicerone lib. de Finibus 4. Stoici peccata paria probantes, negant honeſto quicquam honeſtius, atque turpi turpius. Vt, inquiunt, in fidibus plurimis, ſi nulla earum ita contenta numeris ſit, vt concentum ſeruare poßit, omnes aquè incontenta ſint: ſic peccata quia diſcrepant, aquè diſcrepant, paria ſunt. Itémque: Quoniam, inquiunt, omne peccatum imbecillitatis & incõſtantia eſt: hac autem vitia in omnibus ſtultis aquè magna ſunt, neceſſe eſt eſſe peccata paria. Eodem authore eodem libro, Stoici eos qui natura doctrináque longè ad virtutem præceßiſſent, niſi eam planè conſecuti eſſent, ſummè eſſe miſeros dicunt, nec inter eorum vitam, ac improbißimorum quicquam omnino intereſſe. Vt Plato tantus ille vir, ſi ſapiens nõ fuerit, nihilo melius, quàm quiuis improbißimus, nec beatius vixerit. Idem Stoici dicũt, vt eſt apud eundem pro L. Murena, non minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, quum opus non fuerit, quàm eum qui patrem ſuffocauerit. Item pro Milone, vt ad iudicia quoque hoc paradoxum peruenire cognoſcas. Non alio, inquit, facinore clari homines, alio obſcuri necantur. Interſit inter vita dignitatem ſummorum atque infimorum: mors quidem illata per ſcelus iiſdem pœnis teneatur. A legibus.) Niſi fortè magis erit parricida, ſi quis conſularem patrem, quàm ſi quis humilem necauerit. Platonis quoque (antequam ſecta Stoicorum eſſet) hæc fuit ſententia, vt hoc paradoxum Socraticum videatur. Is enim libro de Le-

Peccata paria.

gibus 12. Si quis, inquit, publicum aliquid furatus fuerit, siue paruum, siue magnum id sit, pars supplicio afficiatur. Nam qui rem paruam sustulit, & si minori vi, quàm qui magnam rapuit, aequa tamen cupiditate furatus est. Aristippus Cyrenaicus, qui Platonis aequalis fuit, quique summum bonum in voluptate corporis posuit, voluptates pares dixit, nec differre à voluptate voluptatem, nec plus altera mulcere alteram, vt in vita eius Diogenes Laertius scripsit. Rerum euentu).i.eo in quo peccatur, iisque rebus quae consequantur, postquam peccatum sit. Sed vitiis.)id est cupiditate & scelere eorum qui peccarant. Metienda.)id est aestimanda, &, vt indocti dicunt, mensuranda. Quoquò te verteris.) id est quodcunque peccatum commiseris. Auri.) id est auri onustam. Lapsa est libido in muliere ignota.) id est ignota & obscura mulier stuprata est. Tanquam transire lineas.) In ludo pila vitia quoque paria, & virtutes pares videre licet. Si quis enim pilam proximè funem, sed supra pepulerit, non magis vincet, quàm si altißimè pepulisset: Si quis item infra funem, sed proximè pepulerit, tantùm amittet, quantum si ea tantummodo tacta, pulsa non fuisset. Transilire lineas.) Nam est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos vltra citráque nequit consistere rectum. Si arguitur non licere.) id est si ostenditur, quòd non liceat. Id autem non licere nec maius quidem est, nec minus. vt, Non licet tibi magis occidere hominem alienum quàm alij patrem. Quòd si virtutes pares sunt.) Argumentum est ex consequentibus, quod Cicero vocat, ex rebus sub eandem rationem venientibus. Si virtutes pares sunt.) Stoici virtutes pares esse dicebant. Mnesarchus, vt ait Cicero lib. de Oratore 1. qui virtutem vnam haberet, omnes habere, eásque ipsas inter se aequales esse & pares dicebat. Chrysippus Stoicorum grauißimus, librum vnum scripsit, quòd virtutes aequales sint, vt est apud Diogenem Laertium lib. 7. Nec bono viro meliorem.) Stoici negant quenquam virum bonum esse nisi sapientem. Sapientem autem dicunt eum qui ita perfectus est & absolutus, vt omnes virtutis numeros habeat, quam sapiētiam adhuc mortalis nemo est consecutus, vt ait Cicero in Laelio. In iis autem in quibus sapientia perfecta non est, ipsum illud quidem perfectum honestum nullo modo esse potest, sed similitudines honesti esse possunt. Vt ait idem lib. de Officiis 3. Bono igitur viro melior esse non potest, si is demum bonus est qui omnes virtutis numeros habet. Nam plures alius habere nō potest. Depositum.) Fidei suae commissum. Lucrari.) negando se accepisse. Auri pondo decem, &c.) Eum qui depositum non reddat, virum bonum non esse, Herodotus lib. 6. significat. Is enim de Glauco Lacedaemonio ad hanc scribit sententiam, Vir quidam Milesius apud Glaucum, qui iustus praedicabatur, dimidiam suam pecuniam deposuit. Mortuo illo viro Milesio, eius filij ostensa nota, quam à Glauco eorum pater acceperat, depositum reposcunt. Negat Glaucus meminisse se accepti depositi, sed cum his agit, vt quarto mense redeant, vt id depositum reddat, si reminiscatur. Interim Apollinem consulit, an iureiurando depositum negaturus sit. Et Pythia respondet, Nihil referre deum tentare, & facere. Itaque fore vt tota Glauci domus intereat, quod breui factum est. Effuderit.) i. effuse et operam dederit. Constantia.) perseuerantia.

Virtutes pares.

Glaucus Lacedæmonius.

Nihil recto rectius.) Vt si recta regula est, alia rectior esse non potest. Prauitates animi.) Prauum & rectū contraria sunt. Inquit.) aliquis, quicunque sit. Socrates, &c.) dicet idem. Istum doctum & sapientem virum.) Socratem oraculo Apollinis indicatum fuisse sapientißimum, ignotum non est ei qui paulò humanior sit. Baiuli.) onera ferentes, quos haec quoque aetas postremos existimat ex iis qui labore corporis victum sibi quaerūt. A Baio baiuli dicti sunt. Quae sit eius verbi ratio alio loco docuimus. Operarij.) i. vt vulgò dicunt, mechanici. Sed ne vtilior.) Huius paradoxi vtilitas quae sit ostendit. Hoc certè Paradoxum bonos viros ab improbitate etiam parua arcere poßit, si peccata omnia paria esse cognoscant. Improbi autem homines ad grauißima quaeque flagitia excitari possint, si ii se grauius peccaturos non existiment, quàm si leue aliquod scelus admitterent.

Baiuli.

Manus inferantur.) In codicibus alius est, manum inferant. Inferre manum & afferre dicimus, pro eo quod est aliquem iniustè percutere, siue manu, siue telo. Quancunque in domum.) Familiam siue nobilem siue ignotam. Nuda.) i. simplicia, & vt ita dicam, siue circunstantiis. Per se.) i. simpliciter, & in generali. Saguntini.) Hi enim metuentes

tuentes

tuentes ne in hostis manus deuenirent, inclusi cum coniugibus ac liberis, domos super seipsos concremauerunt. Vt est apud Titum Liuium lib. 21. Liberos.) i. non captiuos. Parenti nonnunquam.) Vt Saguntini fecerunt. Sine iniuria.) Antiquo iure Romanorum domini in seruorum necem potestatem habuerunt. Authore Modestino lib. Digest. 48. ad legem Corneliam de Sicariis: post legem Petroniam & Senatusconsulta ad eam legem pertinentia, dominis potestas ablata est ad bestias depugnandas suo arbitrio seruos tradere. Oblato tamen iudici seruo, si iusta sit domini querela, pœna tradetur. Diuus Hadrianus, vt in eius vita Ælius Spartianus tradit, seruos à dominis occidi vetuit, eósque iussit damnari per iudices, si digni essent.

Seruos à dominis occidi non licet.

Caussa distinguit hæc.) patrem & seruum necare. Multa peccantur.) Genus hoc dicendi, quia rarum est, adnotandum est. Is qui sese ac domo.) In codice antiquo ita scriptum inuenio, Is qui in domo, in sede, in Repub. collocauit. In sede.) Vt in 1. Æneidos, sedes vbi fata quietas Ostendunt. Præstat.) id est, præponderat. Et in rem malam præstare dici aduotandum est. Non qua cuique peccato pœna sit.) Nam rerum euentu peccata metienda non sunt. Ex euentu autem pœna constituitur. Sed quantum cuique liceat.) Licere & oportere ita distingui, vt hoc species sit, illud genus, pro Cornelio Balbo scripsimus. Etiámne in minimis rebus.) Legendum fortasse sit, etiam in minimis rebus. Rerum modum.) id est, limitem & lineas, quas transire non oporteat. Si paulò se moueat.) In codice antiquo melius scriptum videtur, si paululum sese mouerit. Sese mouerit.) id est, motum corporis fecerit. Extra numerum) id est, modos, &, vt vulgò dicunt, contra notulas & cantum. Vt in saltationibus fieri videmus. Syllaba vna breuior aut longior.) intelligi posset. si breuis syllaba vt longa aut contrà pronunciata sit: sed potius si versus syllaba vna deficiat, aut abundet. Exsibilatur & exploditur.) in codice antiquo scriptum est solum, exploditur. In vita quæ omni gestu, &c.) Cicero in libris de Officiis quale sit vitæ decorum, sæpe ostendit ex histrionum decore. Omni vsu.) In codicibus aliis melius scriptum est omni versu, vt gestus ad motum, versus ad syllabam referatur. Peccare.) peccasse, non peccare, in antiquo codice lego. Poëtam non audio in nugis.) A minore ad maius ostendit improbitates animi arcendas esse. In nugis.) id est, in rebus vanis, & in fabulis. Digitis peccata dimetientem.) Mos quidam non vulgaris fuit apud veteres per digitos eorumq; articulos dinumerandi, quẽ ex venerabilis Bedæ sententia Iodocus Clichthoueus ascripsit lib. 6. quem de mystica numerorũ significatione edidit. Ordinis.) id est modestiæ, quam Græci ἐυταξίαν nominant, quam Stoici definiunt, vt sit scientia rerum earum quæ aguntur aut dicuntur, loco suo collocandarum. Vt est in libro Ciceronis de Offic. 1.

Multa peccãtur.

Præstare, in re mala dictum.

Magis.) Lego minus in codice antiquo.

[illegible]. *Ἁμαρτήματα Græcis, sicut Latinis peccata, errores sunt, non scelera & flagitia, quæ ex nefario pectore proficiscuntur, sed quæ committuntur ex incogitantia, & temeritate aliqua, negligentiue & incautius. Quod propterea moneo, vt pueri doceãtur, hoc nomine aliud ferè gentilicis, quàm sacris literis significari. Nam τὰ ἁμαρτήματα, καὶ αἱ ἁμαρτίαι in diuinis scripturis significant delicta aduersus præceptum diuinũ admissa: sed quæ aduersus Deum, apud humanos scriptores piacula, πλημμελήματα, πλημμελήματα, ἐγκλήματα, ἢ ἐγκεκλημένα dicuntur. Bud. Quanquam vtrinque (vt ex his exemplis patet) omne scelus peccatum est, sed non omne peccatum scelus. Nam nauem impingere vt scelus non est, ita peccatum est maximum. Super hoc nomine Roterodamus nonnihil in Nuce Ouidiana annotauit. Aristoteles in Moralibus libro quinto, capite octauo, inter infortunium seu casum, & peccatum, hanc ponit differentiam: vt cùm non inconsultò quidem aliquid fiat, sed non de industria, peccatum nominari: verùm si prorsus inconsultò fiat, infortunium & casum dici. Sed audiamus ipsum Aristotelem: ὅταν μὲν οὖν παραλόγως ἡ βλάβη γένηται, ἀτύχημα. ὅταν δὲ μὴ παραλόγως, ἄνευ δὲ κακίας, ἁμάρτημα. ἁμαρτάνει μὲν γὰρ, ὅταν ἐν αὐτῷ ἡ ἀρχὴ ᾖ τῆς αἰτίας. ἀτυχεῖ δὲ, ὅταν ἔξωθεν. Parua inquit.) Quis inquit? Peripateticus fortè aliquis, aut cõmuni sententia imbutus, Stoicæ factionis aduersarius. Laert. hoc παράδοξον Chrysippo, Persæo, & Zenoni tribuit. Verba Laertij subiiciam: ἀρέσκει τε αὐτοῖς ἴσα ἡγεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα, καθά φησι Χρύσιππος ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν ἠθι*

κῶν ζητημάτων, καὶ περσαῖος, καὶ ζήνων. εἰ γὰρ ἀληθὲς ἀληθοῦς μᾶλλον οὐκ ἔστι, οὐδὲ ψεῦδος ψεύδους, οὕτως οὐδὲ ἀπάτη ἀπάτης, οὐδὲ ἁμάρτημα ἁμαρτήματος. καὶ γὰρ ὁ ἑκατὸν σταδίους ἀπέχων κανώβου, καὶ ὁ ἕνα, ἐπίσης οὐκ εἰσὶν ἐν κανώβῳ. οὕτω καὶ ὁ πλεῖον καὶ ὁ ἔλαττον ἁμαρτάνων, ἐπίσης οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ κατορθοῦν. ἡρακλείδης μέντοι ὁ ταρσεὺς, ἀντιπάτρου τοῦ ταρσέως γνώριμος, καὶ ἀθηνόδωρος, ἄνισα φασὶ τὰ ἁμαρτήματα. *Apud Ciceronem de Finibus tertio disputatur hac quaest. fusius. Iouinianus in hoc Stoicorum fuit errore, vt Augustinus testatur, ad Hieronymum, περὶ τοῦ, Faustus est omnium reus. vbi hoc dogma improbat, improbat item contra Mendacium ad Consentium. Irrumpit rursus in causam sine exordio. Nec enim.) Tamen, vel interim, malim. Sed vitiu.) Huc respexerunt iudices, qui in puerum, qui passerculorum oculos confixerat, animaduerterunt. Sed summum ius, summa iniuria.*

Auri nauẽ.) Vtitur ad probabilitatem, similitudine. In gubernatoris inscitia.) Hoc soluet illud in Finibus, In gubernando nihil interesse, in officio verò plurimum. Gubernauit Hassus, gubernauit Saxo: eodem euentu impegit vterque. in altero non desideratur officium, in altero plurimum. Ergo disparia sunt peccata. Causa, etiamsi finalis, & impulsio, magis quàm euentus rei spectanda est. Peccare transilire lineam.) Lineam dicit τὴν μεσότητα, quam Horatius modum appellat, & finem, id est, terminum:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citráque nequit consistere rectum.

Nos hoc argumentum melius intelligemus, si certamen ad scopum collimantium ante oculos statuerimus. Qui scopum vel leuiter adtigit, tenet: qui verò vel tantillum à scopo aberrauit, tam excidit, quàm qui longissimé. Quod si virtutes.) Sed in Officiis docuimus, virtutes vnius esse generis, & eas inter se similes esse, vitia verò nequaquam. Quare hoc argumẽtum à contrariis ductum, parum valet. Nec recto rectius.) Nam quod Geometra vel mediocriter flexum est, rectum dici non meretur. Nec bono melius.) Hoc constabit Stoicis, Catorthoma statuentibus. Nam in mediis officiis, vt nec virtutum, ita nec peccatorum aequalitas esse poterit. Sed illa τοῦ κατορθώματος perfectio, nuspiam gentium adhuc inuenta est.

An virum bonum.) Argumentum ab analogia. Dicit tantundem peccati esse, si neges depositum centum coronatorum, quàm centenorum nullum. Caeterùm an vir bonus impunitate peccaturus sit, disputat copiose Cicero in Officiis. Vna virtus consentiens.) ὁμολογουμένην διάθεσιν Stoici finiunt. Cic. quoque de Leg. 1. virtutem definit naturam in se perfectã, & ad summum perductam. Stoici planè sic colligunt, Virtus est summum bonum: Ad summum nihil accedere potest: Ergo ad virtutẽ nihil accedere potest. Lege ad hanc rem cõgruentia apud Senecam epistola prima libri noni. A philosophis.) Eludit hanc obiectionem iocular iter, per instantiam. Socrates.) Consule Maioragium. Est alioquin, vt Plinius inquit, benignum & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris. Sapientem.) Oraculo etiam Apollinis sic iudicatũ, vt alibi dictum est. An quod homines doctiss.) Quasi verò soli Stoici vel philosophi, vel docti fuerint. Quae vis.) Dialogismus. Nihílne.) Obiectio, ab absurdo. Cic. ipse hoc Paradoxon Catoni contra Murenam dicenti, non sine scõmate obiicit, omnia peccata esse paria, omne delictum scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum qui gallum gallinaceum, cùm opus nõ fuerit, quàm eum qui patrem suffocauerit.

Nuda.) remota à circunstantiis. Saguntini.) Historia notior est, quàm quae hoc loco narratione opus habeat. Scribit hanc Liuius, 1. Decad. 3. Polybius lib. 3. Val. lib. 6. cap. 6. Silius Italicus lib. 2. Cicero in Philippicis. Natum est inde Prouerb. Sagũtina fames. Quãquam Polybius nullam istius incendij mentionem facit, & Liuius vix attingit.

Scelus.) Obserua disertam inter scelus & nefas differentiam. Sed apud Iureconsultos nefarium amplius quiddam est, quàm illicitum. Histrio.) Appositissima similitudo. Cic. Off. 1. Nec verò concedendum est histrionibus, & oratoribus, vt his sint haec apta, nobis verò dissoluta. Sed hunc locum melius intelliges, si Erasmum legeris in dialogo de Pronunciatione, eo loco, vbi de antiqua dramatum agendorum apud antiquos ratione scribit. Moderatior.) Quid si modulatior legas? Digitis.) Alludit huc Cic. quòd poëtae carminis pedes digitis metiri soleant. Vnde & Horat. in Arte,

Legitimumque sonum digitis callemus & arte.

PARVA, INQVIT, RES

INNOMINATVS. Meritò nunc inseritur hoc paradoxum, quia superioribus repugnat. Nam quemadmodum ex virtute nascuntur rectè facta, sic ex vitio nascuntur peccata. Hoc porrò paradoxum minimè verum videtur. Sunt tamen hanc Stoici rationem secuti, quòd virtutes essent æquales: vt ex contrario idem colligatur. In peccatis itaque peccant, duntaxat vitium, non etiam circunstantias expendentes. Parua, inquit.) Occupatione auspicatur paradoxũ, & occupationẽ soluit ἀντισαγωγῇ. Auri nauẽ.) Adiicit hîc exẽpla ficta, quæ casus appellant, quibus docet non à re, sed vitio peccatũ esse existimãdũ.

Siquidem est.) Argumentũ est à definitione metaphorica. Est autẽ metaphora ducta à lineis ludorũ Circensiũ, vel etiam à lineis, quæ distinguebant ordinẽ in theatro subselliorum.

Quod autẽ.) Vtitur sorite Stoicorũ: cumq; quod non licet, sit semper idẽ: peccatum semper idem erit, nec maius nec minus. Quòd si virtutes.) Prolixa est argumentatio propter accumulationẽ. Propositio est ducta à contrariorum comparatione. Cæterùm quod de virtutibus ait, in comparatione accipiendum est, non de vnius specie virtute inchoata, sed & similis, non perfecta, quæ omnes habet diuersarum numeros, éstque in solo sapiente. Atqui.) Assumptio est per epagogen, à formis virtutum ducta. itaque bonum virum accipere pro iusto oportet, vt ait 1. Offic. à iustitia bonos viros appellari, sapientem verò pro prudente. Est enim prudentia posita in inquisitione veritatis & delectu boni. An virum.) Comprobatio est ab exemplis, à duabus ducta virtutibus, iustitia & tẽperantia. Dicimus autẽ pondo in auro, pro centum & duodecim solatus cum semisse: in argento, pro asse, & paulò plus.

Non idem.) Significare vult, virtutem absolutam esse atque perfectam, & omnibus numeris constare debere, alioqui virtutem non fore. Quòd si verũ est, virtus semper erit par & æqualis. Aut temperãtia.) Additur approbatio epiphonematica à definitione virtutis. Porrò vt scribit in Tuscul. constantia virtutẽ efficit, vt leuitas & incõstantia vitiũ. Etenim si benefacta.) Argumẽtũ est hypotheticũ, in quo rectè facta accipere debemus officia perfecta, quæ à perfecta virtute oriuntur: sic enim Cicero vertit κατορθώματα. Hæc differunt à mediis officiis, quæ oriuntur ab imperfecta virtute. Atqui quoniam.) Colligit aliam cõclusionẽ ab efficientibus. Nã antea concluserat in vitio & virtute, nũc in peccato. Siquidem Stoicè appellat vitium, qualitatẽ virtuti contrariã: Peccatum autem malum opus est, quod oritur à vitio. Vtrũ bonus.) Significat ab illis qui alicuius artis sunt, mutuãdas esse rationes, non ab imperitis qui iudicare non possunt. Nam cuique in sua arte experto credendũ est. Quæ vis est enim.) Vtilitatẽ dogmatis probat à cõsecutione cõmodi. Cæterũ alia est sentẽtia legum. Si quis enim priuatum pulset, priuata est actio iniuriarum: at si quis magistratum, est iudicium ac pœna læsæ maiestatis. Præterea lex Iulia in adulteriis & stupris rationẽ habet personarum ad grauitatẽ aut imminutionem pœnæ. Nihílne igitur.) Duo vitia eiusdẽ speciei proposuit, quorum alterum grauissimũ putatur, alterũ leuissimũ. Olim enim necare seruum, leuissimũ erat peccatum: at patrẽ matrẽmue interficere, grauissimum, vt notũ est ex lege Põpeia de parricidiis. Obiectionẽ ita dissoluit Cicero, vt in vitij natura nihil intersit, in circunstantia intersit. Saguntini.) Saguntini populi Hispaniæ initio secundi belli Punici, cùm in desperationem rerum omnium essent redacti ab Hannibale, se cũ parentibus cremare maluerunt, quàm in hostis potestatem venire. Hoc exemplo probat non semper esse parricidium, cùm parens interficitur. Quæ quoniam.) Est propter causam fidei grauius crimen. Ergo si par erit vtrobique causa, vtrobique par erit delictum. Illud tamen.) Differentiam peccati ducit à circunstantiis, quæ petuntur à persona patris & serui. quibus colligit in parricidio, non vnum esse peccatum, sed multa. Sed uos.) Aliter Stoici, aliter leges de peccatis statuunt. Leges excedunt circunstantias & rei euentũ: Stoici naturam vitij illicitam. Siquidem rerum modum.) Hypophora, quæ ostendit à rebus esse discrimen petẽdũ in vitio: alioqui cùm sit infinita rerũ varietas, infinita est quoque vitiorum inæqualitas, atque in his modus præscribi non potest. Histrio si paulũ.) Exemplum est à minori, ac significat in vita semper grauia esse peccata. Numerum.) Fabius lib. 9. ait, non solũ in verbis numerum esse, sed etiam in motu corporis. Est igitur hic numerus, decens gestus. Digitis) vt sciat quàm grauia, quámque leuia. Quæ si visa.) Metapho-

ra videtur ducta à mensoribus, qui decēpedu colligunt rei breuitatem aut prolixitatem.

Quum quicquid peccatur.) Concludit paradoxum duobus vitiis, quæ contraria sunt temperantiæ, & ex seipsis omnia peccata producunt, quemadmodum scribitur in Offic. & Tuscul. Sunt autem ea, perturbatio & ἀταξία, id est malus ordo.

ὅτι πᾶς ἄφρων μαίνεται. Omnes stultos insanire.

PARAD. IIII.

Go verò te non stultum, vt sæpe: non improbum, vt semper: sed dementem, & insanum rebus addicam necessariis. Sapientis animus magnitudine consilij, tolerantia rerum humanarum, contēptione fortunæ, virtutibus denique omnibus, vt mœnibus septus, vincetur & expugnabitur, qui nec ciuitate quidem pelli potest? Quæ est enim ciuitas? omnísne conuentus etiam ferorum & immanium? omnísne fugitiuorum ac latronum cōgregata vnum in locum multitudo? certè negabis. Nū igitur erat illa tum ciuitas, cùm leges in ea nihil valebāt cùm iudicia iacebāt, cùm mos patrius occiderat, cū ferro pulsis magistratibus, Senatus nomen in Repub. non erat? Prædonum ille concursus, & te duce latrocinium in foro cōstitutum, & reliquiæ coniurationis à Catilinæ furiis ad tuū scelus furorémque conuersæ, non ciuitas erat? Itaque pulsus ego ciuitate non sum, quæ tum nulla erat: accersitus in ciuitatem sum, cùm esset in Repub. Consul, qui tum nullus fuerat: esset Senatus, qui tum occiderat: esset consensus populi liberi: cum esset iuris & æquitatis (quæ vincula sunt ciuitatis) repetita memoria. At vide quàm ista tui latrocinij tela contempserim. Iactam & immissam à te nefariam in me iniuriam semper duxi, peruenisse ad me nunquam putaui:

LATOM. Ex abrupto incipit, & rursus thema reuocat ad hypothesin, vt sit popularior oratio. Inuehitur enim in P. Clodiū improbissimū hominē & inimicū suum, vt illius improbitate demonstrata cunctos improbos vt stultos esse, ita insanire confirmet. Argumētatione vtitur ex factis Clodii, quibus illum: & stultū esse & insanū ostēdit. A definitione ciuitatis probat se ciuitate pulsum non fuisse. Cōcludit ciuitatē Tribuno Clodio nullā fuisse. Alia argumētatio à persona sapientis & nocendi differentia, sapiēti noceri non posse, etiam si bona eripiantur. Alterū est à subiecto, alterum ex pugnantibus. Nam neque sapiens capax est huiusmodi iniuriæ, & repugnant inter se, bona aliena auferri, & iniuriam factam esse. Argumētatio tractatur per syllogismum, cuius primo loco intentio est, deinde adsumptio per ironiam, demum propositio. Postremò tota vis eius per contentionem ex contrario renouatur, vt si mihi eripuisses, &c.

nisi fortè cùm parietes disturbabas, aut cum tectis sceleratas faces inferebas, tunc meorum aliquid ruere, aut deflagrare arbitrabare. Nihil neque meum est, neque cuiusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. Si mihi eripuisses diuinam animi mei constantiam, meas curas, vigilias, cōsilia, quibus Respub. inuictissima stat, si huius aeterni beneficij immortalem memoriam deleuisses: multò etiam magis, si illam mentem, vnde hæc consilia manarunt, mihi eripuisses: tum ego accepisse me confiterer iniuriam. Sed si hæc nec fecisti, nec facere potuisti: reditum mihi gloriosum iniuria tua dedit, nō exitum calamitosum. Ergo ego semper ciuis eram, & tum maximè, cùm meam salutem Senatus exteris nationibus, vt ciuis optimi commendabat. Túne nunc quidem? nisi forte idem hostis esse, & ciuis potest. An tu ciuem ab hoste natura ac loco, non animo factísque distinguis? Cædem in foro fecisti: armatis latronibus templa tenuisti. Priuatorum domos, ædes sacras incendisti. Cur hostis Spartacus, si tu ciuis? Potes autem esse tu ciuis, propter quem aliquando ciuitas non fuit? & me exulem tuo nomine appellas, cùm omnes meo discessu exulasse Rempub. putent. Nunquámne homo amentissime te circunspicies? nunquámne quid facias considerabis, nec quid loquare? Nescis exilium, scelerum esse pœnam, meum illud iter ob præclarissimas res à me antè gestas esse susceptum? Omnes scelerati atque impij, quorum tu te ducem esse profiteris, quos leges exilio affici volunt, exules sunt: etiam si solum non mutarunt. An quum omnes leges te exulem esse iubeant, non eris tu exul? Non appellatur inimicus, qui cum telo fuerit ante Senatum? tua sica deprehensa est. qui hominem occiderit? tu plurimos occidisti. qui incendium fecerit? ædes Nympharum manu tua deflagrarūt.

Conclusio.

Occupatio ironica, quam probat ex repugnantibus, ciuem & hostem inter se differre, ergo ciuē non esse, quia sit hostis. Clodium hostē probat ex factis, confirmat ex pari, Spartacum sic hostē fuisse. Argumentum subiūgit ex repugnantibus, ciuē nō esse, quia ciuitatem oppresserit.

Atque inde inuadit obiectionē, quòd se exulem appellet, quod acriter reprehendens definiendo quid sit exilium in Clodium conuertit.

Schema per subiectionē.

Et est argumētatio à factis Clodij, illum inimicum ciuitatis, ac proinde exulem esse.

Correctio qua auget or-

dinem probationis, & profert priuilegium in Clodium latum. Bonam deam significat, cui matronæ in domo Pont. Maximi sacrificabant. Historiam de Clodio lege apud Plutarchum in vita Ciceronis.

qui templa deorum occupauerit? in foro castra posuisti. Sed quid ego cõmunes leges profero, quibus omnibus es exul? Familiarissimus tuus Cornificius de te priuilegiũ tulit, vt si in opertum Bonæ deæ accessisses, exulares. At te id fecisse etiam gloriari soles. Quomodo igitur tot legibus in exiliũ eiectus, nomen exulis nõ perhorrescis? Romæ sum, inquis, & tu quidẽ in operto fuisti. Nõ igitur vbi quisque erit, eius loci ius tenebit, si tibi eum legibus esse non oportebit.

Conclusio cũ occupatione, qua reprehenditur è pari.

SYLVIVS. Omnes stultos insanire.) Vt in morbis corporis multò leuior stultitia, quàm insania, existimari solet: ita in morbis animi insania multò grauior existimata est, quàm stultus dicatur, qui etiam leue aliquod crimen admisit, etiam ex imprudentia. Insanus verò qui multis criminibus vel grauissimis dedita opera susceptis, ita se implicauit, vt hoc ipsum peccare eũ delectet, etiam si nulla peccandi caussa sit. Stoici verò vt omnia peccata existimant æqualia, ita stultitiam insaniæ parem faciunt. Hoc autem Paradoxon non tã probat Cicero, quàm docet P. Clodium insanum esse, eúmque multis legibus damnatum exulem fuisse, quamuis solum non mutauerit: se verò exulem fuisse negat, quamuis vt Clodiano furori cederet, ex vrbe exiuerit.

Ego verò te.) Primùm ostendit P. Clodium insanum esse, se verò sapientem. Non stultum.) vt vulgus stultum intelligit. Rebus addicam necessariis.) Sunt qui hoc ita exponant, argumentis veris & certis conuincant, quòd argumẽta quibus dubia & incerta probamus, certa & confessa esse debeant. Incertis enim dubia probari non possunt. Fortasse possit intelligi, vt Cicero dicat curatorem Clodio dandum tanquam furioso. Furiosum enim dominum esse rerum suarum vetant 12. Tabulæ, vt scripsi amplius in Catonem maiorem. Furiosus igitur, quum ei curator datus est, necessariis rebus addictus est, nec suis rebus vti potest sine curatoris authoritate. Hic sensus si placeret, legendum esset, Ego verò te non modò stultum, vt in aliquo vno codice inueni scriptum. Tolerantia.) id est, patientia. Rerum humanarum.) quæ aduersæ hominibus eueniunt. Hanc rerum humanarum tolerantiam Cicero in lib. de Officiis 1. appellat rerum externarum despicientiam. Omnino, inquit, fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur. Quarum vna in rerum externarum despicientia ponitur, vt persuasum sit, nihil hominem, nisi quod honestũ, decorúmque sit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportere. Contemptione fortunæ.) Contemptionem à Cicerone sæpe, contemptum raro dici inuenias. Contemnere autem & metuere contraria sunt. Fugitiuorum.) id est, seruorum improborum, qui à dominis profugerũt, quales fuerunt ij qui cum Spartaco duce cum Romanis pugnantes sæpe vicerunt. Illa tum ciuitas.) Eo animo quo P. Clodius erat Trib. pl. Cicero ex vrbe eiectus furori Tribunitio cesserat.

Contemptio.

Respub. à Tribuno Clodio & à Coss. Pisone & Gabinio maximè vexata fuit, vt cùm aliis in locis multis, tum maximè in oratione pro Pub. Sestio Cicero scripsit. Hi autem Coss. vt in eadem oratione Cicero ait, ad delendum Senatum, affligendum Equestrem ordinem, extinguenda omnia iura atque instituta maiorum, se illis fascibus, cæterísque insignibus summi honoris atque imperij ornatos esse arbitrabantur. Nihil valebant.) In codice antiquo scriptum est vacabant. Quum leges in ea nihil valebant.) Non hoc solum fecit Clodius eo anno quo fuit Tribunus pl. vt leges nihil valerent, sed etiam multas leges Reip. perniciosas tulit, quas enumerat Cicero pro P. Sestio. Vbi idem scripsit legem Æliam & Fusiam à Clodio sublatam. Quum ferro pulsis magistratibus.) Quum 8. Calend. Februarij lex ferenda esset de reditu Ciceronis, P. Clodius multa de nocte forum, comitium, curiam

P. Clodij facinora.

armatis hominibus ac seruis occupauit, in Q. Fabritium & P. Sestium Tribunos pl. impetum fecit. Senatus nomen.) Nam authoritas Senatus detracta erat, à Tribuno & consulibus. Quinetiam consul Gabinius in cõcione dixerat errare homines, si etiã tum Senatum aliquid in Rep. posse arbitrarentur. Concursus.) id est, cõuentus celeriter factus. Latrocinium.) id est, latrones: vt seruitia pro seruis, & ministeria pro ministris dicimus. Constitutum.) 8. Calendas Februarij. Reliquiæ coniurationis.) id est, reliqui ex coniuratione.

A Catilinæ furiis.) Qui patriam incendere coniurauerat. Accersitus.) quum reuocatus sum. Cùm esset in Rep. consul.) P. Lentulus. Is enim cum Q. Metello consul anno proximo post Gabinium & Pisonem in senatum retulit de Cicerone reuocando. Itaque Cicero in oratione post reditum in Senatu eum appellat principem, parentem, deũ vitæ suæ, fortunæ, memoriæ, ac nominis. Qui tum occiderat.) id est, eius nomen in Rep. non erat.

Esset consensus populi liberi.) id est, quum populus Rom. legem liberè tulisset vno consensu de meo reditu. Populi liberi.) qui Pisone & Gabinio Coss. liber non fuerat, quẽ ad vestitum redire consules coegerant. Quæ vincula sunt.) vt in oratione pro A. Cluentio. Hoc, inquit, vinculum est huius dignitatis, qua fruimur in Rep. Hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis. Mens & animus, & consilium, & sententia ciuitatis posita est in legibus. Vt corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege suis partibus, neruis, ac sanguine & membris vti non potest. Iactã & immissam.) Sumpta trãslatio est ab iis, qui in inimicũ aliquid iaculantur, quod inimicum non lædat quòd ad eum non perueniat. Quum parietes disturbabas.) quo die Cicero ex vrbe discessit, P. Clodius domum eius, quæ in palatio erat, incendit, parietes disturbauit, vt eo in loco Deæ Libertatis templum ædificaret, tanquã Ciceronis exilium Romanæ ciuitati libertatem afferret. Ruere.) id ad disturbabas refertur, vt deflagrare, ad faces inferebas. Nihil neque meum est.) Stoici enim nullum bonum præter virtutem existimant, quæ eripi non potest. Constantiam.) id est, virtutem, quæ ideo mihi constans est, quia à natura est. Meas curas.) id est, meum studium, meum in Rẽp. vt ita dicam, zelum. Huius.) id est, mei, quum Remp. seruaui. Reditum mihi gloriosum, &c.) Antithesis est. Semper.) etiam quum aberam. Quum meam salutem Senatus.) Senatus literis consularibus salutem Ciceronis exteris nationibus commendauit.

Ciceronis domum Clodius euertit.

Non animo factisque.) Ciuis perniciosus hostis potius quàm ciuis habendus est. Itaque Cicero in prima Inuectiuarum in Catilinam, negat eos qui à Rep. defecerunt, vnquam iura ciuium Romæ tenuisse. Cædem in foro fecisti.) Quum Clodiani armati 8. Calẽd. Februarij, vt diximus, forum, curiam, comitium occupauerunt, tam multos fuisse ab his occisos Cicero dicit pro Sestio, vt corporibus ciuium Tyberis repletus, & cloacæ refertæ fuerint.

Ciuis perniciosus.

Templa tenuisti.) Templum Castoris intelligit, quod armatis hominibus & seruis Clodius occupauit, ne lex ferretur de Ciceronis reditu. Id autem Castoris templum pro foro iudiciali, vt contrà, forum pro eo templo sæpe dicitur. Priuatorum domos.) id est, meam domum. Inuidiose pluralẽ pro singulari ponit. Ædésque sacras incendisti.) Templũ Nympharum Romæ à Clodio combustum fuisse scripsimus in Milonianam. Cur hostis Spartacus.) A simili probat, P. Clodium hostem esse, non ciuem. Quo tempore L. Lucullus gerebat bellum cum Mithridate 74. gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt, qui seruorum multitudine congregata magnum exercitum confl auerunt, cuius Chrysus & Spartacus duces fuerunt: à quo Romanus exercitus sæpe victus est. De eo T. Liuius libris 95. 96. & 97. Tuo nomine.) id est, quo nomine appellandus es. Suum enim exilium Cicero nunquam appellat. Meum illud iter.) id est, meus discessus. A me antè gestas.) in opprimenda coniuratione & ciuitate seruanda. Nam propter cõiuratos eos, de quibus vltimũ supplicium in carcere sumpsit Cicero, abire coactus est, quòd indemnatos eos fuisse Clodius diceret, eos enim pop. Rom. non damnauerat. Cuius iniussu non licebat lege Sempronia de capite ciuis Romani supplicium sumere. Solum non mutauerunt.) id est, vrbem non reliquerunt. Exul autem quasi extra solũ dicitur, quod solum mutauerit. Vertere solum à Cicerone sæpe dici alio loco docuimus. Non appellatur inimicus.) id est, nunquid contra leges facit, & legibus damnatur? Qui cum telo fuerit.) Lege Iulia de vi publica tenetur, qui cum telo dolo malo in conuentu fuerit, aut vbi iudicium publicè exercebatur, vt author est Vl-

Spartacus.

Ciuem Rom. morte multare.

Mutare solum vertere.

Telũ quid sit.

pianus lib. Digestorum 48. de vi publica. Eodem in loco Paulus scribit, telorum appellatione omnia, ex quibus singuli homines nocere possunt, accipi. Authore Caio Iurisc. lib. Digestorum 47. de furtu, teli appellatione, & fustis, & ferrum, & lapis, omne denique quod nocendi caussa habetur, significatur. Lege Cornelia de Sicariis teneri eum qui hominis occidēdi caussa cum telo ambulauerit, Martianus scribit lib. Digestorum 48. ad legem Corneliā de Sicariis. Ante Senatum tua sica deprehensa est.) Authore Cicerone pro Milone, Comprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat: extorta est confitenti sica de manibus. Item paulò post, Insidiator in foro collocatus, atque in vestibulo ipso Senatus. Qui hominem occiderit?) Non appellatur ini-

Incensio. *micus, qui hominem occiderit? Qui hominem.) Is lege Cornelia de Sicariis tenetur, quēadmodum is cuius dolo malo incendium factum sit. Incendium quamuis dicatur sapius, Incensio tamen in ea re nonnunquam dicitur. vt in oratione pro P. Sylla, Quinque hominibus comprehensis atque confessis, incensione vrbem, internecione ciues, vastitate Italiam, interitu Remp. liberaui. Et lib. Inuectiuarum in L. Catilinā 3. Qui esset decimus annus post virginum absolutionem, post Capitolij autē incensionē, vicesimus. Ab incendio incendiariū Vlpianus deflectit lib. 48. Digestorum, ad legem Corneliā de Sicariis: Si quis, inquit, dolo ma-*

Incendiarius. *lo insulam meam exusserit, capitis pœna plectetur, quasi incendiarius. Deflagrarūt.) Deflagrauit in codicibus aliis scriptum est melius. In foro.) id est, in templo Castoris. Etiam castra.) id est, non solùm Castoris templum armatis hominibus occupasti, sed etiam in eo castra posuisti. Familiarissimus tuus de te priuilegium tulit.) In codicibus aliis scri-*

Q. Cornificius. *ptum est, Familiarissimus tuus Cornificius de te priuilegium tulit. Is autem est Q. Cornificius, de quo Cic. lib. Epist. ad Atticum 1. Credo, inquit, te audisse, quum apud Casarē pro populo fieret sacrificium, venisse eò muliebri indutū vestitu virum, idque sacrificium quum virgines instaurassent, mentionem à Q. Cornificio in Senatu factam. Is fuit princeps, ne tu fortè aliquem nostrum putes. Postea rem ex S. C. ad Virgines & Pontifices relatam, idque ab iis nefas esse decretum. Deinde ex S. C. consules rogationem promulgasse. De hac Clodij de incestu caussa, quódque corruptis iudicibus absolutus sit, Plutarchus in vita Ciceronis plura scripsit. In opertum,) id est, in mysterium in sacrificium, quod Bonæ Deæ in domo Ce-*

Opertum. *saris consulis fiebat. Erat enim mos, vt quotannis in domo consulis Bonæ Deæ sacrificium*

Bonæ deæ sacra. *pro populo Romano fieret. De hoc incestu P. Clodij, déque Bonæ Deæ sacris sæpe licet legere in*

Ius ciuitatis tenere. *Orationibus Ciceronis, & apud Plutarchum. In portu.) vt in exilium deportareris.*

Eius loci ius tenebit.) id est, eius loci ciuis erit. Ius enim ciuitatis tenet is demum, qui ciuis sit. Si ibi eum legibus, &c.) id est, si eius loci ciuis non fuerit.

[illegible] *Apud Diogenem Laertium hoc παράδοξον verbis nonnihil immutatis effertur, πάντας τοὺς ἄφρονας μαίνεσθαι. Additur ratio: οὐ γὰρ φρονίμους εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἴσην τῇ ἀφροσύνῃ μανίαν πράττειν. ἄφρονες sunt hîc, illic μωροί. idem ferè differunt, quod Latinis insipientes & fatui. quæ differentia perexigua est. Effertur etiam aliter ab ipso Cicerone in 3. Tusc. Q. ad Socratem authorem hoc paradoxum, vt cætera quoque, referente. Verba Cic. sunt: Ex quo intelligendum est, eos qui hac rebus nomina posuerunt, sensisse hoc idem, quod à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, omnes insipientes esse non sanos. Deinde exponit, quæ sit illa sanitas, neque id melius aut facilius potest, quàm vt sanitatis steresin (morbū videlicet) exponat. Qui enim, inquit, animus est in aliquo morbo (morbos autem perturbatos motus philosophi appellant) non magis est sanus, quàm id corpus quod in morbo est. Ita fit, vt sanitas sit animi, sapientia: insipientia autem, quasi insanitas quadam, quæ est insania, eademq; dementia. Itaque Cicero fit sibi ipse interpres, quæ commodissima enarrādi ratio est. Porrò si Maioragius rem seriam ageret, mirarer istius hominis temeritatē, quòd auderet infitiari hæc esse Socratica, cùm Socrates in altero Alcibiade manifestis verbis Alcibiadem in suam sententiam trahere conetur, vt credat, τὸ μαίνεσθαι ὑπεναντίον εἶναι τῷ σωφρονεῖν. vnde Ciceronem bonā istius Tusculana disputationis partem sumpsisse, Platonem cum Cicerone conferentibus obscurum esse non potest. Sed hac interim de Cicerone me tenet admiratio, quòd ἑλληνικώτατος neget sibi constare, vnde Graci τὴν μανίαν appellitent, cùm hunc totum Platonis locum in suam tertiam Tusculanam transtulisse*

stulisse videatur, vbi τὴν σωφροσύνην τῇ μανίᾳ ex opposito, Socratico more ponit. Omnes stultos insanire.) Hæc inscriptio quidem præ se fert θέσιν Stoicam: sed oratio est hypothesis, inuectiua aduersus Clodium: quem per synæresin secum conferens, stultitia insimulat, & ob id insania quoque: se verò animo præsenti semper, & ob id etiam sapientem. Nam hæc passim toti aspergit causæ, sed verbis latentibus. Versatur autem oratio maiori ex parte in statu finitiuo. Excutitur enim hîc, quis ciuis, quid ciuitas: illic, quis exul, quid exiliũ. Deinde τὸ κρινόμενον vtrinque amplificat. Argumentum autem totius orationis, est tale: Ægritudo est non stultitia modò, sed etiam insania: Atqui odium Clodij, & res furoribus impellentibus gestæ sunt ægritudo: Ergo Clodius non stultus modò, sed etiam insanus.

Ego verò.) Irrumpit etiam in hanc causam sine exordio, propositione satis aspera & vehementi. Non improbum vt.) Sic pro domo sua, Clodium nõ bipedum solùm, sed etiam quadrupedum impurissimum nominat. Cæterũ Clodio, ab initio in turbis Catilinariis cum Cicerone magna consuetudo fuit. odium inde natum, quòd testimonium contra eum dixerat, cum muliebri veste in nocturnis sacris fuisset in ædibus Cæsaris deprehensus. Historiam diligenter congesserunt, qui orationem Milonianam commentariis illustrarunt, non ex Plutarcho modò, sed ex ipsius Ciceronis monumentis: vt ex ipsa Miloniana, item ex illa quam in Pisonem, quam pro Sextio, item quas ante & post exilium ad Equites & Quirites, & maximè illa quam pro domo ad Pontifices habuit: item ex quibusdam epistolis ad Q. fratrem, & ad Atticum scriptis. Addicam.) Furiosi siquidem & mente capti addicebantur agnatis & gentilibus, lege 12. Tab. Quæ est enim ciuitas.) A definitione. Ciuitas est eorum qui legibus obtemperant. Cic. Offic. 2. & de Somnio Scipionis. Ciuitates dicuntur, concilia & cœtus hominum iure sociati, πολιτεία, ἡ κοινωνία πλήθους ἔννομος. Plato de Legibus 6. πᾶσα δήπου πόλις, ἄπολις ἂν γίγνοιτο, ἐν ᾗ δικαστήρια μὴ καθεστῶτα εἴη κατὰ τρόπον. Atque rursus idem Plato alibi: πολιτεία ἀναστροφὴ ἀνθρώπων ἐστι, καλὴ μὲν ἀγαθῶν, μὴ καλὴ δὲ κακῶν. καὶ ὁ πυθαγόρας τῶν πόλεων ἐκείνην εἶπεν ἀρίστην, τὴν ἄνδρας ἀγαθοὺς ἔχουσαν.

Cùm leges in ea.) Lex enim Helia, Fusiáque post centesimum annum euersa est, propugnacula murique trãquillitatis atque ocij. Cicero in Pisonem. Iudicia iacebant.) Nam vetus illa magistra pudoris & modestiæ, seueritas Censoria sublata est, Pisone Gabinióque Coss. cccc. postquam cœperat annis. Cicero in eundem Pisonem. Prædonum ille concursus.) Audiamus & hîc Ciceronem in Pisonem perorantem: Delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi vnquam nec facere, nec pati turpe esse duxit. Arma in templo Castoru, ô proditor templorum omnium, vidente te constituebantur, ab eo latrone, cui templum illud fuit, te Cos. arx. ciuium perditorum, receptaculum veterum Catilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum legum omnium ac religionum. Neque enim melior interpres Ciceronis, quàm ipse sui ipsius. Et reliquiæ coniurationis.) Ait enim Cicero, eo tempore quo pulsus in exilium fuit, nec Remp. fuisse vllam, nec consulem. Siquidẽ consul dicitur, eò quòd Reip. saluti consulere debeat. Sed hoc nec Pisonem fecisse, nec Gabinium. Cicero suum consulatum cum Pisonis consulatu longa comparatione confert. Inter Clodium & Catilinam nullam differentiam fuisse, Clodium autem perniciosissimum ciuem, ipsos consules iuuisse, in ea oratione ostendit his verbis: Quid, inquit, interfuit inter Catilinam & eum cui tu Senatus authoritatem, salutem ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio vendidisti? Quæ enim L. Catilinam cœnantem Cos. prohibui, ea P. Clodium facientem consules adiuuerunt. Voluit ille Senatum interficere, vos sustulistis: leges incendere, vos abrogastis: interire patriam, vos adiuuistis, &c. Cùm esset in Repub. consul.) Te fuisse Romæ consulem, dicere audebis. Quid? tu in lictoribus, in toga, in prætexa esse consulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te consule esse voluisti: huius tu Clodiani canis insignibus consulatum declarari putas? Animo consulẽ esse oportet, consilio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto deniq; munere consulatus, omni officio. Ego consulẽ esse putẽ, qui Senatũ esse in Rep. nõ putauit? & sine eo cõsilio Cos. numerem, sine quo Romæ ne reges quidem esse potuerunt? &c. cætera, quæ in eadem oratione, in hanc sententiam grauiter simul copiosèq; scripta sequuntur.

Cùm esset in Repub. consul.) Consul dicit in singulari, per enallagen numeri. Nam in ea oratione, quam post reditum suum in Senatu habuit Cicero, vtrique consuli, Lentulo nimirũ

& metello, atque cum his Pompeio quoque Senatus principi, sui reuocationem clarissimo praeconio fert acceptam: in qua oratione plurima sunt, quae huc adiici poterant, ni breuitatis studium me retraheret. Satius fuerit studiosum adolescentem illas orationes euoluere. nā sic praeter alios complures fructus, vel historia ipsa, totúmque negotiū animis illorum penitius insculpetur. Atque ex his quoque testimoniis conuincitur, vt legamus. Cùm esset, non, Vt esset in Rep. consul, &c. Quae vincula sunt.) Pro Cecinna, ius ciuile vincula vocat, nō modo iudiciorum, sed etiam vitae societatísque communis. Repetita memoria.) Renouata, quae obliterata & antiquata fuerat. Iactam & immissam.) Mediolanensis editio habet, latam. Illatam, fortè legi posset. Est hoc Stoicum, qui credunt, nihil sapienti nocere, ne fortunam quidem posse. Nefariam iniuriam.) Damnum datum apud Iureconsultos iniuriae species est. Culpa Latinis: Graecis, teste Iustiniano, ἔγκλημα. Parietes.) Domum & villas Ciceronis combusserat Clodius, quae Senatus iussu aere publico instaurata fuerunt. Quas domus Clodius demolitus sit, narrat Attico Cicero, lib. Epist. 4. epistola quae incipit, Auere te scio. Nihil enim meum est.) Est enim hoc Stoicum, vt suprà in Biantis exemplo intelleximus. Nam secundum Epictetum quaedam in nobis sunt, quaedam non sunt in nobis. In nobis esse dicit, quae nostra sunt opera, ὑπόληψιν, ὁρμὴν, ὄρεξιν, ἔκκλισιν: non in nobis esse, quae non sunt nostra opera, τὸ σῶμα, τὴν κτῆσιν, δόξας, ἀρχάς. de quibus opinor in Officiis. Mentem.) Quam se accepisse à diis immortalibus dicit, Catil. 3. Exteris nationibus.) De quo Plutarchus & ipse Cicero abundè in oratione post reditum in Senatu habita. & eas ciuitates, quae ipsum fouerant, Senatus ornauit laudibus. Nisi idem hostis.) A contrariis. Hostis larga significatione hoc loco non eum significat, cui vel bellum publicè indictum, vel qui bellum Reipub. indixerit, quem veteres perduellionem vocabant: sed eum qui tranquillitatem Reip. contra ius & fas, contráque leges conturbat, qua significatione hoc vocabulo Cicero saepe vtitur. Templa tenuisti.) Castoris & Pollucis, vt paulò superiùs ex oratione in Pisonem annotauimus. Aedes sacras.) Templum nimirum Nympharum. Lege multa huc pertinentia, in oratione pro Pub. Sestio, quae instituta breuitas memorare non permittit. Cur hostis Spartacus.) Aduersus quem tu rem ad Vesuuium montem parum feliciter gessisti, delusus nimirum ab obsesso, & in fugam actus. Spartacus, inquam, de stipendiario Thrace, vt Flori verbis vtar, miles, de milite desertor, deinde latro, deinde in honore virium gladiator. Nam neque illud bellum iure gentium gestum est, in quo nulli feciales, nulli patres patrati extitere. De bello Spartaco nemo plenius, quàm Plutar. in Crasso. Crassus enim hoc bellum confecit. Obserua argumentum ab exemplo pari.

Nescis exilium.) Cicero pro suo arbitrio Exilij nomine vtitur, abutitúrque. Triplicem nominis significationem apud Romanum hunc oratorem inuenio. Quoties ad ipsum adtinet hoc vocabulum, innocentiam quandam prae se fert. Ita suprà in paradoxo 2. aduersus Antonium dixit, Exilium iis esse terribile, quibus quasi circunscriptus est habitandi locus: nō iis qui omnem orbem, vnam vrbem esse ducunt. Quo loco Cicero (vt hoc obiter moneam) ad differentiam Exiliorum respexisse videri posset. Nam Martianus Iureconsultus in l. 5. ff. de interdict. & releg. exilium triplex esse dicit: aut cùm est certorum locorum interdictio: aut lata fuga, quale Ciceronis exilium, excepta culpa, fuit: aut insulae vinculū, id est, relegatio in insulam. In illo Ciceronis loco res ipsa nomine quidē, sed ignominia & miseria exuitur. In hoc verò loco res & nomine priuatur, & ignominia. Nam iter nominat, sicut in 5. Tuscul. peregrinationem, μείωσιν seu extenuatione pulchrè verecunda, vbi multa multorū philosophorum sua sponte solū vertentium exēpla numerat. Verum pro Domo sua, Exulis nomen per se calamitatis quidē esse dicit, turpitudinis nō item. E diuerso pro A. Cecinna, Exilium non supplicium, sed profugium portúmque supplicij nominat. Hîc & nomen remanet, nec ignominia caret exilium, in quod causa sua diffidentes se coniiciunt: nec miseria prorsus abest, vbi inter duo mala, quod minus incommodum est, eligitur. Caeterum de voluntario exilio, lege Budaeum in Annotationibus posterioribus, super eo loco, quem paulò superius ex Martiano adduximus. Etiam si solum non mutatur.) vertitur: quod Graecis est μεταναστῆναι, μετοικίζεσθαι. Priori verbo demigrandi verbum Morisotus reddidit. Vide etiam de hoc Budaeum, loco iam paulò superius citato. Matthaeus Babylonicum exilium

μετοικεσίαν appellauit, quod mitius est quàm αἰχμαλωσίαν. Nō appellatur inimicus.) *Subiectionis elegantissima simul & potentissima paradigma, siue schema dicas, siue amplificandi rationem.* Ædes Nympharum.) *Hoc facinus inter reliqua Clodij scelera numeratur à Cicerone pro Domo sua.* Communes leges.) *Generales leges, quibus praeiudicant leges singulares. Clodius nescio quot senatusconsultis confossus fuit, vt alicubi Cicero testatur. iam etiam lege singulari, exilio multatur, & quidem ab amico.* Bona Dea.) *Quam Graeci γυναικείαν nominant. Phryges domestici, Midae regis matrem fuisse dicunt: Romani nympham δρυάδα, Fauni coniugem: Graeci aliquam ex Liberi matribus, τὴν ἄρρητον, id est, quam nominare nefas sit. Huius sacra ita à Romanis mulieribus agebantur, in alicuius vel praetoris, vel consulis domo, absente tamen marito. Ea itaque cùm apud Pompeiā Caesaris coniugem agerentur, Clodius veste muliebri deprehensus in istis sacris in domo Caesaris fuit, quae res penè scribitur à Plutarcho in Caesare, & Cicerone. Quòd Bona dea puluinaribus stuprum intulerit, exprobratur illi etiam à Cicerone in oratione de Aruspicum responsis, & in Pisonem. Ad Atticum lib. I. Epist. cum aliquot ordine sequentibus, vbi etiam Cornificij mentio fit.* In Ponto.) *Subscribo Morisoto. Interim obserua argumentum à relatiuis ductum, nempe ab actionibus voluntatis.*

ὅτι πᾶς ἄφρων.

I N N O M I N A T V S. Omnes stultos.) *Beatitudo est in animi tranquillitate, atque est ea animi sanitas: Perturbatio verò quae est animi morbus, est quae in omnibus stultis insania à Stoicis appellatur, quasi tu dixeris, animi insanitatem. sic loquitur Cicero in principio tertij Tuscul. estq; geminus intellectus huius paradoxi.* Ego verò.) *Paradoxum totum tractatur hypotheticè per contemplationem duarum personarum & rerum gestarum. Initio acriter petit Clodium, vtitúrque gradatim correctione ad augendum. Caeterùm est id notum, stultum non esse vsurpatum more Stoico, sed inducitur postea insanus: quod vulgo plus significat, quàm stultus. quanquam bellè accipi poterit ex opinione Stoica.*

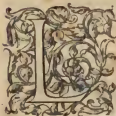
Rebus addicam.) *In vetusto codice legitur rebus ad victum necessariis, vt fortè legendū sit conuincam. Certè locus esse corruptus videtur.* Tolerantia rerum humanarum.) *Propositionem assumit comparatiuam, additque sapientis descriptionem à virtutibus: & quoniam acturus erat de exilio, in cuius cōtemptione est fortitudo potissimùm, sapientē describit à tribus fortitudinis officiis.* Quae est enim ciuitas.) *Argumentatur ex definitione ciuitatis, quam tamen non expressit, sed ex repugnantibus ostendit. Clodius autem cùm Ciceronem vrbe pelleret, exercitum secum habuit gladiatorum & seruorū.* Cùm ferro.) *Vehemens est conclusio à factis Clodij, qui omnia in Tribunatu per vim agebat, ac Legē Heliam Fusiam de obnunciatione sustulerat, cùmque de Ciceronis reditu ageretur, Sestiū trib. pleb. armatis hominibus eiecerat.* Pulsus ego.) *Argumentū est ductum ab his rebus quae ciuitatem efficiunt: additque comparationem, ex qua colligit inuersionem, sed exulem se nō fuisse, cùm ciuitas non foret.* At vide.) *Syllogismum contexit more oratorio, conturbatis partibus. Nam primo loco est conclusio, mox assumptio, postremò propositio: quae sumpta est à dogmate Stoico, Quòd nihil sit bonum, nisi honestum.* Aut cùm tectis.) *Clodius Ciceronis exulis villas omnes incendit, domúmque cremauit, in qua posteà construxit Licentiae templum.* Si mihi.) *Argumentatio est hypothetica ab Antecedētibus. Enumerat autem vera bona quae sunt in animo, nec possunt haec mancipari nec detrahi.* Ergo ego semper.) *Vtitur cōplexione, & disputationem conuertit in Clodij personam: quem, etsi semper est in ciuitate, exulem tamen esse docet. Estq; allusio ad aliud Stoicorum paradoxum, Quod sapiens nunquā sit exul. stultus verò semper exul. Prius Senatus Ro. literis consularibus, exteris nationibus salutem Ciceronis cōmendauit, ac Pompeius municipia circuiuit, vt eorum fauore ad reditum Ciceronis vteretur.* Caedem in foro.) *Cùm ageretur de reditu Ciceronis, tanta caedes facta est à Clodio, vt oppleretur Tybris, opplerentur vici cadaueribus, inter cadauera Q. Cicero lateret.* Cur hostis Spartacus.) *Argumentatur ab hostis definitione, per cōparationem à pari: éstque vsus opportuno exemplo. Nam Spartacus seruorum exercitum habuit & gladiatorū. Mox Clodium hostem esse ostendit & à factis.* Nescis exilium.) *Argumentum est à causa. Ciues enim Rom. cùm peccauerant grauiter, ex lege*

Portia in exilium mittebantur. Addit extenuationẽ vocabuli, vt se exulam neget. Omnes scelerati.) Epicherema est, cuius partes sunt inuersæ. Etenim primo loco ponitur assumptio, mox subnectitur propositio maior. Argumenti vis est à volũtate legis. Non appellatur.) A factis Clodij quæ legibus vindicantur, Clodium exulem esse probat. vtq; sit maior argumenti contentio, enunciatur per subiectionem, id est interrogando & respondendo. Sica.) Clodius seruum collocauerat in foribus curiæ qui Pompeium necaret: estq; seruus cum sica deprehensus: tenetur ergo Clodius lege Cornelia de Sicariis. Ædes Nympharum.) Lex Cornelia quoque punit incendiarios. Erat autem Romæ templum Nymphis constitutum, vt arcerent incendia, ac in earum templo multa asseruabantur monumenta publica. Familiarissimus de te.) Syllogismus est integer, cuius argumentum ducitur à lege Cornificij, & confessione Clodij. Cæterùm opertanda, & operta, & seclusa Latini sacra vocant, quæ sunt arcana, dicunturque à Græcis mysteria.

ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος. Omnes sapientes liberos esse, & stultos omnes seruos.

PARAD. V.

LATOM. Incipit ab hypothesi, & hinc ad sententiam thematis progreditur. Designat autẽ M. Antonium Triũuirũ, in quem hoc paradoxo tacitè inuehitur, negãs hũc propter intẽperãtiã & cupiditatẽ liberũ esse. Locus est ex adiacẽtib⁹ personæ, et caussis seruitutis.
Profert autoritatem doctorum, & probat quod dixit. Sed occupatione præmunit aditum ad sententiæ expositionẽ, quòd hac thema principale cõprehendatur: præsumit

Laudetur verò hic imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur. Quomodo, aut cui tandem hic libero imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? Refrænet primus libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat auaritiã, cæteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cùm ipse improbissimis dominis dedecori, ac turpitudini parêre desierit. dum quidem his obediet, non modò imperator, sed liber habendus omnino non erit. Præclarè enim est hoc vsurpatum à doctissimis, quorum authoritate non vterer, si mihi apud aliquos agrestes hæc habenda esset oratio: cùm verò apud prudentissimos loquar, quibus hæc inaudita non sunt, cur ego simulem me, si quid in his studiis operæ posuerim, perdidisse? Dictum est igitur ab eruditissimis viris, Nisi sapientem liberum esse neminẽ. Quid est enim libertas? Potestas viuendi, vt velis. Quis igitur viuit vt vult? nisi profectò qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via considerata atque prouisa est, qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur at-

que colit, quia id ſalutare maximè eſſe iudicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique niſi libenter ac liberè: cuius omnia conſilia, réſque omnes, quas gerit, ab ipſo proficiſcuntur, eodémque referuntur: nec eſt vlla res quæ plus apud eum polleat, quàm ipſius voluntas atque iudicium? cui quidem etiam, quæ vim habere maximam dicitur, fortuna ipſa cedit, ſicut ſapiens poeta dixit, Suis quiſque fingitur moribus. Soli igitur hoc contingit ſapienti, vt nihil faciat inuitus, nihil dolens, nihil coactus. Quòd & ſi ita eſſe pluribus verbis diſſerendum eſt, illud tamen breui conficiendum eſt, niſi qui ita ſit affectus, eſſe liberum neminem. Igitur omnes improbi, ſerui: nec hoc tam re eſt, quàm dictu inopinatum, atque mirabile. Non enim ita dicunt eos eſſe ſeruos, vt mãcipia, quæ ſunt dominorum facta nexu, aut aliquo iure ciuili: ſed ſi ſeruitus ſit, ſicut eſt, obedientia fracti animi & abiecti, & arbitrio carentis ſuo, quis neget omnes leues, omnes cupidos, omnes denique improbos eſſe ſeruos? An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præſcribit, iubet, vetat quod videtur? qui nihil imperanti negare poteſt, nihil audet? poſcit, dandum eſt: vocat, veniendũ: eiicit, abeundum: minatur, extimeſcendum. Ego verò iſtum non modò ſeruum, ſed nequiſsimum ſeruum, etiam ſi in ampliſsima familia natus ſit, appellandum puto. Atque vt in magna familia ſtultorum, ſunt alij lautiores (vt ſibi videntur) ſerui, ſed tamen ſerui, atriẽſes aut topiarij ſtultitiæ tuæ, ſic quos ſigna, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimio opere delectant. Ex ſummis, inquiunt, ciuitatis principes ſumus. Vos verò ne conſeruorum quidem veſtrorum principes eſtis. Sed vt in familia, qui tractant iſta, qui tergunt, qui vn-

deinde verbũ, & exponit ſententiã, & cõfirmat à definitione libertatis, quã pluribus verbis exprimit.

Cõcluſio, ſolũ ſapientem liberum eſſe.

Et huic mox ſubiũgit antitheſin ex contrario, omnes improbos eſſe ſeruos: quod pluribus verbis perſequitur vſque ad finem.

Exponit nomẽ ſeruitutis, & inde mox ducit argumẽtum ex vi nominis, & rei definitione, omnem impotentiam fracti animi ſeruitutẽ eſſe, ac proinde omnes cupidos & intẽperantes ſeruos.

Argumentum cõfirmatur ex moribus intẽperantiũ, quæ ſunt adiũcta, & ſigna ſeruitutis, eóq; loco redit ad Antonium.

Epiphonema, quo claudit ſentẽtiam, & mox inde ducit ſimilitudinẽ, qua rẽ declarat. Occurrit obiectioni,

*gunt, qui verrunt, qui spargunt, non honestissimum locum seruitutis tenent: sic in ciuitate, qui se istarum rerum cupiditatibus dediderunt, ipsius ciuitatis locum penè infimum tenent. Magna, inquis, bella gessi: magnis imperiis, & prouinciis præfui. Gere igitur animum laude dignum. * Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Omitto vnde sustuleris, & quo modo habeas intuentem te, admirantem, clamores tollentem cùm video, seruum te esse ineptiarum omnium iudico. Nónne igitur sunt illa festiua? Sunt. nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non vt vincula virorum sint, sed vt oblectamenta puerorum. Quid enim censes? si L. Mummius aliquem istorum videret matellionem Corinthium cupidissimè tractantem, cùm ipse totam Corinthum contempsisset, vtrum illum ciuem excellentẽ, an atriensem seruum diligentem putaret? Reuiuiscat M. Curius, aut eorum aliquis, quorum in villa ac domo nihil splendidum, nihil ornatum fuit præter ipsos: & videat aliquem summis populi beneficiis vsum, barbatulos mullulos exceptantem de piscina, & pertractãtem, & murenarum copia gloriantem: nónne hunc hominem ita seruum iudicet, vt ne in familia quidem dignum maiore aliquo negotio putet? An eorum seruitus dubia est, qui cupiditate peculij nullam conditionem recusant durissimæ seruitutis? Hæreditatis spes, quid iniquitatis in seruiendo non suscipit? quem nutum locupletis orbi senis non obseruat? loquitur ad voluntatem: quicquid denunciatum sit, facit, assentatur, assidet, miratur. Quid horum est liberi? quid denique nõ serui inertis? Quid iam illa cupiditas (quæ videtur esse liberior) honoris, imperij, prouinciarum? quàm dura est domi-*

quã rursus similitudine declarando refellit.

Alia obiectio quã tacitè dimouet è proposito, & ex repugnantib9 dissoluit. Repugnant enĩ, cupidum vllius rei, & liberum esse.

* Actæonis.

Occupatione præscribit tẽperãtiã voluptatibus adhibendam esse, & exẽplis cõfirmat, quæ vim testimoniorum obtinent.

Mullus piscis genus, haud absimile ei quem barbũ vocant. Murenã docti quidam sturionẽ vocant.

Loquitur de auaris, quos & ipsos seruos esse confirmat.

Probat ab incommodis.

Probat idem de ambitiosis, hos quoq; seruos esse.

Mox idẽ metu & consciẽtia ostẽdit. ducit enim ordinem inductionis eũdo per species, & ex his vniuersæ

na, quàm imperiosa, quàm vehemens? Cethego homini non probatissimo seruire coegit eos, qui sibi esse amplissimi videbantur, mittere munera, noctu venire domum ad eum, precari, denique supplicare. Quæ seruitus est, si hæc libertas existimari potest? Quid? cùm cupiditatum dominatus excessit, & alius est dominus exortus ex conscientia peccatorum, timor: quàm est illa misera, quàm dura seruitus? Adolescentibus paulò loquacioribus est seruiendum: omnes qui aliquid scire videntur, tanquam domini timentur. iudex verò quantum habet dominatum? quo timore nocentes afficit? an non est omnis metus seruitus? Quid valet igitur illa eloquentissimi viri L. Crassi copiosa magis quàm sapiens oratio? Eripite nos è seruitute. Quæ est ista seruitus, tam claro homini támque nobili? Omnis enim animi debilitati & humilis & fracti timiditas, seruitus est. Nolite sinere nos cuiquam seruire. In libertate vindicari vult? Minimé. Quid enim adiungit? Nisi vobis vniuersis. Dominum mutare, non liber esse vult. Quibus & possumus, & debemus. Nos verò, si quidem animo excelso & alto, & virtutibus exaggerato sumus, nec debemus, nec possumus. Tu posse te dicito, quandoquidem potes. debere ne dixeris, quoniam nihil quisquam debet, nisi quod est turpe non reddere. Sed hæc hactenus. Ille videat quomodo Imperator esse posit, cùm eum ne libertum quidem esse, ratio, & veritas ipsa conuincat.

stultitiæ serui tuté colligit.

Seruitutes ex conscientia.

Adolescentes dicit, qui malos ciues accusabant.

Probat ex Crassi testimonio, & verba ex oratione eius proferens illũ tanquam timidũ reprehendit.

Facit dialogismũ & verba ex oratione Crassi proferens eius querelam reprehendit.

Reditad Antonium, & abruptè concludit.

SYLVIVS. Hoc paradoxum Stoicorum esse testis est etiam Diogenes Laertius lib. 7. Stoics, inquit, dicunt solum sapientem liberum esse, improbos autem seruos. Libertatem enim operandi esse potestatem, qua stulti & improbi omnino careant. Esse autem sapientes non modo liberos, sed etiam Reges. Authore Cicerone lib. de Oratore 3. Stoici dicunt omnes qui sapientes non sunt, seruos esse, latrones, hostes, insanos.

Laudetur verò hic Imperator.) In M. Antonium hoc dictum videri potest. Sed potius sit communis locus, vt siue Imperator quidem, qui sapiens non est, liber sit, alios non esse libe-

rur ostendat, qui sapientes non sint. Libero.) Antiquo iure Romanorum seruis milita-re non licebat. Itaque secundo bello Punico post pugnam Cannensem inopia liberorum hominum, octo millia iuuenum validorum ex seruitiis prius emerunt, & libertate donauerunt, quàm armauerint, vt est apud T. Liuium libro 22. Authore Martiano Iurisconsul. lib. Digest. 49. de re militari, Ab omni militia serui prohibentur, alioqui capite puniantur. Imperator igitur nisi liberis non imperat, sed ne ipse quidem Imperator esse potest, nisi liber sit. Nam nemo Imperator est, qui magistratus non sit, magistratus autem solis ciuibus mandatur. Qui non potest cupiditatibus suis imperare.) Lactantius libro diuinarum Institutionum primo, Herculem fuisse fortem negat, quòd cupiditatibus suis imperare non potuerit. Non, inquit, fortior iudicandus est, qui leonem, quàm qui violentam, & in seipso inclusam feram superat iracundiam: aut qui rapacissimas volucres deiicit, quàm qui cupiditates auidissimas coercet: aut qui Amazonem bellatricem, quàm qui libidinem vincit, pudoris ac famæ debellatricem: aut qui fimum de stabulo, quàm qui vitia de corde suo egerit. Quæ magis sunt perniciosa, quia domestica & propria mala sunt, quàm illa quæ poterant vitari & caueri. Ex quo fit, vt ille solus vir fortis debeat iudicari qui temperatus est & moderatus & iustus. Quòd solus sapiens liber sit, scribit Cicero in lib. de Finib. 3. Quàm grauis, inquit, quàm magnifica, quàm constans conficitur persona sapientis? Qui cùm ratio docuerit, quod honestum esset, id esse solum bonum, semper sit necesse est beatus, veréque omnia ista nomina possideat, quæ irrideri ab imperitis solet. Rectius enim appellabitur Rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit. Rectius magister populi (is enim est Dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, magister fuit. Rectius diues, quàm Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphraten nulla belli caussa transire voluisset. Rectè omnia dicentur eius qui scit vti solus omnibus. Rectè etiam pulcher appellabitur. Animi enim lineamenta sunt pulchriora quàm corporis. Rectè solus liber, nec dominationi cuiusquam parens, nec obediens cupiditati. Rectè inuictus, cuius etiam si corpus constringatur, animo tamen vincula iniici nulla possint. Teneat.) id est, cohibeat & refrenet, ne quid per iracundiam turpiter faciat. A doctissimis.) Stoicis. Alioqui doctissimos homines appellat poetas. Vt pro Milone, Non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, &c. Potestas viuendi vt velis.) Eadem sententia perscripta est in lib. de Offic. 1. Vixerunt nonnulli in agris delectati re sua familiari. His idem propositum fuit, quod & regibus, vt ne qua re egerent, ne cui parerent, libertate vterentur, cuius proprium est, sic viuere vt velis. Viuere autem vt velis, non est, vt vulgò persuasum est, viuere in lustris & ganeis sine cuiusquam metu, sed id honestam quandam viuendi rationem præ se fert, vt hoc loco docet Cicero. Officio) id est, honesto, eo scilicet quod efficere debeat. Via.) id est modus. Non propter metum.) Authore Cicerone pro A. Cluentio, Legum idcirco omnes serui sumus, vt liberi esse possimus. Liberè.) id est, nulla cupiditate suadente aut cogente. Ab ipso.) id est ab ipsius animo, non à cupiditatibus. Quæ vim habere maximam dicitur.) Fortuna est domina rerum & externarum, & ad corpus pertinentium, vt ait Cicero in libro Tusculanarum quæstionum quinto. Qui in libro de Offic. 2. magnam vim esse in fortuna dicit, in vtranque partem, vel secundas ad res, vel aduersas. Nam & quum prospero flatu eius vtimur, ad optatos exitus peruehimur: & quum reflauit, affligimur. De vi fortunæ, quia alij multi scriptores tradiderunt, illud solum ascribamus, quod est apud Plinium cap. 7. lib. 2. Toto, inquit, mundo, & locis omnibus, omnibúsque horis, omnium vocibus fortuna sola inuocatur, & vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuitiis colitur. Volubilis à plerisque, & cæca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorúmque fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola vtranque paginam facit. Fortuna ipsa cedit.) Nihil enim bonum nisi virtutem sapiens existimat. virtus autem nullum habet cum fortuna commercium, quin potius virtuti fortuna cedit, igitur & sapienti. Id adeò verum est, vt Metrodorus Epicureus (quoniam sine virtute beatè viui posse Epicurus negabat) illa dicat apud Ciceronem libro Tusculanarum quæstionum 5. Occupaui te fortuna, atque cepi, omnesque aditus tuos interclusi, vt ad me aspirare

Serui ne militent.

Hercules an fortis.

Sapiens liber.

Legibus seruire.

Fortunæ vis.

aspirare non posses. Sicut sapiens poëta.) Hunc arbitror esse Appium, de quo Sallustius in oratione ad C. Cesarem de Repub. ordinanda, Res, inquit, docuit id verum esse, quod in carminibus Appius ait, Fabrum esse quenque fortunæ. Suis quisque fingitur moribus.) non autem fingitur fortunæ. Nam fortunæ suæ quisque faber est. Suam quisque fingit fortunam. Igitur sua cuique, præsertim sapienti, fortuna cedit. Conficiendum.) id est cõcludendum. Non enim ita dicunt eos esse seruos.) Quòd omnes improbi serui sint, non sunt serui, vt qui à dominis empti sunt. Illi enim sunt serui animo, hi autem serui corpore. Et quãtò animus corpore excellentior est, tantò illorum quàm horum seruitus grauior est.

Facta nexu.) Nexus erat quædam iuris solennitas, quæ in rerum abalienatione fieri solebat. Caij iurìscon. de nexu faciendo illa verba sunt, Est, inquit, mãcipatio imaginaria quædam venditio, quod ipsum ius proprium est ciuium Romanorum. Eaque rès ita agitur, adhibitis nõ minus quàm quinque testibus ciuibus Romanis puberibus, & præterea alio eiusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. Is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit, Ego hunc hominem ex iure Quiritum meum esse aio, isque mihi emptus est huius ære, æneáque libra. Deinde ære percutit libram, ídque æs dat ei à quo mancipium accipit, quasi precij loco. Nulla autem res lege duodecim tabularum aliter nisi per hãc solennitatem abalienari poterat. Aut aliquo iure ciuili.) Aliis enim multis modis seruus habebatur, vt est apud Quintilianum libro quinto. Nam etiam seruus erat aut verna, aut donatus, aut testamento relictus, aut ex hoste captus. Si seruitus est.) de seruitute animi non corporis intelligit. Leues.) id est viles, nec vllo honore dignos. Id enim leuis authore Gellio significat. Cui mulier imperat.) Libidinosos homines & mulierosos negat esse liberos, quòd cupiditatum caussa mulieribus seruiant. Quemadmodũ de Hercule scripsit Quintilianus libro sextio, Quòd cum Reginæ Lydiæ Omphalæ vestitum mutauerit, & imperata pensa tractauerit. Quod amplius scripsis Diodorus Siculus libro quinto. Nexus quid. Seruus habetur multis modis.

Nequissimum seruum.) Nequam dici, quasi nequicquã, extracta media syllaba, eúmque nequam esse, qui neque rei, neque frugis bona sit, est apud A. Gellium lib. 7. Etiam si in amplissima familia natus sis.) id est, quamuis amplissimis & nobilissimis parentibus natus sis. In magna familia stultorum.) Fortasse seruorum, non stultorum legendum sit. Nam Oscorum lingua Famel seruus dicitur, vnde familia vocata est. vt author est Sex. Põpeius, quamuis idem paulò antè scribat familiã antea in liberis hominibus dici solitam. Inde patrem & matrem familiæ postea hoc nomine famulos appellatos. Romani veteres, vt ait Macrobius lib. Saturnalium primo, omnem domini inuidiam, omnem seruis contumeliam detrahẽtes, dominum Patremfamiliâs: seruos, familiares appellauerunt. In seruorum autem familia aliud aliorum officium est. Sed qui fideliores, honoratiores, lautiores erant, hi Atrienses appellabantur, quòd in atrio dominorum diuitias, signa, tabulas, imagines maiorum custodirent: quemadmodum qui erant viliores, & abiectiores, Mediastini dicebantur, quòd in medio stantes parati essent ad omnium imperia. Veluti in domibus nobilium sunt magistri, qui vulgò appellantur famuli per cortem. Nonnullis autem in ciuibus Romanis tam magna seruorum familia fuerunt, vt M. Crassus authore Plutarcho in eius vita ad quingentos seruos fabrilis artis & architecturæ peritos emerit. Ac tu pari stultitia, quos signa, &c.) Si emendata lectio est, sententia est, Tu es simili stultitia, atque sunt serui Atrienses, quos signa, aliáque quæ ipsi in atrio custodiunt, delectant. Calatum argentum.) id est, vasa aliáque opera argentea calata. Corinthia opera.) id est, ex ære Corinthio facta. Æris Corinthij tria sunt genera, authore Plinio cap. 2. lib. 34. Vnum candidum argento nitore quàm proximè accedens. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Eodem authore capite octauo eiusdem libri, Si signis, quæ Corinthia vocant, plerique intantum capiuntur, vt secum circunferant. Sicut Hortensius Sphingem Verri reo oblatam, Nero Amazonem, & paulò antè C. Sestius signum, quod secum etiam in prælio habuit. Ex summis, &c.) id est, nos nati ex summis ciuitatis. Summi principes, id est, primarij ciues. Nec seruorum.) conseruorum alij legunt, vt cohæredes & condiscipulos dicimus. Qui tractant ista.) Hi autem serui mediastini sunt. Ista.) id est signa, tabulas, & cætera, quæ in atrio asseruantur. Qui Famel. Atriẽses serui Mediastini serui. Corinthiũ æs. Conserui.

vngunt.)vt magis niteant,& ne rubigo aut arugo incommodum afferat. Magnis im-
Ethiõ pictor. periis.)vt pratura aut consulatui, aut exercitui. Actaonis.) Echionis legendum est.
Plinius cap.7.libri 35. Clarissimos illos pictores nominat, Apellem, Echionem, Melanthum,& Nicomachum, quorum tabulas singulas opibus oppidorum venisse dicit. Eodem authore cap.10. eiusdem libri, Illa sunt Echionis pictura nobiles, Liber pater, Semiramis ex ancilla regnum adipiscens, Anus lampadas praferens, & noua nupta verecundia notabilis. Aut signum aliquod Polycleti.) Polycletus Sicyonius nobilis fuit statuarius, in faciendis signis are Deliaco vsus est. Multa eius opera, Plinius cap.8.lib.34.enumerat. Huius signa nonnulla esse in atrio Titi imperatoris dicit, quo opere nullum absolutius plerique iudicant. Sustuleris.)id est, iniustè acceperis. Clamores tollentem.) Id in magna rei alicuius admiratione fieri solet. Ineptiarum.)id est,rerum ineptarum, vt tabularum,signorum, aliorúmque eiusdem generis. Nónne igitur, &c.) Hoc posit obiicere quisquam,quem signa,tabula,& catera delectent. Ei Cicero respõdens, Sint,inquit. Nam nos quoque,&c. Festiua.).i.pulchra & iucunda, qualia sunt ea qua festis diebus delectant. Eruditos.)id est,qui pulchra re,venusta & artificiosa oblectentur.

L.Mummius. Non vincula virorum sint.)id est,viros non faciant seruos. Si L.Mummius.)L.Mũ-
Corinthus euersa. mius consul omni Achia in deditionem accepta,Corinthum ex Senatuscõsulto diruit, quia ibi legati Romanorum violati fuerant.Signis tabulísque vrbem Romam repleuit.Isq; pri-
Victoria quã tum nocet. mus tabulis exteruis authoritatem Roma fecit. Eius victoria mores populi Romani ad Corinthia & tabulas pictas inclinauit,vt L.Scipionis,& Cn. Manlij ad calatum argentũ,
Peregrinorũ mores nollẽ. & vestes attalicas,vt Pompeij Magni de Mithridate ad margaritas gemmásque. Abstinentissimum virum egit Mummius in vrbe diruenda:nihil enim ex iis opibus ornamentísque,qua pradiues Corinthus habuit, in eius domum peruenit, vt è vita ipse excesserit non relicturus filia dotem. Authores sunt Plinius cap.7.lib.34.cap.quarto,lib.35. & cap.1.
Matellio. lib.37.& T.Liuius lib.52. Matellionem.)Matellio,vt ait Sext.Pompeius,vas vrina est, authore Plinio cap.secundo,lib.34. Vasa Corinthia sculptores transferunt modò in lucer-
Trulla. nas,modò in trullas,nullo munditiarum respectu. Trullam autem pro vase stercorario accipiunt. Totam Corinthum.)id est,totam Corinthi pradam. Qua tanta fuit,vt vnã Aristidis tabulam Liberum patrem continentem Rex Attalus à L.Mummio sex millibus sestertiûm emerit,vt ait Plinius cap.4. lib. 34. Diligentem.) quod Matellionem diligenter tractaret. M.Curius.)De hoc dicemus paradoxo proximo.

Videat aliquem.)vt L.Philippum, Qu. Hortensium,Licinium Murenam,L.Lucullum.
Consulatus. Summis populi beneficiis vsum.)id est virum consularem. Consulatus enim summus erat Roma magistratus. Is autem populi Romani suffragio mandabatur. Id autem suffragium erat populi beneficium,quod in mandando consulatu summum erat. Barbatulos mullul.)
Mullus piscis. Mullus piscis est marinus litoralis & gregalis,barba gemina insignitus in labro inferiori. Plinius cap.17.lib. noni author est, vbi multa de hoc pisce, quem ob id Veneti barbonem vulgò appellant,vt Perottus ait:Nos à barba, barbonem piscem vulgò appellamus, sed quò in fluminibus capiatur. Mullus marinus tanto in precio fuit apud veteres, vt Asinius Celer vir consularis mullum vnum septem millibus nummûm mercatus sit:vt ex Samonici sententia Macrobius libro Saturnalium tertio scribit, octo millibus nummûm fuisse emptum, & Asinium Celerem Claudio principe fuisse Plinius ait. Mullulos autem per diminutionem dixit, vel vt notaret maiorem virorum consularium stultitiam, vel quia hi pisces parui sunt. Nam Plinius hunc piscem esse dicit magnitudine modica, binásque libras ponderis rarò admodum exuperare, nec in viuariis piscinísque crescere. Hos tantùm, vt inquit, Septentrionalis & proxima Occidentis parte gignit Oceanus. Exceptantem.) id est, sape
Piscina. capientem. De piscina.) Lacus & stagna, qua piscibus viuis coercentur clausa, suo atque proprio nomine piscinas nominauerunt,vt ait A.Gellius cap.15.libri secundi. Quòd in piscinis viui pisces clausi coerceantur:eas,etiam viuaria Plinius lib.9.sape appellat. Quòd in viuariis piscinísque neget Plinius mullos crescere,id illum habet intellectum, Mullos ex Oceano in viuaria & piscinas transferri,sed ibi non crescere. Pertractantẽ manibus. Mu-
L.Crassus. rinarum copia gloriantem.)L.Licinius Crassus orator, vir Censorius, murenam in piscina

domus suæ mortuam attratus tanquam filiam luxit. Id ei collega Cn. Domitius quum in Senatu tanquam turpe obiecisset, tantum abfuit, vt confiteri erubuerit, vt etiam gloriatus sit Censor piam rem & affectuosam fecisse. author est Macrobius lib. Satur. 3. Idem scribit Licinios Crassos appellatos Murenas, quòd iis murenæ fuerunt charissimæ. Quod eodem in loco scripsit nobilissimos illos principes L. Philippum, & Qu. Hortensium piscinas habuisse refertas piscibus pretiosissimis, itaque hos à Cicerone piscinarios appellatos. M. Cato minor, vt idem scribit, hæres Lucilij factus, pisces de eius piscina 40. millibus vendidit. C. Cæsar Dictator, cùm triumphales cœnas populo daret, sex millia murenarum à C. Hirtio ad pondus mutuò accepit. Nam permutare pretio aliáue mercè Hirtius noluit, vt ait Plinius cap. 55. libri noni. Eodem in loco scribit Hortensium murenam ita dilexisse, vt exanimatam flesse credatur. Maiore aliquo negocio.) quàm vt pisces pertractet: aut maiore. i. multù magno. An eorũ seruitus dubia est.). i. an dubiũ sit eos esse seruos. Cupiditate peculij.)

Peculium quid sit.

Peculiũ à Tuberone definitur, vt sit quod seruus domini permissu separatũ à rationibus dominicis habet, deducto inde si quid domino debetur. Dictũ est autem peculium, quasi pusilla pecunia, siue patrimoniũ pusillum. Author est Vlpianus libro Digest. 15. De peculio Sex. Pompeius, Peculium seruorum à pecore dictum, vt pecuniam patrumfamilias aut nobilium. De peculio Valla lib. 6. plura scribit, vbi locum hunc citat. Hæreditatis spes.) Sensus est, Sperans hæreditatem alicuius vt eius animum alliciat, ei quàm iniquè inseruit. Erat autẽ apud Romanos veteres testamentorũ libertas. Alienum enim vt propinquum hæredem facere licebat. Quid iniquitatis.) Authore Cicerone lib. de repub. 3. vt est apud No. Marcellum, Iniusta seruitutis genus est, quum hi sunt alterius, qui sui possunt esse. Locupletis.) vt maiorem habeat hæreditatem. Orbi.) id est, liberos nullos habentis, vt facilius hæres fiat. Senis.) vt hæres fiat citius. Quid iam illa cupiditas.)

Seruitus ministri.

ambitiosos seruos esse probat, quòd cupiditati seruiant. Miserrima est omninò ambitio, honorúmque contentio, vt ait Cic. lib. de Officiis primo. Authore M. Varrone, vt est apud No. Marcellum, tanta inuasit cupiditas honorum plerosque, vt vel cœlum ruere, dummodo magistratum adipiscantur, exoptent.

Ambitio misera.

Quæ videtur esse liberior.) Magistratus enim quod aliis imperent, videntur liberiores. Honoris.) id est, magistratus. Imperij.) id est, vt sis prætor, aut consul, & prouinciam sorte obtineas. Cethego homini non probatissimo.)

Cethegus.

Haud scio an Cethegus sit is, qui postea Catilinæ socius fuerit, de quo in carcere sumptum supplicium sit. Huius tamen vita obscœna, libidinum ac flagitiorum plena erat. Nihilominus ciuitatis Romanæ princeps videbatur, nec Senatus quicquam censebat, aut populus iubebat, nisi quod Cethego placuisset. Is insignem meretricem Romæ familiariter colebat, nomine Preciam, quæ & formæ venustate, & sermonis comitate reliquas omnes lõgè præstabat.

Precia meretrix.

Itaque multos nobiles ex Romana iuuentute sibi amore deuinxerat. Quæ ex caussa quæ in Repub. gerebantur cognoscebat, ciuium discordias componebat, amicitias cõfirmabat. Accedente Cethego amatore maior huius in Republica fuit potentia. Nec quicquam Cethego probabatur, nisi quod Precia iussisset.

Meretricis potentia.

L. Lucullus.

Octauius, qui Ciliciam prouinciam administrabat, id temporis mortuus est. L. Lucullus consul nimium gloriæ cupidus, Mithridaticum bellum decerni sibi maximè cupiebat: id se assecuturũ sperabat, si Ciliciam Cappadociæ proximam obtineret. Itaque Preciam tum donis, tum blãditiis sibi deuinxit, eiusque beneficio id assecutus est, vt Cethegi suffragio Ciliciam obtinuerit. Hoc licet fusius legere apud Plutarchum in vita Luculli. Rei) id est, prouinciæ & gloriæ cupiditas. Lucullum Cethego seruisse hic Cicero dicit, quem seruisse Preciæ, apud Plutarchum est. Qui sibi esse amplissimi videbantur.) id est, L. Lucullũ Cos. Consulatus enim amplissimus magistratus erat. Plurale autẽ pro singulari vsus est, vt sit intellectio. Quæ seruitus est.) Argumentum à contrario est. Quum cupiditatum dominatus excessit.) id est, quum quis pecuniam aut imperium non cupit amplius, sed adeptus est iniustè. Paulò loquacioribus.) qui consilia fidei suæ credita celare non possunt. Quæ enim norũt, aut metu, aut leuitate facilè effutiunt. Aut quia adolescentes ex magnorum virorum accusatione probitatis & eloquentiæ laudem capessere solebant, vt est in lib. de Off. 2. in qua sententia locum hũc intelligi, Valla lib. 6. author est. Paulò loquacioribus.) Adolescẽtes enim ex schola prodeun-

Adolescentes loquaciores.

tes in accusando senibus in foro iādiu versatis loquaciores erant. Est seruiendum.) Nam, vt ait Iuuenalis Saty. 3. Quis nunc diligitur, nisi conscius? & cui feruens Æstuat occultis animus, semperque tacendis? Nil tibi se debere putat, nil cōferet vnquam, Participem qui te secreti fecit honesti. Clarus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult Accusare potest.

Qui videntur aliquid scire.) à nobis factū esse turpiter scilicet. Qui valet igitur, &c. Quantum coniicere licet, hæc L. Crassi verba sunt ex quadam concione ad pop. Ro. qua dissuasit ne Cinna, Marius, Carbo, & Sertorius cum patria bellum gerentes, in vrbem reciperētur. In ea autem concione illa verba fuerunt, Eripite nos è seruitute, nolite sinere nos cuiquam seruire, nisi vobis vniuersis quibus possumus & debemus. Is autem est L. Crassus orator, de quo sæpe Cicero, & T. Liuius lib. 80. meminerunt. In libertatem vindicari.) id est, è seruitute eripi. Nisi vobis vniuersis.) id est, vniuerso populo Rom. ad quem hæc oratio habebatur. Exaggerato.) id est, cumulato. Stoici enim virtutes ita inter se connexas esse dicebant, vt nemo vnam habere posset, quin haberet reliquas. Non reddere.) id est, non soluere. Ille videat.) M. Antonius, de quo in principio huius paradoxi intelligere videbatur.

[illegible]. *Apud Laertium hoc paradoxon sic legitur,* μόνον τι ἐλεύθερον, τοὺς δὲ φαύλους δούλους. *Manca hæc lectio est, in Græca Frobenij editione. Interpretis lectio est integra, vt legendum sit* μόνον τὸ σοφὸν ἐλεύθερον, *&c. Cato sese Vtica interempturus, de hoc paradoxo fortiter disseruit. Verba Plutarchi adscribam:* καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον, ὁ πότος ἔσχε μοῦσαν πολλὴν, καὶ χάριν, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις λόγων φιλοσόφων κυκλούντων, ἄχρις οὗ περιῆλθεν ἡ ζήτησις, εἰς ταῦτα δὴ τὰ παράδοξα καλούμενα τῶν στωικῶν, τὸ μόνον εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἐλεύθερον, δούλους δὲ τοὺς φαύλους ἅπαντας. ἐνταῦθα δὲ, ὡς εἰκὸς, ἀντιβάντος τοῦ περιπατητικοῦ, σφοδρῶς ἐμπεσὼν ὁ κάτων, καὶ τόνον προσθεὶς, καὶ τραχύτητα φωνῆς, ἀπέτεινε πορρωτάτω τὸν λόγον, ἀγῶνι θαυμαστῷ χρησάμενος, ὥστε μηδένα λαθεῖν, ὅτι τῷ βίῳ πέρας ἔγνωκεν ἐπιθεὶς ἀπαλλάττεσθαι τῶν παρόντων, *&c. Egregia, Epicteti opinor, sententia citatur,* ἐλευθερία καὶ δουλεία, τὸ μὲν ἀρετῆς ὄνομα, τὸ δὲ κακίας. *Hoc paradoxon propius ad Christianam profeßionem accedit, quàm superiora. Sic enim scribit Augustinus de Ciuit. Dei, lib. 4. cap. 3. Proinde bonus etiā si seruiat, liber est: malus autē etiā si regnet, seruus est. Nec vnius hominis, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitiorum. Laudetur verò.) Hoc paradoxon prima fronte magis theticon, quàm hypotheticon esse adparet. Magna circunstantiarum raritas est. Relucet tamen quædam inde hypothesis, perinde ac si in Antonium (nā sic plerisque placere video) hæc sint dicta. maximè si huius actionis propositionem hāc ponas: Antonius gubernacula Reip. Romanæ sibi sumpsit, tantum abfuit ab imperio, vt non modò non imperator, sed ne liber quidem, imò seruus insuper turpißimus fuerit. Nisi hæc de Sylla, vel Tarquinio magis intelligere voles. Nam de vtroque vestigia apud eundem Ciceronem sunt sub finem libri de finibus 3. Vt verò inuestigatio istius rei certior fiat, subiiciam ipsius Ciceronis verba: Quàm grauis verò, quam magnifica, quàm constans conficitur persona sapientis: qui cùm ratio docuerit, quod honestum esset, id esse solum bonum, semper sit necesse est beatus, vereque omnia ista nomina poßideat, quæ irrideri ab imperitis solent. Rectius enim appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister populi, (is enim est dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorū vitiorū, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis magister fuit. Rectius diues, quàm Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphraten nulla belli causa transire voluisset. Rectè eius omnia dicentur, qui scit vti solus omnibus. Rectè etiā pulcher appellabitur: animi enim lineamēta sunt pulchriora, quàm corporis. Rectè solus liber, nec dominationi cuiusquam parēs, neque obediēs cupiditati. Rectè inuictus, cuius etiā si corpus constringatur, animo tamen vincula iniici nulla poßint: nec expectet vllum tempus ætatis, vt tum denique iudicetur, beatúsne fuerit, quum extremum vitæ diem morte confecerit: quod ille vnus ex septem sapientibus nō sapienter Crœsum monuit, Nam si beatus vnquam fuisset, beatam vitam vsque ad illū à Cyro extructum rogum protulisset. Quod si ita est, vt neque quisquā nisi bonus vir, & omnes boni beati sint, quid philosophia magis colendum? aut quid est virtute diuinius? Hæc verba eò libentius adscripsi, quod non modo huius paradoxi vestigia indicant, sed sunt etiam an-*

tecedentium paradoxorum, & sequentis quasi anacephalæosis. Constat autem hæc quoque disputatio, maxima ex parte argumentis à finitione ductis: Quid nimirum seruitus, quid libertas sit vera. de quibus suis quibusque locis videbimus. Video tamen quosdam in ea esse opinione, vt intelligantur hic imperatores boni, qualis vel Scipio, vel Pompeius fuerunt. Sylusus Antonium intelligendum censet, si quis intelligendus sit: quanquam locum communem esse mauult. Nec desunt argumenta, quæ monent, hæc in Antoniū dicta esse: quæ suis videbimus locis. Ego interim hunc locum per concessionem expono. Inueniatur aliquis vel Antonij vel Syllæ laudator, sicut Busiridis Isocrates, & cætera.

Improbissimis dominis.) Sicut in Senectute libidinem veneream, agrestem dominum appellauit. Quorum authoritate.) Conciliat in transitu sibi adtentionem, ab asserentium & auditorum existimatione. Verùm generale philosophorum nomen plausibilius est, quàm particulare Stoicorum, qua vafricie etiam in superiori paradoxo vsus est. Dictum est.) Redit ad propositionem. Quid est igitur libertas.) A definitione τῦ κατηγορυμένυ prioris. Eodem modo Stoici apud Laertium definiunt, τὴν ἐλευθερίαν εἶναι ἐξουσίαν αὐτοπραγίας. Sic in definitionibus Platonicis ἡγεμονία βίου definitur, καὶ αὐτοκράτεια ἐπὶ παντὶ, item ἐξουσία τοῦ καθ' ἑαυτὸν ἐν βίῳ. Ergo hæc quoque Socratica cōtra Maioragiū videri possunt. Vt vult.) Vt vult, inquit, nō vt libido suadet, sed vt ratio dictitat. Nam hac significatione Stoici hoc verbo vtuntur. Authorem habeo ipsum Ciceronem, qui in 4. Tusculana sic scribit, Quamobrem si simul obiecta species cuiuspiam est, quod bonum videatur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura: id cùm constanter prudenterque fit, eiusmodi appetitionem Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus voluntatem. Eam illi putant in solo esse sapiente, quam sic definiunt: Voluntas est, quæ quid cum ratione desiderat. quæ autem aduersus rationem incitata est vehementius, ea libido est, vel cupiditas effrenata. Vnde noster Cicero superius libidines refrenandas esse monuit. Non propter metum.) Rectè itaque ille ait,

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

De hoc disputat etiam Cicero in 1. de Legibus. Nisi libenter.) Non muneribus corruptus, nō gratia victus, aut odio. Hoc enim conqueritur apud Eurip. Hecuba, φεῦ, οὐκ ἔστι θνητῶν, ὅς τις ἔστ' ἐλεύθερος· ἢ χρημάτων γὰρ δοῦλός ἐστιν, ἢ τύχης, ἢ πλῆθος αὐτὸν πόλεως, ἢ νόμων γραφαὶ εἴργουσι χρῆσθαι μὴ κατὰ γνώμην τρόποις. Suis cuique fingitur.) Erasmus in Prouerbio, Sui cuique mores fingunt fortunam, hunc locum sic emendandum censet: Cui quidem etiam, quia vim habet maximam, fortuna ipsa cedit, & sicut sapiens poeta dixit, suis cuique moribus fingitur. Sentit enim, inquit, fortunam fingi cuique suis moribus. Sylusus Salustium citat, ac C. Cæsarem de Rep. ordinanda, à quo Appij (Cæci opinor illius antiqui) dictum citatur, Fabrum esse quenque fortunæ. Quod tamen Volaterranus alicubi citans, Accio tribuit. Constat certè ex quarta Tuscul. quæst. Appij Cæci carmen Panætium laudasse, in quadam ad Qu. Tuberonem epistola, idque Ciceroni Pythagoricum videri.

Igitur omnes improbi serui.) Iam per ἀντίθεσιν, alteram partem huius paradoxi adoritur. Non enim ita dicunt.) scilicet Stoici. Est hæc quasi contestatio litis. Vrget, imò excludit definitionem vocis, quæ est apud Iureconsultos, siue à seruiendo seruos dictos voles, siue quòd ab Imperatore, à quo in bello capti fuerunt, seruati sint. Vt mancipia.) Aliter, inquit, serui dicuntur, quàm mancipia, quæ solam ciuilem significationē, serui præterea moralem quandam habent. Mancipia siquidem, teste Florentino, dicta, quòd manu ab hostibus capiuntur, lib. 4. ff. de statu hom. De quo lege præterea Boetium in Topicis Ciceronis. Seruitutis autem plures, vel Laertio teste, significationes sunt. Nam postquam definiuit τὴν ἐλευθερίαν, ἐξουσίαν εἶναι τῆς αὐτοπραγίας, illi opponit τὴν δουλείαν, quam definit στέρησιν τῆς αὐτοπραγίας. Deinde subiicit aliam, quam definit δουλείαν τὴν ἐν ὑποτάξει. Hinc addit tertiam τὴν ἐν κτήσει τε καὶ ὑποτάξει: cui opponitur ἡ δεσποτεία, quæ & ipsa praua est. Hæc eò promptius apposuimus, quia Latina interpretatio corrupta hoc loco est. Sunt autē hæc quoque subobscura. Satis clara fuerit differentia, si dicamus, corporis seruitutem nihil derogare liberati animi. Cæterùm quando animus seruitutem seruit, vel libidinis illecebris, vel auaritiæ, vel crapula, vel in vniuersum voluptati, nulla maior aut grauior seruitus excogitari

potest. Epicteti opinor, doctrina hæc est, ὅτι κακὸς δεσμὸς σώματος μὲν τύχη, ψυχῆς δὲ κακία. ὁ μὲν γὰρ τὸ σῶμα λελυμένος, τὴν δὲ ψυχὴν δεδεμένος, δοῦλος. ὁ δ' αὖ τὸ σῶμα δεδεμένος, τὴν ψυχὴν λελυμένος, ἐλεύθερος. Clariora sunt Laertianis, quæ de triplici seruitute Io. Stobæus ex Brysonis cuiusdam Oeconomico refert, ὅτω δὴ πᾶσιν ἡμῖν ἄγρα τριχῶς. ὁ μὲν γὰρ τις δοῦλος κατὰ νόμον γίγνεται. ὁ δὲ, κατὰ τὸν τρόπον τὰς ψυχὰς ὁ κρατούμενος ὑπὸ τῶν ἰδίων παθημάτων τὰς ψυχάς. ὁ δὲ τοιοῦτος, οὐχ ἁπλῶς δοῦλος, ἀλλ' ὁ τὰ φύσει δοῦλος, καὶ ἐν καταχρήσει δοῦλος. καὶ μᾶλλον μοχθηρὸς ἄνθρωπος, ἢ δοῦλος κατὰ φύσιν. κατὰ φύσιν δὲ δοῦλος, ὁ δυνάμενος αὐτάρκως διὰ τοῦ σώματος ὑπηρεσίας παρέχεσθαι τοῖς δεσπόταις. Atqui Iureconsulti hanc seruitutem contra naturam esse etiam dicunt, de quo paulò pòst. Nunc antequam hinc digrediamur, corolarij vice addemus etiam hoc paradoxon, non alienum à doctrina catholica. Neque enim hæc loquendi forma cum Paulina eloquentia pugnat, apud quem occurrunt nobis passim mancipia ventris, serui peccati, addicti Mammonæ: & vicissim libertas spiritus, & huius generis alia plurima. Nemo sanus calumniabitur, nos miscere sacra prophanis: cùm idem sit finis, docere pietatem, & honestatem. Nexu, aut aliquo iure ciuili.) Seruitus etiam corporis contra naturam est, sicut libertas est naturalis facultas, vt idem Florentinus loco suprà citato definit. Sed ibidem docet, Seruitutem iuris gentium esse constitutionem, cùm hîc iuris ciuilis esse videatur. Conciliabimus hos locos authoritate, ratione fulcita: nẽpe Martiani, in lege sequente, vbi ait, Seruos non tantũ iure gentiũ in nostrum dominium redigi, sed etiam iure ciuili: vt si quis maior 20. annis ad precium participandum se venire passus est. Plures passim species numerantur, quibus seruitus ex iure ciuili euenit. Cuius exemplum hoc insigne est, de nexu. Nam qui lege 12. Tabularum ob æs alienum creditoribus in temporariam seruitutem addicebãtur, addicti & nexi vocati olim fuerunt. De quo lege Budæum in titulo De in diem addictione. Neque interim negamus, Seruitutem iure diuino irrogatam: nec aliud esse corporis seruitutem, quàm seruitutis animi pœnam quod Ferrarius in Inst. titulo De iure personarum, multis & euidentibus demonstrat exemplis. Cui mulier imperat.) Tam turpiter enim Antonius Cleopatræ seruiuit, quàm Hercules Omphalæ. Vxorij huiusmodi dicuntur Latinis, Græcis γυναικοκρατούμενοι. Et quanquam Cic. Antonij cæcum in Cleopatram amorem videre non potuit, præbuit tamen ante specimen in Fuluia coniuge, quæ Clodio prius nupta fuerat: quæ, vt erat imperiosa, ita eum instituit, vt Cleopatræ iugum facilius ferre potuerit. Audiamus Plutarchum: ἀπαλλαγεὶς γὰρ ἐκείνου τοῦ βίου, γάμῳ προσέσχε, Φουλβίαν ἀγαγόμενος, τὴν Κλωδίῳ τῷ δημαγωγῷ συνοικήσασαν, οὐ ταλασίαν, οὐδ' οἰκουρίαν φρονοῦν γύναιον, οὐδ' ἀνδρὸς ἰδιώτου κρατεῖν ἀξιοῦν, ἀλλὰ ἄρχοντος ἄρχειν, καὶ στρατηγοῦντος στρατηγεῖν βουλόμενον. ὥστε Κλεοπάτραν διδασκαλία Φουλβίας, τῆς Ἀντωνίου γυναικοκρατίας ὀφείλειν, πάνυ χειροήθη, καὶ πεπαιδαγωγημένον ἀπ' ἀρχῆς ἀκροᾶσθαι γυναικῶν παραλαβοῦσαν αὐτόν. γυναικοκρατία καὶ γυναικοκρατία hoc differunt: quòd hæc necessarium est mulierum in viros imperium, sicut Melas & Strabo de Mæoticis scribunt, qui ab Amazonibus victi, illis ad procreandam sobolem parêre coacti: item Plinius, de Pandæis: illa verò, voluntaria & ex intemperantia nata mulierositas. περὶ τῆς γυναικοκρατίας lege Budæum in prioribus Annotationibus ex Aristotelis Politicis præclarè differentem. Atriensis.) Atriensium summa erat authoritas, quòd domini negotia procurarent, res venales distraherent, debita exigerent, & in alios seruos nõ parum iuris vsurparent, quod ex Plauti Asinaria cognosci potest. Arbitror & alimenta cæteris seruis diuidere solitos, & inde ab atrio nomen sumpsisse. constat enim, in atrio sportulas, cibariáque distribuisse. Hæc Alciat. in l. 203. ff. de Verb. sig. Nos enim dicimus Hofmaister: nisi quòd nostri liberæ conditionis sunt. Æquè serui.) Nam Martianus quoque iureconsultus dicit, seruorum vnam conditionem esse, liberorum multas. Vide hic Petri Victorij Castigationes. Corinthia opera.) De his paulò superius dictum est. Et sumus.) Occupatio. Sed imperium Parthicum abdicare iussus, hostis decretus, ciuitate eiectus. Magna bella gessi.) Alia occupatio. Bellum Catilinarium & Parthicum, vnde aliquid laudis reportasti: cætera parum laudis tibi attulerunt. Echionis.) Vide quæ Syluius hic, & Matthæus Phrysemius annotauerunt. Sed qui hunc locum ex Plinio emendarunt, debebant pari opera emendasse etiã alium in Claris oratoribus, vbi Ection, in emendatioribus etiã ho

die Ætion legitur, pro Echione. Mitto eum.) παράλειψις, seu præteritio. Igitur sunt illa festiua.) Eodem modo Zuuinglius Fabro respondit, huiusmodi ineptias in ecclesia probanti. Oblectamenta puerorum.) Quare Satyricus puppas vocat. L. Mummius.) In secundo de Off. lib. Cic. L. Mummiu laudat, quòd monumētu Corinthiacu Italiam, quàm domum suā, ornare maluit. Quo loco nos quædam annotauimus. Cōmendat eiusdem continentiam, in Verrē act. 3. & 6. Ceterū quæ de bello Achaico annotanda fuerant, annotauimus Off. 1. De Corinthi monumentis, neminem rectius, quàm Pausaniā, leges. Matellionem Corinth.) Species pro genere, pro vasis Corinthiis, vel in vniuersum pro ære Corinthio, quæ Strabo χαλκώματα κορινθιουργῆ, Morisotus ἀμίδα reddidit, qua voce vsus Plutarch' est pro matula, in Apoph. Laconicis, cùm de puero scribit, qui matulā domino porrigere detrectauit. & Aristoph. in Vespis, vbi commentator οὐρητρίδα, καὶ οὐρητρὸν ἀγγεῖον exponit. & in Arachnis οὐροδόχον ἀγγεῖον. Iulius Pollux lib. 10. ca. 9. de vasis excrementariis, viru quidē λάσανον. i. matulam cōmodam ait, καὶ ἀμίδα, quam Scaphium interpretantur. ἀμίδα verò Sophocli ἐν πρύδραν vocari, Æschilo οὐρητὴν, mulieribus σκάφιον. Inde σκωραμὸς, ἐν ᾧ ἀποπατεῖ τῆς ἀμίδος nomine, Eupolis, teste Athenæo, primus vsus est, Laza. Bayf. in tract. de Auro & argēto legato, hunc locū sic exponit: Matellionē Corinth. dixit Tullius, ære Corinthio factū. Quod æs ex S. C. deleta à L. Mūmio Corintho factū & conflatū est. Nā æris notā preciosiorē ipsa opulētissimæ vrbis fecit iniuria: quia incendio perustis plurimis statuis atque simolachris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere. Signa quoque fictorum nobilium Corinthia appellabant antiqui. Hactenus ille. Cùm ipse totam Corinth.) Ad hanc frugalitatem pulchrè quadrant, quæ de hac re scribit Velleius Paterculus: Mūmius, inquit, tam rudis fuit, vt capta Corintho, cùm maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, nouas eos reddituros. Non tamen puto dubitas Vinici, quin magis pro Repub. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quàm in tantùm ea intelligi: & quin hæc prudentia, illa imprudentia decori pub. fuerit conuenientior. M. Curius.) De hoc suprà in primo Paradoxo. Præter ipsos.) Præter animos eorum, more Platonico. Barbatulos mullulos.) Quidam Lucullum & Hortensium, & alios putant intelligendos, quos Piscinarios ad Atticum lib. 1. Cicero vocat: quorum viuaria pisciū celebrātur à Plinio, lib. 9. cap. 54. atque cap. sequente scribit idem Plin. de Hortensio oratore, quòd murænam adeò dilexerit, vt exanimatam flesse credatur. Hoc Macrob. lib. 3. Sat. cap. 15. Crasso, Crassi eloquentis filio, tribuit. Lege ad hæc Budæum lib. 2. de Asse. Certè Antonius ipse ridiculus piscator describitur à Plutar. sed οὐδὲν πρὸς ἔπος. Barbatos mullos principibus Romanis exprobrat Cicero ad Atticū 2. Epist. pri. Nostri autē Principes digito se cœlum putent adtingere, si mulli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant. Morisotus τριγλίδας ὑποπωγώνας vertit, sic formans diminutiuum ἀπὸ τῆς τρίγλης. τρίγλα nanque Aristoteli vocatur. Hunc Athenæus ex Platone Comico Dianæ virgini sacrum esse dicit: qui & veneris impetum sedare, cuius rei idem Athenæus Terpsiclem authorem citat lib. 7. Nos, sic etiam Itali Barbum & Barbonem, à Barba, Barmen appellamus. Et Murænarum.) μύραινα etiam Græcis, Teutonicum nomen nondum inuenimus: quia piscis marinus, & exoticus. Hisce quæ ex Plinio annotantur, nihil addimus: expectamus enim Gesneri de Animalibus historiā, nisi velim eundem Athenæum testem adducere, qui Theophrasti authoritate dicit, quòd murænæ possit multo tempore extra aquam viuere. Peculij.) Morisotus ἰδιοκτησίαν ficto vocabulo reddidit. Theophilus in instit. lib. 2, tit. 9. Castrense peculium, καστρένσια πεκούλια nōminat & Plut. in Publicola vita, leges eius aliquot referens, multas pecuniarias fuisse ait pecudes, ante videlicet nummorum vsum, indéque patrimonia peculia esse dicta: Διὸ καὶ τὰς οὐσίας, ἀρχὴν νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων, πεκούλια καλοῦσι, καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. Hæc testimonia propterea cito, quòd antiqui Græci nomen aliud, quàm Latinum, ignorasse videntur, cùm re ipsa caruisse videantur. Non hîc anxius quæro, vtrum paterfamiliâs peculium, an seruus bona habere possit: quod Vlpiano placuisse videmus in l. paterfa. ff. de verb. sig. cùm certò constet, nihil differre à thesauro, quod nomen putant deductum quasi τὸ εἰς ἀργεῖν. Nec repugnat deriuatio. nam pecu-

lium significat paruam pecuniam: id quod Alciat. contra Vallam defendit in loco iam suprà citato, & lib. 4. de Verb. sig. Potuisset itaque χρημάτιον, ἢ ἀργυρίδιον finxisse, nisi magis ad seruorum peculium respexisset. Hereditatis spes.) Contra hæredipetas grauiter disputat Cic. lib. Offic. 3. Ad voluntatem.) Sicut ad gratiam loqui, prouerbiale est, χαριστολογεῖν, χαριγλωττεῖν. sic etiam Plut. de ipso Cethego, quo de iam sequitur: καὶ γὰρ ὁ κρατῶν τότε τῆς πολιτείας, τῷ πρὸς χάριν ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν, αἴθηρος ἔχθραν τινὰ πρὸς Λεύκολλον εἶχε. Ita Diogenes, τὸν πρὸς χάριν λόγον ἔφη μελιτίνην ἀγχόνην εἶναι.

Cupiditas quæ videtur.) Nam hæc apud Sallustium quoque confinis est virtuti. Cethego.) Nam Lucullus Cos. non modò illi, sed etiam eius amatrici Pracia, vt Ciliciæ prouincia potiretur, turpiter adulatus est. authore Plut. Cæterũ de iis quæ ad improbos istius mores pertinent, videndus est Sallustius, Cicero, Porcius Latro. Eripite.) Antonius apud Ciceronem de Orat. primo, hanc inclamationẽ Crasso tribuit, qua ad populum vsus est. Quomodo imperator.) Imperatorẽ quidem hic nominat Antoniũ. Sed respicit interim ad nomen Regis, quod in hoc Paradoxo continetur: οὐ μόνον δ᾽ ἐλευθέρους εἶναι τοὺς σοφοὺς, ἀλλὰ καὶ βασιλέας, τῆς βασιλείας οὔσης ἀρχῆς ἀνυπευθύνου, ἥτις περὶ μόνους ἂν σοφοὺς σταίη, καθά φησι Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ τοῦ κυρίως κεχρῆσθαι Ζήνωνα τοῖς ὀνόμασιν. Hactenus Laertius. Sed ipse Cicero hæc miris modis exagitat aduersus Catonem in oratione pro Murena. Sunt quædam huc pertinentia apud Senecam cap. 8. de Clementia. Citatur etiam in hunc modum ab Antonio monacho, nescio an ex Philone: μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερός τε καὶ ἄρχων, κἂν μυρίους τοῦ σώματος ἔχῃ δεσπότας.

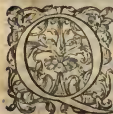
INNOMINATVS. Omnia hæc paradoxa ducuntur à consequentibus. Nam quia sapiens est beatus, vt dictum est secũdo paradoxo, colligũt Stoici solũ sapientem esse regem, imperatorem, liberũ. Cæterũ hæc sunt accipienda de libertate animi, quæ est cũ sequimur rationem, nec obtemperamus cupiditatibus. Ex contrario seruitutem animi colligere licet. Laudetur.) Principio vtitur ironico, & quæstione definita incipitque ab alio Stoicorum paradoxo, Quòd solus sapiens sit imperator. Cum ipse improbissimus.) Locus est ab officio sapientis, veréque imperantis. Est enim primũ, vt te regas, móxque vt alios: cùm autẽ hæc in Antonio non sint, negat illum imperatorem esse. Dum quidem his.) Hac propositione comparatiua sensum traiicit ad paradoxum, cuius duæ sunt partes: altera de sapientibus quæ tractabatur priore loco: altera de stultis, quæ posteriore. Potestas viuendi.) Proponit primam partẽ paradoxi, mox argumentatur à definitione, quam accommodat personæ sapientis, ab eius proprietatibus & officiis. Cuius omnia consilia.) Significat ipsum sapientem omnia bona habere in animo. i. in virtute, à qua sapientis actiones proficiscũtur, & in quem vt in finem referuntur. Quàm ipsius voluntas.) Voluntatem vsurpauit more Stoico, non vt vulgo. Est enim Stoicis voluntas, desiderium cum ratione coniunctum, opponitúrque cupiditatibus, atque est in solo sapiente, author Cic. in Tuscul. Quòd etsi.) Antithetica propositione transit ad alteram partem paradoxi, quã etiam est reuocaturus ad hypothesin: estque ostensurus Antonium esse seruũ. Non enim.) Primò distinguit homonymiã. i. æquiuocationem, aitque paradoxũ de seruitute animi intelligendũ esse, quam mox definit: sic probat hoc reipsa non esse inopinatum. Nexu.) Nexus imaginaria venditio est quæ fit præsentibus quinque testibus Romanis ciuibus, puberibus, & præsente libripende. An ille.) Argumentum est vehemens in Antonium à repugnantibus. Nam parebat Fuluia vxoris suæ minis, etiam obtemperabat amasiis. Atque vt in magna familia.) Argumentum est à simili: Locus tamen est totus deprauatus, sicq; legendum est ex vetusto codice, Atrienses ac Topiarij stultitia tua: sic quos signa, &c. Sunt autem Atrienses serui, qui diuitias, aurum, argentúmque, quod olim in atrio recondebatur, asseruant. Topiarij verò serui, qui in viridariis ex fructibus & arbusculis historias efficiunt, rerum multarum insigni varietate: quod opus dicitur Topiarium Plinio. E Summis, inquiunt.) Antipophorã soluit, similitudine à seruitute ciuili ducta: cùmque anteà ostendisset lautiorem esse seruum Antonium, nunc eundem probat mediastinũ & vilissimum. Magna, inquis, bella.) Insanum Antonij studium, atque adeò aliorũ Romanorum ostẽdit, vt seruos esse probet cupiditatum. Echionis.) Echion inter præclaros pictores à Plinio numeratur, Poly-

cletus

eletus autem peritus fuit statuarius. Alij habent Actaonis. Nam nos.) Obiectionem ita diluit, vt harum rerum tollat cupiditatem. Itaque scribit res esse viris indignas, ac prorsus contemni debere. Oculos eruditos accepit Cælius, pro bene iudicantibus de obiecto suo, habentibúsque ad amussim iudicium. L. Mummius.) Nunc adfert exempla hominum continentissimorum. Mummius enim cum euersa Corintho Italiam repleßet signis & tabulis, tamẽ pauperrimus est mortuus. Tantus autem luxus fuit quorundam Romanorum, vt trullam & matulam ex argento & ære Corinthio habeant. M. Curius.) Manius legunt alij authore Apuleio, à quo lex Mania appellata est, vt testatur Cicero in Bruto. Nam eorum seruitus.) Per inductionem percurrit cupiditatum species, vt cupidos omnes esse seruos ostẽdat. Cæterùm cum de auaru loqueretur, quos seruos probat, pulchrè addidit peculium, quod propriè in seruis vsurpatur à iurisconsultis. Mullus piscis dicitur à similitudine mulleorum calceamentorum, ac gemina inferiore labro barba insignitur. Non est tamen ille qui ab Ausonio Barbus appellatur. Mullum Trigam appellant Massilienses, apud nos nomen retinet. Iam Murenam falsò accipiunt pro Lampetra, cum sit piscis longè diuersus: tamen nomen retinet apud Massilienses. Vide Plinium lib. 9. Cethego homini.) Exemplum hoc apud Plutarchum in Lucullo copiosè declaratur. Nam Cethegus vir alioqui improbus & intemperatus multum potuit in Rep. Coactus est huic supplicare Lucullus, vt ad bellum Mythridaticum mitteretur. Quid cum.) Docet postremò eos maximè esse seruos, qui conscientia peccatorum anguntur, & graphicè eorum timorem describit. Adolescentibus.) Adolescentes Romani famam sibi comparare solebant alicuius mali ciuis accusatione. Sic Cæsar accusauit Dolabellam. Aut certè per adolescentes intelligit comites & asseclas eiusdem facinoris conscios. An non est.) Reprehendit verba Crassi oratoris, quibus est vsus aduersus Philippum Cos. Nam dum metuit Crassus ne seruiat Philippo & cæteris factiosis, se vltrò seruũ esse dicit Senatus. Est igitur oratio nimium timida, ideóque seruilis. Nos verò.) Rursus Crassi verba notat per inficiationem: qui enim fortitudine cæterísque virtutibus est præditus, seruire nec potest, nec debet. Ille videat.) Reuertitur ad initium paradoxi, argumentúmque repetit quo erat vsus, atque ita claudit paradoxum.

ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. Quòd solus sapiens diues sit.

PARAD. VI.

Quæ est ista in commemorãda pecunia tua tam insolens ostentatio? solúsne tu diues? Pro dij immortales! egóne me audisse aliquid, & didicisse non gaudeam? solúsne tu diues? Quid si ne diues quidem? quid si pauper etiam? Quem enim intelligimus diuitem? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, cui tanta possessio est, vt ad liberaliter viuendum facile contentus sit: qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Animus enim tuus oportet se iudicet diuitem, non hominum sermo, neque possessiones tuæ. qui si tibi nihil deesse

LATOM. Iterum cõtrahit thema ad certam personam, & in M. Crassum, qui diues cognominabatur, hoc paradoxũ intẽdit.

Ex definitione diuitis probat Crassum diuitem non esse.

Antithesis, qua exponendo argumentũ inducit adsũptionem ratiocinationis.

Cui⁹ hęc ſumma eſt, Qui nihil cupit, eſt diues: Craſſus plura cupit: ergo Craſſus nõ eſt diues. Adſumptionẽ colligit per ſigna quæ ſunt auari, & plura cupientis.

Deinde ſubiũgit expolitionem argumentationis.

Fictũ exemplũ à pari, diuitiarum modũ vſu non cupiditate metiendum eſſe.

Concluſio.

Probat ex craſſi confeſsione illum plura cupere. Et vide quomodo cõtinuet vnã argumentationẽ ex alia.

Nam hæc velut noua adſũptio eſt ex priori argumentatione, qua probauit diuitem non eſſe, qui plura cupiat, ac proinde nec Craſſũ diuitem eſſe.

Illam igitur tãquã fundamentum conſtituit ex defenſione diuitiarum, ex qua hanc deinceps deducit.

putas, nihil curas amplius, ſatiatus es, aut contentus etiã pecunia, concedo, diues es. Si autem propter auiditatem pecuniæ nullum quæſtum turpem putas, cùm iſti ordini ne honeſtus quidem eſſe poßit vllus: ſi quotidie fraudas, decipis, poſcis, paciſceris, aufers, eripis: ſi ſocios ſpolias, ærarium expilas: ſi teſtamenta amicorũ expectas, aut ne expectas quidẽ, atque ipſe ſupponis: hæc vtrum abundantis, an egentis ſigna ſunt? Animus hominis diues, non arca, appellari ſolet, quamuis illa ſit plena, dum te inanem videbo, diuitem non putabo. Etenim ex eo, quantum cuique ſat eſt, mẽtiantur homines diuitiarum modum. Filiam quis habet? pecunia eſt opus: duas? maiore: plures? maiore etiam. Etſi (vt aiunt) Danao quinquaginta ſint filiæ, tot dotes magnam quærunt pecuniam: quantum enim cuique ſatis eſt, ad id accommodatur, vt ante dixi, diuitiarum modus. Qui igitur non filias plures, ſed innumerabiles cupiditates habet, quæ breui tempore maximas copias exhaurire poßint: hunc quomodo ego appellabo diuitem, cum ipſe egere ſe ſentiat? Multi ex te audierunt, cùm diceres, neminem eſſe diuitem, niſi qui exercitum alere poſſet ſuis fructibus: quod popu. Romanus ex tantis vectigalibus iam pridem vix poteſt. Ergo hoc propoſito nunquam eris diues, antequam tibi ex tuis poſſeßionibus tantum reficiatur, vt ex eo tueri ſex legiones, & magna equitum ac peditum auxilia poßis. Iam fateris igitur nõ eſſe te diuitem, cui tãtum deſit, vt expleas id quod exoptas. Itaque iſtam paupertatem, vel potius egeſtatem, ac mendicitatẽ tuam nunquã obſcurè tuliſti. Nã vt iis qui honeſtè rẽ quærunt mercaturis faciendis, operis dandis, publicis ſumendis, intelligimus opus eſſe quæſito: ſic qui videt domi tuæ pariter accuſatorum atque iudicum conſociatos greges, qui nocẽtes

& pecunioſos reos eodẽ te authore corruptelam iudicij molientes, qui tuas mercedum pactiones in patrociniis, interceßiones pecuniarũ in coitionibus candidatorum, dimißionéſque libertorũ ad fœnerandas diripiendáſque prouincias, qui expulſiones vicinorũ, qui latrocinia in agris, qui cũ ſeruis, cũ libertis, cum clientibus ſocietates, qui poſſeßiones vacuas, qui proſcriptiones locupletũ, qui cædes municipiorum, qui illam Syllani tẽporis meſſem recordetur, qui teſtamenta ſubiecta, qui ſublatos tot homines, qui denique omnia venalia, delectum, decretũ, alienam, ſuã ſententiam, forũ, domũ, vocem, ſilentium: quis hunc non putet confiteri ſibi quæſito opus eſſe? Cui autẽ quæſito opus ſit, quis vnquam hunc verè dixerit diuitẽ? Eſt enim diuitiarũ fructus in copia: copiam autẽ declarat ſatietas rerũ atque abundãtia, quã tu (quoniam nunquã aſſequère) nunquã omnino es futurus diues. Meam autem quoniam pecuniã cõtẽnis, & rectè (eſt enim ad vulgi opinionẽ mediocris, ad tuã nulla, ad meã modica) de me ſilebo, de te loquar. Si cenſenda nobis, atque æſtimanda res ſit, vtrum tandẽ pluris æſtimabimus pecuniã Pyrrhi, quam Fabritio dabat, an continentiã Fabritij, qui illam pecuniam repudiabat? Vtrum aurum Samnitum, an reſponſum M. Curij? hæreditatẽ L. Pauli, an liberalitatẽ Africani, qui eius hæreditatis Q. Max. fratri partem ſuã cõceßit? Hæc profectò quæ ſunt ſummarũ virtutũ, pluris æſtimãda ſunt, quã illa quæ ſunt pecuniæ. Quis igitur (ſi quidẽ vt quiſq; quod plurimi ſit poßideat, ita ditißimus habẽdus ſit) dubitet, quin in virtute diuitiæ poſitæ ſint, quoniã nulla poſſeſſio, nulla vis auri, & argẽti, pluris, quàm virtus æſtimãda eſt? O dij immortales, nõ intelligũt homines, quàm magnũ vectigal ſit parſimonia. Venio enim ad ſumptuoſos, relinquo

Declarat rẽ admixta ſimilitudine.

Dimißiones, in diuerſum miſsiones.

Cõducit argumẽtationẽ, & concludit.

Præmunitio ad exẽplorum collationẽ, cur nõ de ſua pecunia, ſed de Craſſo loquatur. Nã præcedẽti argumẽtationi exẽpla ſubiũgit. Cõfert autẽ cõtinentiæ exẽpla cũ pecunioſis, & cuncta in Craſſum dicit, reprehendens pecuniarũ cupiditatẽ, & cõtinẽtiã anteponens.

Epiphonema, ex quo cõcludit.

Trāsit ad sumptuosos, & cū frugalib9 cōfert, probans frugalitatem immoderato sumptu potiorē esse: Cōclusio per cōtētionē. Correctio per reprehēsionem, qua transit ad firmius exemplū. Collatio cui subiungit expolitionem sententiæ. Cōparatio à minori, quæ ex proprio bonorum ducitur. Redditio cū expositione, qua hoc paradoxū concludit.

istum quæstuosum. Capit ille ex suis prædiis sexcenta sestertia, ego cētena ex meis. illi aurata tecta in villis, & sola marmorea, facienti: & signa, tabulas, supellectilem, & vestem infinitè concupiscenti, non modò ad sumptum ille fructus est, sed etiam ad fœnus, exiguus. Ex meo tenui vectigali, detractis sumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Vter igitur est ditior cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat? cuius possessio quò est maior, eò plus requirit ad se tuendam, an quæ suis se viribus sustinet? Sed quid ego de me loquor, qui morum ac temporum vitio aliquantum etiam ipse fortasse in huius seculi errore verser? M. Manilius patrum nostrorum memoria (ne semper Curios, & Lucinios loquamur) pauper tādem fuit: habuit enim ædiculas in Carinis, & fundum in Labicano. Nos igitur ditiores, qui plura habemus? Vtinam quidem essemus. Sed non æstimatione census, verū victu atque cultu terminatur pecuniæ modus. Non esse cupidum, pecunia est: non esse emacem, vectigal est. Cōtentum verò suis rebus esse, maximæ sunt certissimæq; diuitiæ. Etenim si isti callidi rerū æstimatores prata & areas quasdam magni æstimant, quòd ei generi possessionū minimè quasi noceri potest: quanti est æstimāda virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest vnquam, neq; naufragio, neq; incendio amittitur, nec tempestate, nec temporum permutatione mutatur? Qua qui præditi sunt, soli sunt diuites soli enim possident res & fructuosas & sempiternas: solíque (quod est proprium diuitiarū) contenti sunt rebus suis. Satis esse putant quod est, nihil appetūt, nulla re egēt, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirūt. Improbi autem & auari, quoniam incertas, atque in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inuentus

est, cui quod haberet, esset satis: non modò non copiosi ac diuites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt.

SYLVIVS. Hoc quoque paradoxon Socraticum est. Socrates enim apud Platonem in Phædro deos orat vt sapientem solum diuitem existimet. Idem rogatus an quisquam Cræso, qui regum omnium opulentissimus erat, beatior esset, nescire se quantum haberet virtutis respondit. Significabat enim ne diuitem quidem eum esse, nisi sapiens esset: Authore Valerio Maximo libro septimo de sapienter dictis & factis. Gyges regno Lydiæ armis & diuitiis abundātissimo inflatus, Apollinē Pythium sciscitatum venit, an quisquam mortalium se esset felicior. Deus ex abdito sacrarij specu voce missa Aglaum Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate iam senior terminos agelli sui nunquam excesserat, paruuli ruris fructibus ac voluptatibus contentus. In hoc autem paradoxo primùm Cicero probat eum esse diuitem, non qui multa possideat, sed qui suis rebus contentus sit: deinde eum verè diuitem esse, qui virtutem habeat.

Quæ est ista.) Ad M. Crassum diuitem verba dirigit. Illud paradoxum sapientem esse diuitem Crassus ita deflectebat, vt diceret eum qui diues esset, sapientem esse. Quum igitur Stoicos placere sibi diceret, quòd bonum virum sapientem diuitem esse ostenderent, Vide, inquit Cicero, ne illud magis ostenderent, omnia in sapiente sita esse. Crasso enim auaritiæ macula inusta erat. Author est Plutarchus in vita Ciceronis. Cicerone authore in libro de Finibus 3. vt antè diximus, rectius sapiens appellabitur diues quàm Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphraten nulla belli caussa transire voluisset. Ad hunc Crassum pertinere possit illud, quod multò antè scripserat Cato de liberis educandis, vt est apud No. Marcellum: Perspicuum est maiorem curam habere nos marsupij, quàm vitæ nostræ. Tam insolens ostētatio.) Solent qui diuites sunt & gloriosi, diuitias suas ostentare. Memorabile est illud Valerij Max. lib. 4. de paupertate. Cornelia, inquit, Gracchorum mater, quum Campana matrona apud illam hospita ornamenta sua pulcherrima seculi illius ostenderet, taxat eam sermone, quousque è schola redirent liberi. Et hæc, inquit, ornamenta mea sunt. Omnia nimirum habet, vt idem ibidem dicit, qui nihil concupiscit, eo quidem certius, quàm qui cuncta possidet, quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis vsurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum. Audisse.) à præceptoribus, & præcipuè Stoicis. Stoicum Diodorum Cicero audiuit. Isq; in domo Ciceronis mortuus est, vbi habitauit & vixit: vt ait idem Cicero de claris Oratoribus. Liberaliter.) id est, honestè, & sine cuiusquam iniuria. Itaque nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Hominum sermo.) id est, fama hominum de te. Nullum quæstum turpem putas.) M. Crassus virtutes, quas habuit plurimas, vnius auaritiæ sordibus obscurauit. Hoc enim præcipuum in ipso vitium cætera quæ in ipso fuerunt, longè superauit. Huius rei clarissimum testimonium præbet magnitudo diuitiarum, quas breui admodum tempore sibi comparauit. Author est Plutarchus in principio vitæ M. Crassi, vbi ascribit quàm iniustè tantas diuitias comparauerit.

M. Crassus diues an fuerit.

Cicero audiuit Diodorum.

Crassi auaritia

Isti ordini.) Senatorio, ex quo tu es. Authore T. Liuio lib. 22. Q. Clodius Tribunus plebis legem tulit, ne quis Senator, quíve Senatoris pater fuisset, maritimam nauem, quæ plusquā trecentarum amphorarum esset, haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos. His verbis significat mercaturam, omnémque alium quæstum Senatori turpem esse. Pacisceris.) iniustè scilicet. Socios.) Populi Rom. aut tuos, quibuscum societatem coisti.

Senator ne sit mercator.

sum & adulterinũ loco veri subiicere: vt quum quis matri sublato filio, eius loco alium, vt ita dicam, reponit, partum supponere dicitur. Inde supponere testamentum, est falsum pro vero subiicere. Et supposita persona, quum quis alium se esse simulans, eius nomine testamentum, aliúdve quid facit: vt apud Ciceronem pro A. Cluentio, Auilius Asinium se esse simulans, eius nomine testamentum fecit. De eo illud eiusdem Ciceronis in eadem oratione, Dum verò eum fuisse Oppianicum constabit, qui tabulas publicas municipij sui corrupisse iudicatus sit, qui testamentum interleuerit, qui supposita persona falsum testamentum obsignandum curarit. Virgilius in libro Aeneid. 6. de Pasiphaa in tauro ligneo inclusa, quam pro vacca taurus iniuit, -Suppostáque furto Pasiphae. Quum testamentorum libertas esset, multorum amicorum hæres M. Crassus factus est. Multis item testamentis hæres suppositus est, vt author Cicero est lib. de Offic. 3. L. Minutij Basilij locupletis hominis falsum testamentum quidam è Græcia Romam attulerunt. quod quò facilius obtinerent, scripserunt hæredes secum M. Crassum & Q. Hortensium ætatis eiusdem homines potentissimos. Qui quum illud falsum suspicarentur, sibi autem nullius essent conscij culpæ, alieni facinoris munusculum non repudiauerunt. Inanem.) id est vacuum, non plenum, non satiatum. Sat est.) ad tuendam rem familiarem. Opus est enim maiore pecunia, qui duas pluresve filias habet, quàm qui nullam. Si habeat quantum satis est ad earum dotem, sitque contentus, diues est. Vt aiunt.) id est, vt in fabulis est, Danao Beli filio quinquaginta filiæ, eiúsque fratri Aegypto filij totidem fuisse dicuntur. Quæ breui tempore maximas copias. &c.) Luxuria, ebriositas, ambitio, largitio, quam prodigalitatem appellant, diuitias maximas breui tempore exhaurire possunt. Neminem esse diuitem.) In eandem sententiam illud Ciceronis ex libro de Officiis primo est, Nuper M. Crassus negabat vllam satis magnam pecuniam esse ei qui in Republica princeps vellet esse, cuius fructibus exercitum alere non posset. Hoc dictum Crassi Plutarchus in eius vita memorans, Bellicorum, inquit, sumptuum nullus est modus, nulla mensura bellum nutritur, vt inquit Archidamus. Authore Plinio cap. 10. lib. 33. M. Crassus in agris suis sestertiûm xx. millia possedit, Quiritum post Syllam ditissimus. Nec fuit satis, nisi totum Parthorum esurisset aurum. Quid.) id est, alere exercitũ suis fructibus. Reficiatur.) id est, conficiatur tantum pecuniæ. Tueri.) i. vt vulgò dicunt, intertenere, vt tueri domum, familiam, aliaq; generis eiusdem dicimus.

Danai filiæ.

Crassi dictum de diuite.

Tueri sex legiones.) Plinius in eo loco cuius nuper mentionem feci, Crassum dicit negasse diuitem, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset. Si locus hic emẽdatus est, significat Cicero in Romano exercitu sex legiones esse solitas. Verũ apud T. Liuiũ sæpe inuenire licet legiones quatuor fuisse in exercitu cõsulari, vt lib. 8. T. Mãlio in bello Latino, legiones quatuor, lib. 21. T. Sẽpronio Longo duæ, & P. Cornelio Scipioni totidem datæ sunt, quum hi ad sustinendum Annibalis aduentum mitterentur. Lib. 22. quum Qu. Fabius dictator cũ Minutio partitus exercitum est, ei legiones duæ, & Minutio totidem obtinuerunt. Eo tempore legio habebat quatuor millia peditum, & trecentos equites, eósque omnes ciues Ro. postea C. Marius adiecit duo millia, & ducentos pedites. Scribit Vegetius in lib. 2. se in omnibus authoribus inuenisse singulos consules aduersus hostes copiosissimos non amplius quàm binas legiones additis auxiliis sociorum duxisse. Idem paulò antè scribit auxilia à sociis, vel fœderatis gentibus mitti solita. Auxilia autẽ pro auxiliaribus militibus, vt ministeria & seruitia pro ministris & seruis dici sæpe inuenias. Vel potius egestatem.) Correctio est. Paupertas nonnunquam honesta est, egestas verò semper turpis. Apud Vergil. lib. Aeneid. 6. Turpis egestas in vestibulo inferorũ habitat. Nunquã obscurè.) i. semper palã, vt iis qui honestè rem quærunt. A cõtrario arguit. Rem quærunt.) i. diuitias acquirũt. Mercaturis faciendis.) i. mercaturas faciendo intelligimus opus esse quæsito. Mercaturas facere dicit, pro eo quod vulgò dicunt, mercaturã exercere. vt act. in Verrẽ 7. Alios qui à prædonibus erant capti, quum mercaturas facerent, vt aliquando ob caussam nauigarent, sua voluntate cum piratis fuisse arguebat. Operis dandis.) i. operas suas locando. Publicis sumendis.) id est, conducẽdo vectigalia pop. Ro. vt faciebant Publicani, quos honestissimos homines atque ornatissimos Cicero appellat pro lege Manilia. Nocentes & pecuniosos.) vtrunque valet ad iudicum corruptelam. Nam qui innocens est, Iudices non vult corrum-

Legiões quot in exercitu.

Legio quid.

Mercaturam facere.

pere: qui pecuniosus nõ est, nõ potest. Vtrunque expressit Cicero act. in Verrem. 2. Inueterauit, inquit, iam opinio perniciosa Reip. vobísque periculosa, quæ non modò Romæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percrebuit, his iudiciis, quæ nunc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocẽs, neminem posse damnari. Corruptelã.) Id vsitatè dixit: corruptio autem vix Latinè dicitur, vt lib. de Legibus 1. Tantam autem esse corruptelam malæ consuetudinis, vt ab ea tanquam igniculi extinguantur à natura dati. Qui tuas mercedum pactiones in patrociniis.) M. Crassus orator fuit, multorum caussas etiam cum Cicerone defendit: vt L. Marenæ, & L. Cornelij Balbi. Idem Crassus improborum hominum patrocinia suscipere solebat, vt ait Sallustius in Catilina Lege autem Cintia, pœna statuebatur aduersus eos qui precio caussas orauissent, vt scripsimus in commentari. in Catonem Maiorem Ciceronis. Intercisas.) id est, interpositas, aut definitas pecuniarum pactiones scilicet. In concionibus candidatorum.) Quæ sint illæ candidatorum conciones, legere non memini. Dimissiones libertorum.) id est, quòd libertos tuos dimiseris, id est, in diuersas prouincias miseris. Ad fœnerandas diripiendásque prouincias.) Fœnerari prouinciam nouè dictam est, quamuis fœnerari pecuniam & beneficium alibi dicat Cicero. Vt Act. in Verrem 4. Idem præterea pecunias istius Extraordinarias grandes suo nomine fœnerabatur. Et in lib. de Amicitia, Neque enim beneficium fœneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus.

Corruptela.

Fœnerari prouinciam.

Societates.) De societatibus iis quæ in negociationibus coiri soleant, est in lib. Institut. Iustin. 3. Possessiones vacuas.) vnde eiecti domini sunt; præcipuè in furiosa illa & inhumana Syllæ proscriptione. Proscriptiones locupletum.) Quum Sylla victor proscriberet eos, qui Marianas partes secuti fuerant, multos ex locupletibus simul proscripsit, vt eorum bona publicarentur. Qu. Aurelius nullis se negociis implicans forum ingressus proscriptorum nomina legebat, in quibus quũ seipsum cõperisset, Albana, inquit, villa me proscripsit. Paululũ progressus iugulatus est. Author est Plutarchus in vita Syllæ. Qui cædes municipiorum.) Non Romanos solùm proscripsit Sylla, sed etiam in municipia, colonias, præfecturas Italiæ sæuiit, quæ aduersus partes adiuuerant. Aliorũ enim oppidorum arces demoliebatur, aliorũ muros euertebat, aliis publicã multam imponebat, alios tributis grauioribus opprimebat, vt author est Appianus libro de bellis Ciuilibus 1. Aut, cædes municipiorum, id est, municipiũ, vt sit intellectio. Qui illam Syllani tẽporis messem recordetur.) Quum Sylla ciuium Romanorum bona vendens suam se prædam vendere diceret, M. Crassus ex iis permulta paruo emit. Quum idem Sylla magnã vrbis partem incendio vastasset, areas multas earũ domini partim egestate compulsi, partim nihil audentes petenti negare, Crasso vendiderũt exiguo precio. Qua ratione magnã vrbis partẽ emit. Seruos ad quingentos emit fabrilis artis & architecturæ peritos, quibus ad domos in areis vacuis ædificãdas vteretur: quorum operas locabat iis qui à se areas emerant. Hac ratione grandẽ pecuniã sibi cõparauit. Amplius hæc Plutarchus in vita Crassi. Messem.) Metaphora est ad augendam inuidiam. Vt enim segetes secantur in messe, ita in Syllæ proscriptione ciuium colla secabantur. Subiecta.) id est, suppositã & falsa. Sublatos.) id est interfectos. Delectum.) militum scilicet. Decretum.) Senatus. Est enim ad vulgi opinionẽ mediocris.) Ciceroni multas fuisse diuitias, sed eas iniustè partas obiecit Sallustius. Eius ad maledicta Cicero respondens, amicorũ testamentis se factum dicit locupletiorem. Pecuniam Pyrrhi.) Pyrrhus quum in Italia bellum gereret cum Romanis, Legatum Cyneam Romam misit. Is vbi rediit, Fabritiũ apud Romanos dignitatẽ esse maximam, vt viri boni, bellatoris egre

Proscriptio Syllæ.

Q. Aurelius

Ciceronis diuitiæ.

Fabritii laus.

*quàm aurum habere longè pulchrius indicarent. Author eſt idem Plutarchus, in vita Ca-
tonis Maioris. Authore Plinio cap.3.lib.18. M. Curius post triumphos, immenſumq; terra-
rũ adiectum imperio pro cõcione dixit, Perniciosum intelligi ciuẽ, cui ſeptem iugera non eſ-
ſent ſatis. Idem iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe, præter guttũ faginum, quo ſacrificaret,
vt ait idem cap.39.lib.16. Manium non Marcum hunc idem ſolet appellare, authore Sex.*
Manius. *Pompeio. Manius prænomen eſt, dictum ab eo quòd mane quis initio natus ſit, vt Lucius,
qui luce. Illud M. Varronis quod eſt apud No. Marcellum de iis qui paruo contenti, ſed bo-
ni viri erant, aſcribendum mihi viſum eſt. Aui, inquit, & ataui noſtri, quum allium ac
cæpe eorum verba olerent, tamen optimè animati erant. L. Pauli Æmilij.) qui Cos. item*
Scipio minor. *Perſen Macedoniæ Regem vicit, de eóque triumphauit. An libertatem.) liberalitatem
legi oportet. Africani.) Scipio Africanus minor L. Pauli filius à P. Scipione Africani
maioris filio adoptatus eſt. Itaque Scipio adoptatus eſt, quemadmodum eius frater Q. F. Ma
ximus appellatus eſt, quòd in Fabiorum familiam adoptatus ſit. Iure enim ciuili Romano-
rum, qui adoptabantur, in familiam & nomen familiæ adoptabantur.*

*Q. Maximo fratri.) Huius Scipionis liberalitatem in ſorores Cicero commendat in libro
de Amicitia, Quid, inquit, dicam, de moribus facillimis? de pietate in matrem? liberalitate*
Q. Fabius. *in ſorores? bonitate in ſuos? iuſtitia in omnes? Hic Q. Maximus à deuictis Allobrogibus,*
Allobrogic⁹. *Allobrogicus cognominatus eſt, qui primus omnium Rom. suorũ argenti mille pondo habuit,*
Parſimonia *vt ait Plinius cap.11.lib.13. Summarum virtutum.) vt abſtinentia & liberalitatis.*
magnum ve- *Quàm magnũ vectigal ſit parſimonia.) Idem ſcripſit Cicero in libro de Rep. quarto, vt eſt*
ctigal. *apud No. Marcellum. Optimũ, inquit, & in priuatis familiis, vt in re publica vectigal du-
co eſſe parſimoniam. Iſtum quæſtuoſum.) M. Craſſum. Ille.) id eſt aliquis ſumptuoſus.*

*Capit, id eſt, percipit. Sexcenta.) Valla lib.3. putat ſcribendũ ſexcena: ego verò ſexcen
tena. Centena.) i. quotannis centum ſeſtertia. In illis.) prædiis. Sola.) i. pauimen-
ta. Ea facienti.) i. villas in prædiis tam ſumptuoſe ædificanti. Veſtem.) i. veſtes. In hac*
Infinitè. *re ſingulare pro plurali ſæpe dici inuenire licet. Infinitè.) i. infinitũ. Qua voce alibi quo-
que vſus Cicero eſt: vt lib. Academicarum 1. Eóque etiam interire non in nihilum, ſed in
ſuas partes quæ infinitè ſecari atque diuidi poſſint: quum ſit nihil omnino in rerum natura
minimum, quod diuidi nequeat. Quæ autem moueãtur, omnia interuallis moueri, quæ inter-
ualla etiam infinitè diuidi poſſint. Et lib. de Oratore ad Brutum, Ne infinitè feratur, vt flu
men oratio. Non modò ad fructũ.) Sententia eſt, Ille ſumptus ſexcentum ſeſtertiũm, qui
in tectis auratis, ſolis marmoreis, aliiſque rebus inſumitur, exiguus eſt & ad victum, & ad
fœnus, vnde lucrũ percipi poſſit. i. tanti reditus parui ſunt homini ſumptuoſo. Ex meo te-
nui vectigali.) Nam etiã priuata vectigalia ſunt. Detractis ſumptibus cupiditatis.) Nul
los enim ſumptus facio, ad quos vlla impellat cupiditas.*

Tueri. *Aliquid etiã redundabit.) Itaque exiguum non eſt ad fructum & ad fœnus. Ad ſe tuẽ-*
M. Manilius. *dam. i. vt vulgò dicunt, ad ſe intertenendam. In ea re tueri à Cicerone ſæpe dici inuenias.*

*Huius ſeculi.) i. huius temporis, quo diuitiæ à bonis quoque expetũtur. M. Manilius.)
Is eſt qui cũ Africano minore, Lælio, Philo, Scæuola, aliiſque diſputat de Rep. in libris quos
de Rep. Cicero conſcripſit, qui temporũ iniuria non extant. Licinios.) Lucinos legi oportet.
C. enim Lucinus Fabritius appellatus eſt. Ab aliis tamẽ Luſcinus, ab aliis Luſcinius appel-*
Carinæ. *latur. In Carinis.) Carinæ vicus erat vrbis Romæ. In Labicano.) Labicanum, nõ Laui-
canum dici ſcripſi pro Cn. Plancio: à Labico vetuſto oppido, quod prope Tuſculum fuit, non
procul ab vrbe Roma Labicanum dictum eſt. Idq; pro prædio Labicano. vt Tuſculanũ, Pom-
peianum, Formianum, aliaq; eiuſdẽ generis. Quid ſi in Vaticano, non in Labicano legas? A-*
Vaticanum. *grum enim Vaticanum Romæ proximum fuiſſe accepimus. Cuius de appellatione eſt apud*
Cenſus. *A. Gellium lib.16. Cenſus.) i. diuitiarum: vt apud Iuuenalem Satyra 14. Miſera eſt ma
gni cuſtodia cenſus. In hac re cenſus ſæpe dicitur. Cenſus adiectiuum pro diuito & pecunio-
ſo dicitur, vt in lege Voconia, Ne quis homo cenſus vnicam habens filiam eam hæredem re-
linqueret. Victu atque cultu.) i. cùm ad victum & cultum ſatis eſt.*

*Modus.) i. menſura. Emacem.) eorum quæ ad cultum, victum & ſumptum pertinent.
Quum enim hæc domi habentur, magnum vectigal eſt. Emax autem qui ſolet emere, vt võ-*

dax

dax qui solet vendere, dicitur. M. Cato de re Rustica, Patremfamiliâs vendacem nō emacē esse oportet. Inde emacitatem Columella dixit lib. quarto: quosdam emacitas in armentis, quosdam exercet in comparandis mancipiis. Hæc autem vocabula in ax, habitum quendā significant, cuiusmodi sunt, audax, edax, vorax, bibax, furax. Callidi.) id est, sagaces, experientes & prudentes. Prata.) Prata magno ab antiquis existimata fuere, quibus nonnulli in bonis dant primatū, itaque antiqui ea parata appellauerunt, vt ait M. Varro lib. de Re Rustica primo. Eorum facillima agricolis cura ac minimi impendij est, vt ait Plinius cap. 28. libri decimi octaui. Itaque M. Cato maior interrogatus quis esset certißimus quæstus, respondit, Si bene pascat, id est, si bona prata paterfamiliâs habeat. Areas quasdam.) Authore Sext. Pōpeio, area propriè dicitur locus vacuus, id est, sine ædificio, quasi exaruerit, & non poßit quicquam regenerare. Huiusmodi areæ in quibus ædificaretur aptæ erant: & nonnullæ magno vendebantur. Vt authore Plutarcho M. Crassus post L. Syllæ crudelitatem areæ spatium ad ædificandum vnicuique pro arbitrio suo vendebat. C. Cæsar, vt in eius vita scribit Suetonius, forum de manubiis inchoauit, cuius area super sestertiūm millies constitit. Ab huius areæ similitudine area appellata est, vbi frumenta secta terantur & arescant. Ea qua ratione fieri solita sit, M. Cato & M. Varro lib. de re Rustica 1. & lib. 2. scripserunt. Huiusmodi areas locari solitas, indéque magnum quæstum fieri Calepinus dicit, ex quibus locum hunc intelligēdum putat. Huiusmodi areas quidam lapidibus muniebant, quidam etiam tegebant. Magni æstimant.) Quanuis ita in omnibus exēplis, quæ in manus peruenerunt, legam, magno tamen non magni legendū putem. Vt apud Virgilium, Magno mercētur Atridæ. Paruo eum & magno adiungi solent cū verbis emere, vendere, æstimare, aliúdve quid huiusmodi significantibus. Minimè quasi noceri potest.) Columella lib. 2. Necessarius, inquit, cultus prati est, cui veteres Romani primas in agricolatione tribuerunt. Nomen quoque indiderunt ab eo, quòd protinus esset paratum, nec magnum laborem desideraret. M. quidem Porcius & illa commemorauit, quod nec tempestatibus affligeretur, vt aliæ partes ruris, minimique sumptus egens per omnes annos præberet reditum, neque eum simplicem, quum etiam in pabulo non minus præberet, quàm in fœno. Appetunt.) sine ratione.

Emax.
Vendax.
Emacitas.
In ax terminata.
Prata.
Area.
Pratum vnde dictum.

[redacted]. *In hoc paradoxo enarrando ero breuior, qui a vide o nihil mibi ab iis qui antè tractarunt, esse relictum. Nam si locorum & historiarum collationem desideras, Syluium inuenies sylusum: si emendationem lectionū, Morisotus est oculatißimus: si artem, Latomus pro more τεχνικώτερος est. Hoc παράδοξον linguis hominum parum est paradoxon, mentibus verò παραδοξότατον. Socraticum esse, Syluius satis luculenter probat. Habent hoc Stoici cum Cynicis commune. Laert. in vita Menedemi, Diogenis dictum refert, ὅς ἔφασκε θεῶν μὲν ἴδιον εἶναι μηδενὸς δεῖσθαι, τῶν δὲ θεοῖς ὁμοίων ὀλίγων χρῄζειν. Citatur Musonij dictum: τῶν μὲν κοινῶς καὶ κύρια θνητῶν πενίαν ἐσχάτην καταψηφίσασθαι, ἕνα δὲ καὶ μόνον πιστεύομεν εἶναι πλούσιον καὶ σοφὸν, τὸν δυνάμενον κτήσασθαι τὸ ἀνενδεὲς πανταχοῦ. Consentit philosophia Christi. Est autem huius quoque paradoxi (vt superiorum) quæstio, An sit. & argumenta potißimum ab attributo petuntúr ex loco definitionis & signorum. Conuertit & hic thesin in hypothesin, vt fiat res, proposito exemplo, illustrior: in quod sine exordio, pro more, irrumpit, satisque stomachabundus, non (vt quibusdam videtur) decori personæ oblitus, qui tanta indignatione commouetur, sed decori maximè obseruans, cum Cynicorū sit non dicere, sed latrare. Notatur antē, vt omnes interpretes consentiunt, Crassus, cuius diuitiæ prouerbiali hyperbolæ locum fecerunt, vt si quem prædiuitē dicere volumus, dicamus Crasso ditiorem. Ergóne me audiuisse.) Scio quid alij hic dicant: sed Cicero videtur hoc loco Crassi*

mè, quod corruptißimi huius mundi mores ostendunt. Ostendunt potentum & mercatorum nostrorum mores, qui minutißima quaque sectantur (ne quid grauius dicam) vt poßint in mundo splendere: in res inanes plus satis prodigi, in res honestas quouis Euclione tenaciores.

Quid si pauper etiam.) Hos μεγαλοπτώχους *opinor nominat. Quem enim intellig.) Iam vrget definitionem, sed Stoicam. Cic. ad Trebatium lib. 7. differentiam ponit inter ciuiliter diuitem, & inter Stoicè diuitem, his verbis: Balbus mihi confirmauit, te diuitem futurum. id vtrum Romano more locutus sit, bene nummatum te futurum: an quomodo Stoici dicunt, omnes esse diuites, qui cælo & terra frui poßunt. Fraudas.)* συναθροίσμος. *Aerariũ.) Vide quæ Syluius ex Plinio annotarit. Testamenta.) De hoc in Off. diximus. Etenim ex eo.)* ἀντιλογία. *Atqui ostendam Maioragio, paradoxum hoc planè Socraticũ esse. In 4. de dictis & factis Socratis apud Xenophontem, insignis locus est, vbi cũ Euthydemo disputat in hũc modũ. Cũ verò ciuitati praeesse, in qua populus dominatur, cupis, certò scis, quidnam populi dominium sit. Omnino sanè, inquit. Scirène igitur posse tibi videtur, quid populi dominũ sit, quid populũ ignoret? Minime, inquit Euthydem⁹. Soc. Ecquid arbitraris populũ esse? Illos ciuium, inquit, qui pauperes sunt. Scis ergo, ait, quinam pauperes sunt? Cur non? inquit. Num etiam diuites, ait, cognoscis? Nõ minus quàm pauperes, inquit. Et quos pauperes, ait, quósve diuites appellas? Illos, qui non habent, quæcunque eis ad illa sufficiant, in quibus cõtribuendum sit, pauperes: qui verò plusquã sufficiat, habeant, diuites. Cogitastíne vnquam, ait, ô Euthydeme, quosdam cũ valde pauca habeant, non solum satis habere, sed etiam suprà abundare? quibusdam verò nec valde multa sufficere? Valde mehercle, inquit. Rectè nanque ad memoriam mihi reduxisti. Quosdã nanque tyrannos scio, qui propter indigentiam, eanquã egeni, iniuriam inferre aliis coguntur, &c. quæ apud Bessarionem sequũtur, Sed propter* φιλέλληνας *ipsius Xenophontis verba huc ponemus:* ἐπεὶ δὲ πόλεως δημοκρατουμένης παρασκευάζῃ προεστάναι, δῆλον ὅτι δημοκρατίαν γε οἶσθα τί ἐστιν; πάντως δήπου, ἔφη. δοκεῖ οὖν σοι δυνατὸν εἶναι, δημοκρατίαν εἰδέναι, μὴ εἰδότα δῆμον; μὰ Δί᾽ οὐκ ἔμοιγε. καὶ τί νομίζεις δῆμον εἶναι, τοὺς πένητας τῶν πολιτῶν ἔγωγε. καὶ τοὺς πένητας ἄρα οἶσθα, πῶς γὰρ οὔ. ἆρ᾽ οὖν καὶ τοὺς πλουσίους οἶσθα; οὐδέν δὲ ἧττον, ἢ καὶ τοὺς πένητας. ποίους δὲ πένητας, καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; τοὺς μὲν οἶμαι μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν, πένητας. τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν, πλουσίους. καταμεμάθηκας οὖν, ὅτι ἐνίοις μὲν πάνυ ὀλίγα ἔχουσιν, οὐ μόνον ἀρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιοῦνται ἀπ᾽ αὐτῶν. ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ οὐχ ἱκανά ἐστι; καὶ νὴ Δί᾽, ἔφη ὁ Εὐθύδημος. ὀρθῶς γάρ με ἀναμιμνήσκεις. οἶδα γὰρ καὶ τυράννους τινὰς, οἳ δι᾽ ἔνδειαν, ὥσπερ οἱ ἀπορώτατοι, ἀναγκάζονται ἀδικεῖν. *Vt verò videamus quã cũ Christiana doctrina hoc* παράδοξον *cõiunctum sit, adscribã etiã Eusebij sententiam:* πλούσιον χρὴ νομίζειν τὸν ἡγούμενον ἔχειν τὰ ἀρκοῦντα. τὸν δὲ ἀεὶ ἐπιθυμοῦντα προσκτήσασθαι, καὶ πληθώρην μηδέποτε τοῦ τοιούτου λαμβάνοντα, καὶ εἰ μίδου πλουτίοι μᾶλλον, πένητα καλέω, καὶ ἶρον. *Filiã quis habet.) Plato de LL. 5. prohibet, ne liberorũ causa colligamus pecuniarũ thesauros, sed pudoris. Verũ nolo in hoc amœno quidẽ, sed tamẽ parergo loco, diutius cõmorari. Dausa.) Per antonomasiã,* πολυτέκνου *alicuius. Neque enim fabulæ locus hic est, quæ à Boccatio narratur lib. 2. cap. 22. cũ tribus sequẽtibus. Qui licet illarũ nomina, præter trium, ignorari scribit, nominat tamẽ ipsas Higinus Fab. 170. vnà cũ suis maritis, ex patruo Aegypto, seu Aegistho patruelibus, quos singulos singulæ occiderunt. Dicuntur Belides, à Belo auo: Danaides, à patre. Vide ad hæc quæ Germanicus Cæsar apud Aratũ in Argo naui annotarit, & Cõmentator Homericus Iliad. α. Meminit & Pindarus ode Pyth. 8. Nemeorũ 10. Quantũ enim cuique.) Seneca lib. Epist. 1. Epist. 4. Magnæ diuitiæ, sunt lege naturæ cõposita paupertas. Lex autẽ illa naturæ, scis quos nobis terminos statuit: Nõ esurire, non sitire, nõ algere, vt famẽ sitimq́; depellas. Nõ est necesse superbis, &c. Multi ex te.) Fortißimũ argumentũ est, à cõfeßis nõ extortis, siue ab antè dictis. & si testimonia valent, sua cuiusque maximè valent. Neminẽ esse diuitẽ.) Plutar.* ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἔφη, τὸ μηδένα νομίζειν, μηδὲ φάσκειν εἶναι πλούσιον, ὅσον δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον. ὁ γὰρ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται, κατὰ τὸν Ἀρχίδαμον, ὥσθ᾽ ὁ πρὸς πόλεμον πλοῦτος ἀόριστος, καὶ πολὺ τῆς Μαρίου γνώμης ἀπηρτημένος. ἐκεῖνος γὰρ ἑπτὰ κατ᾽ ἄνδρα νείμας ἑκάστῳ δίκα καὶ τέσσαρα πλέθρα γῆς, ἔτι πλέον ἐπιζητοῦντας. μηδεὶς, ἔφη, γένοιτο Ῥωμαίων, ὀλίγην ἡγούμενος τὴν τρέφειν ἀρκοῦσαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ξένους

ὢν φιλότιμος ὁ κράσσος. Sex legiones.) Apud Plin. lib. 33. cap. 10. vnā tantùm legionē, non totū exercitū posuit, sed nos in 1. Off. vbi eiusdē dicti mentio fit, nōnihil diximus. Qui possessiones vacuas.) Quibus artibus Crassus diues factus sit, Plutarchus in eius vita diligēter memorat passim, inter quas, præcipuas quasdā ponit: nempe, ædes incendio absumptas emit quàm potuit minimo, scribas & varios artifices quàm plurimos ad quæstū aluit: emit bona proscriptorum publicata precio minimè magno: & , vt alibi idem Plut. tradit, à virgine quadā Vestali blanditiis extorsit, vt sibi prædiolū venderet. Vocem, silentiū.) Oratores siquidē pluris tacēt, quàm dicāt: sicut Demosthenes, cū argentāginam pateretur. Meā autem.) σύγκρισις. Fabritio.) De his iā sæpius dictum. Hæreditatē L. Pauli.) De adoptione Scipionis alicubi à nobis dictū est. nunc Plutarchum de Aemylij Pauli, deq; liberalitate in fratrē audiamus. τὴν δὲ ὀσίαν αὐτοῦ μόλις ἑπτὰ καὶ τριάκοντα μυριάδων γενέσθαι λέγουσιν, ἧς αὐτὸς μὲν ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς ἀπέλιπε κληρονόμους. ὁ δὲ νεώτερος σκιπίων τῷ ἀδελφῷ πᾶσαν ἔχειν συνεχώρησεν, αὐτὸς εἰς οἶκον ἐυπορώτερον τὸν ἀφρικανοῦ δεδομένος. In Offic. etiā, de Scipionis erga sorores liberalitate dictum est. Plurimi sit.) Quid si legas, Plurimi fit? Dij immortales.) Epiphonema, per exclamationē. Capit ille.) Reddit ad syncrisin. Sexcenta.) Sequor Vallā & Morisotū. Cæterū de Crassi reditibus, cōsule Budæū in 2. de Asse, Sexcēta sestertia. i. quindecim millia coronatorū: Cētena. i. duo millia & quingēti. Bud. M. Manilio.) Putant eum esse, qui & Oratoriæ & Iurisprudentiæ titulo claruit: cuius vita extat apud Bernardū Rutiliū in catalogo clarorū Oratorū. An verò hic ille sit, quia incertæ sunt cōiecturæ, affirmare temerè nolo. Nostro certè tempore nō facilè reperitur pauper orator, aut iurecōsultus: quia nō est alius professionib⁹ vberior quæstus. Præclara paupertatis exēpla extant apud Val. lib. 4. cap. 4. Lucinios.) Subscribo Morisoto. Nō esse emacē.) κατ᾽ ἀφχίρεσιν τοῦ ἐναντίου. Mala emptio, inquit Plin. semper exprobrat stultitiam.

INNOMINATVS. Quòd solus.) Solum sapientem aiunt diuitem Stoici, quia diuitiæ sunt in hoc positæ, vt sis cōtentus: qui autē abundāt possessionibus, quia semper plura quærunt, diuites nullo modo sunt habēdi, siquidē diuitias nō metimur possessionibus. Principium paradoxi hypotheticum est, ac vehementi oratione reprehēdit Crassum, qui diues habebatur. Quæ est ista.) Explicat ratiocinationem, cuius maior ducitur à definitione diuitu: mox etiā definitio accōmodatur. Solus.) Hæc repetit cū stomacho. Quē enim.) Syllogismi est assumptio antithetica à factis Crassi, collecta per cōgeriem. Erat autem lex Romæ, ne Senator mercaturā faceret: attamen hoc quæstu ditatus fuit Crassus. Sin autem.) Crassus ex tēplo Iouis Capitolini duo millia pōdo auri cepit, idē sæpenumero inuertebat vectigalia ærarij: accusatur igitur vt depeculator. Aut ne expectas.) Probrosa est epanorthosis. accusatur enim vt testamentarius, & testamentorum subiector Crassus. Huiusmodi facinus puniebatur lege Cornelia testamentaria. Filiam quis.) Argumentatur ab exemplo ficto, ac demū per cōparationem, eū qui cupiditates habeat, diuitiásque exhauriat, pauperem esse ostendit. Vt aiunt.) Fratres duo fuerunt, Danaus & Ægyptus, vel (vt alij malunt) Ægysthus. Danao fuerunt 50. filiæ, Ægypto 50. mares. petiuitq; illas à Danao. quod vt permisit Danaus, singulæ maritos suos occiderunt, præter vnā Hypermestrā, quæ marito Lino pepercit, qui pòst occidit Danaū. Multi ex te aud.) Aliud est argumentum à Crassi testimonio, quo significabat se nondum esse diuitē. Cæterū Plin. ait ita Crassum dixisse, Non esse diuitem eum qui legionē tueri reditu suo non posset. Ac Cic. exercitū dicit, qui multis constat legionibus. Ergo hoc.) Significat Cicero iustum exercitum habuisse 38 millia hominū, additis auxiliaribus. Legiones autem ex milite Romano & Italico scribebātur: auxilia [illegible] petebātur: author modestus. Itaq; istā paupertatē.) Crescit oratio, vt nō fu-

turæ. Vnde titulus est apud Iurisconsultos, Pro socio. Pecuniarum in coitionibus.) Coitiones appellat, quia candidati concurrebant ad ædes Crassi, quibus pollicebatur certa pactione pecuniã se corrupturũ tribus in comitiis. Vel certè accipit conuentiones & consilia in alterius caput inita, sic enim appellantur in lege Cornelia. Syllani.) Crassus vt est apud Plutar. Sylla proscriptionibus diues euasit. Cui autem.) Minor est syllogismi propositio à repugnantibus, cui subnectit rationem: deinde adiicit conclusionem penè ab impossibili.

Meam autem.) Quoniam Crassi opes vituperat, necessarium erat vt de suis loqueretur: attamen prolepsi cur id non faciat, docet: & disputationem in alias personas transfert. Attamen legendum videtur, de re loquar: quia imposterum de Crasso verba non facit. Si censenda.) Exemplorum adfert inductionem, quibus probat diuitias veras in virtute esse positas, non in prædiis aut possessionibus. Estq; hic sensus paradoxi, quod dicit solum sapientem esse diuitem. An continentiam.) Continentiam appellat sæpe Cic. eam virtutem, quæ contenta est rebus suis, nec appetit alienas. An liberalitatem.) Africanus iunior filius fuit Pauli Æmilij, adoptatus autẽ est à filio Africani superioris. Itaque cum migraret in aliam familiam, hæreditatis suæ partem fratri reliquit.

Quis igitur.) Ex superioribus elicit conclusionem per comparationem, cui subiicit sententiam epiphonematicam. Venio iam ad sumptuosos.) Veluti per diuisionẽ diuites exagitat, quorum alij quæstuosi sunt & auari, de quibus dixit: alij sumptuosi & luxuriosi, de quibus nunc loquitur. Ac mihi notare videtur Lucullum, qui pulcherrimas habuit villas, Tusculanam & Neapolitanam. Capit ille.) Budæus lib. 1. de Asse, suspicatur hunc locum esse deprauatum, vt opinor, propter exiguitatem summæ: cùm Cicero loquatur de magnis opibus. Sexcenta sestertia efficiunt quindecim millia aureorum: centum sestertia, mille quingentos. Est autem comparatio exiguarum facultatum cum magnis. Non modò.) Sumptus pecuniæ his rebus impensa non tantum reddit domino, quantũ redderet pecunia si fœnori oblocaretur: tantum abest vt fructum qualis ex prædio percipi solet, reddat. Vter igitur) Comparatio est in conclusione per contrarium, ac se ditiorem ostendit. M. Manilius.) Adfert exemplum hominis continentis, qui tamen seculo vixit luxurioso, vt tẽpore Africani iunioris. In Licopo.) Legendum est in Labicano, qui fuit ager iuxta Tusculum. Etenim.) Locus est à cõparatione. Scriptores autem rei rusticæ pratũ primum locum inter prædia donãt, quia nullum requirunt sumptum. Area verò vrbana in quibus ædificatur, certissimum adferunt reditum, propter populi frequentiam. Qua præditi.) Ab hypothesi ad thesin ascendit paradoxum, additque descriptionem hominis, sola virtute nitentis, quæ cõsentit cum descriptione diuitis. Incertas atque.) Locus est à collatione per contentionem.

FINIS.